

Av. Sencer Karacalıoğlu
Prof. Dr. Ömer Demircan
Doç.Dr. Okan Baba
Prof.Dr. Süreyya Ülker
Nuray Gök Aksamaz
İnci Ponat
Yılmaz Çongar
Hasan İhsan Dinç
Tunca Tünay
Gökhan Çağlayan
Prof. Dr. Yıldız Tümerdem
İhsan Dinç
Hasan Akarsu
Türkay Korkmaz
Turgut Acar
Hikmet Kurter

**1 MAYIS İŞÇİ VE EMEK
BAYRAMI KUTLU OLSUN**

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ Yıl: 3 Cilt : 3 Sayı: 16 Mayıs — Haziran 2020

<i>Sencer Karacalıoğlu</i>	<i>Ulus Devlet (II)</i>	<i>01-02</i>
<i>Prof. Dr. Ömer Demircan</i>	<i>Tamlamayı Yineleme İşlemi (III)</i>	<i>03-09</i>
<i>Doç.Dr.Okan Baba</i>	<i>Sanatçı</i>	<i>10-11</i>
<i>Prof Dr.Süreyya Ülker</i>	<i>Saykal</i>	<i>12-15</i>
<i>Nuray Gök Aksamaz</i>	<i>Kalp Atışı hızlanan Bir Dünyada Corono</i>	<i>16-21</i>
<i>Değinileri</i>		
<i>İnci Ponat</i>	<i>Sait Maden</i>	<i>22-29</i>
<i>Yılmaz Çongar</i>	<i>Nurullah Ataç</i>	<i>30-39</i>
<i>Tunca Tünay</i>	<i>Kadın ve Edebiyat/yazın</i>	<i>40-43</i>
<i>İhsan Dinç</i>	<i>Peyami Safa (II)</i>	<i>44-61</i>
<i>Türkay Korkmaz</i>	<i>Tarihsel Süreç içinde Türkçe</i>	<i>62-69</i>
<i>Gökhan Çağlayan</i>	<i>Dilin Önemi</i>	<i>70-73</i>
<i>Prof.Dr.Yıldız Tümerdem</i>	<i>Rodosta Bir Akşam</i>	<i>74-77</i>
<i>Fatma Başural</i>	<i>Telli Kavaklar</i>	<i>78-79</i>
<i>Hasan Akarsu</i>	<i>Kitap tanıtım</i>	<i>-- - 80</i>
<i>Turgut Acar</i>	<i>ZAMAN SIZIYOR AYNAYA</i>	<i>81-87</i>
<i>Hikmet Kurter</i>	<i>Sekiz Sütuna Manşet</i>	<i>88-91</i>

(1)

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

ULUS DEVLET(II)

Bu yazımda üçlü bir örneklemeyle konuya açıklık getirmeye çalışacağım: 1-Fransa ve Fransızca, 2-İngiltere ve İngilizce, 3- Türkçe ve Türkiye Bu üç ülkeyle ilgili örneklemelerim de öncelikle dilsel gelişmelerinden söz etmemin nedeni Türkiye’de yaşayanları, Atatürk Devrimleri dediğimiz kavramın arka planında ki ulus-devlet kurma amacının iyi kavranabilmesine, az da olsa katkı sağlayabilmek içindir.

Bir ulusun var sayılabilmesi için, yurttaşlar arasında dil birliği bulunması gerektiği düşüncesinin, “özellikle 19.yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak ve yine özellikle Almanya ve İtalya gibi iki köklü halkın tek bir devlet çatısı altında birliklerin sağlanması çabalarıyla birlikte vurgulanmaya başladığı savlanır. Ancak bu düşünce Fransız Devriminin hemen ertesinde ortaya çıkan ilk ulus anlayışı içinde de bulunmaktadır. Gerçi Fransız Devriminin ilk aşamasında ortaya çıkan ‘ulus’ düşüncesinde, ulus’a dahil olabilmek için yurttaş sıfatını kazanmış olmak yeterlidir. Ancak, yurttaş olabilmek için öncelikle Fransızca bilmek gereklidir ki yurttaşlık haklarından -en azından kuramsal olarak- yararlanmak olanaklı olabilsin. Dolayısıyla, Fransız Devrimi’nin önderlerinin düşüncesinde Fransızca anadil(resmi dil) olarak herhangi bir önem taşımasa bile, yurttaşlığı kazanabilmek, ya da doğumla kazanılmış yurttaşlığın bireye(yurttaş) sağladığı haklardan yararlanabilmek için Fransızca bilmenin vazgeçilmez koşul olduğu görüşü hakimdir (egemendir).

Bu yazımda, ulus devletin en önemli öğelerinden olan dil konusunda, kısaca üç ülke de üç dilin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği gelişime kısaca değineceğim.

Fransa dilsel açıdan türdeşleştirmeye 1539 yılında 1.François(Fransuva) nın “Villers-Cotterets”(Viler Koter) fermanıyla başlamıştır diyebiliriz. Fermanın 111.maddesi uyarınca ülkenin büyük bir bölümünde Fransızca resmi dil(anadil) olarak kabul edildi. Monarşik yönetsel merkezileşmenin bir gereğidir olarak çıkarılmış bu fermana, bölgesel aristokrasi ve kilise karşı çıkmışsa da fermanın çıkışını ve uygulanmasını önleyememişlerdir.Fransa’da o yıllarda Fransızca dışında konuşma dili olarak kullanılan başlıca bölgesel diller; “Bask,Katalan,Flaman,Alman ve İtalyan” dilleriydi.

Fransa’da:”Dildeki türdeşleştirmeye sanat ve edebiyatın(yazının) ulusallaştırılması eşlik etti. 1530’da I.François, Viler Koter fermanı öncesi sanat, yazın ve bilim merkezi durumundaki College de France’kurarak, ulusal ekin(kültür) oluşturmayı amaçlamıştı. Böylece devletin resmi işlemlerinin Latince yerine Fransızca olarak gerçekleştirilmesinin yanı sıra, Fransızca’nın sanat ve yazın dili olarak geliştirilmesi de sağlanmak istenmiştir.

(2)

1635 yılında ise Academie Française(Frantez) kuruldu. Üyeleri daha çok sanat ve yazın çevrelerinden oluşturulan Academie, Mollier gibi ünlü yazarları da çalışmalarına kattı.”Başlangıçta Fransız dilini zenginleştirmeyi, sadeleştirmeyi(yalınlaştırmayı) ve ince, kibar bir dile dönüştürmeyi amaçlayan, kurum , kuruluşundan kısa bir süre sonra Kardinal Richelieu’nün(rişliyö) açık müdahalesiyle devletin dil konusundaki politikalarının saptandığı ve uygulamaya geçirildiği bir merkez durumuna gelmiştir.” Kuşku yok ki bununla, Fransız devleti bu yolla, içeride etnik(budunsal) bir parçalanmaya ve dış düşmanlara karşı Fransa’nın birliğini korumaya yönelik toplumsal,siyasal bir bağ olarak dilden yararlanma amacı da güdüüyordu.

Fransızca ilk sözlüğün 1694 yılında yayınlandığını ve 1930 yılına dek sekiz baskı yaptığını söyleyerek şimdilik Fransızca konusuna nokta koyabiliriz.

İNGİLİZCE VE İNGİLTERE:

İngiltere’de Normon istilasına dek yönetsel dil önce Anglo-Saksonca, sonra Latince olarak geçerli olmuş, 13.yy.dan başlayarak da bu dillerin yerini Normon Fransızcası almıştır. Bir süre sonra Normon Fransızcası ile Anglo Saksonca karşımı “erken İngilizce” denilen “karma bir dil” ortaya çıkmıştır. **1362 yılında bu yeni dil anadil(resmi dil)** olmuştur. Bu bir yandan uluslaşma sürecini başlatırken öte yandan da parlamento çalışmalarının da dayanağı oldu.Bu dilin ana dil(resmi dil) olarak kapsadığı alan yalnızca İngiltere ve Galler olmamıştır. Aynı süreçte İrlanda,İskoçya ve Fransanın da kimi bölgelerini kapsıyordu. Ana dil(resmi dil) özellikle Krallığın Galler,İskoçya ve İrlanda bölümlerinde eğitim ve dinsel kurumlar aracılığıyla yaygınlaştırılıp yerleştirilmeye çalışılmıştır.

1362 yılında çıkartılan Savunma Yasası(State of Pleading) İngiltere’de Mahkemelerde İngilizce kullanımını zorunlu kıldı.İrlanda da 15.yüzyılda çıkarılan yasalarla eğitimde İngilizce kullanımını amaçlarken,1609 İon Yasaları ve 1616 yılında İskoçya’da da eğitimde İngilizce zorunlu olmuştur.1536 Galler Yasası da aynı amacı gütmektedir.

İngiltere’de XVI. Ve XVII.yüzyılda dünya tarihini de etkileyecek iki önemli gelişme oldu:

a)KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

b)MERKEZİ KRALLIĞIN KURULMASI

İngiltere’ nin “ 1600 lü yıllarda “birleşmiş” bir devlet durumuna geldiğini söyleyerek, bu konuya da şimdilik noktayı koyalım.

Sürecek

(3)

Tümcenin öbeğe dönüşmesi

Prof.Dr.Ömer Demircan

Beyinde yerleşik olan dil, iki bölüme bağlanmış görünür. Birinci bölüm sözlüktür; orada dildışı varlıklara bağlı, türe ve anlama göre dizimsel ayrımları belirlenmiş **sözcük** denen ‘**yüz**’(*ad, başın ön dışı*) gibi göstergeler bulunur. İkinci bölümde ise sözel birimler ile kurallar yer alır: “*ad, eylem, sıfat, zarf, ...* gibi soyut *sözcük türleri, türetme ekleri, dizim ekleri* gibi soyut birimler, yapısal ilişkileri belirleyen *soyut kurallar* işler. Sözel öbeklemeye bakıldığında, ikinci bölümde [niteleyici + nitelenen] yapısı, onun niteleyiciye göre belirlenen alt türleri: *sıfat, sıfatdışı, iyelikli* ayrımları ile seçilmiş, birim işlevlerine koşulan ekler vardır. Beyinde de öyle midir, bilinmez ama, inceleme ve açıklama kolaylığı için öyle olduğu varsayılır. Belki de ilk ayırım: *iyeliksiz - iyelikli*; iyeliksiz de: “*sıfat niteleyicili-sıfatdışıniteleyicili*”dir. ⁱ İyelikli-tamlama (bütün-parça: *araba-n-intekerleği*), iyeliksiz-tamlama (parça-bütün: *tuzlu yemek*) ilişkisi kurar.

Sözel üretime geçilince, anlamlama işlemleri ile birlikte üretim işlemleri de açılır: bir yandan gerçek sözcükler, öte yandan ilgili sözel işlevler, işlemler seçilir. Sözcükler, kimi yerde tek başına, kimi yerde ikilenerek, ama anlama uyan işlev ve biçimle söze girerler. Düşünsel işlemlerle sözün **andaş** gerçekleşnişi şöyle olur: **sözel içerik belirleme, sözlükten** ($\pm$ türetme yolları ile) **seçim, işlevsel ögeleme, biçimsel/ dizimsel bağlaşım, bilgisel konumlama, ardışık üretim**. Dizimsel birimler o süreçte belirlenir. İlkönce bütünsel bir algılama ve belirleme olmadan, *soldan sağa, dizisel bir sözel üretim* olamaz. Bu andaş işlemlerde aşağıdaki (1) *öbek-ögeleme* ardışık olarak (1,2,3,4) sırasını, sözel-kurgu ise (2,1,3,4) sırasını izler.ⁱⁱ İşlemlerde bir belirsizlik olması durumunda sözel üretim duraklar.

(1)

Bu açıklama, Chomsky'nin “*transformation*” (biçim değiştirme) teriminden çeviri bir işlemdir. Türkçede daha çok tümce düzeyinde birimlere uygulanan konum ve işlev değiştirmedir. İngilizce yapıya göre anlamlanmış, 1960-1975 arası tüketici araştırmalar sonucunda sıradan bir alt-terime indirgenmiştir. Oysa türetme de bir biçim ve işlev değiştirmedir. Aşağıdaki dönüşümler birer düzey indirmedir. O yolla, bir tümcecik bütünüyle ya da bir bölümü sıfat işlevli, ad işlevli, zarf işlevli bir birime dönüşür. O dönüşümler bir yandan dizimsel konumlamayı, işlev değiştirmeyi, başka soneklemeleri ilgilendirir. O nedenle, tek başına herhangi bir ek “*dönüştürme eki*” olarak nitelenemez; çünkü bütün ekler birimleri dönüştürür. Doğrusu, öyle ekler bağlayıcı eklerdir; bağlarken başka işlev de yüklenebilirler.

1. Tümceyi adlaştırma işlemi

Kimi öbeklerin, bir tümceciğin adlaşmasıyla oluştuğu düşünülür. O işlemle bir tümcecik öbek düzeyine iner. Adlaştırma işlemleri, nitelenen öge seçimine göre değişir. Dilbilgisel bir işlemdir bu ama, sözel üretime pek uygun görünmüyor; üretilmiş olan bir söze, yazılı metne üretimsel bakışla sonradan uygulanan bir çözümlemedir. Gerçek üretimle yüzdeyüz örtüşmeyebilir. Öbekiçi birimleme burada da **ikili**'dir; ikil olarak yinelenebilir; öge sayısı eyleme bağlıdır. Örneğin

“**Çocuk balığı tuttu**” sözünde, tümce üç ögelidir: *özne*, *nesne*, *yüklem*. Adlaştır-mada üç öğeden her biri ayrı ayrı nitelenen işlevine koşulabilir. Sözel dizim [niteleyen + nitelenen] sırasını izler. Yukardaki tümceye göre: ya *özne*, ya *nesne*, ya da *eylem* “*nitelenen-öge*” olur. Üretimde bütün kurallar birlikte etkinleşir.

Eğer, tümcedeki “**eylem**”i *nitelenen-öge* seçilirse, ilk önce [*nesne+eylem*] adlaşır: “*balığı tut-*” > [[*balığı tut*]-**mà**]. Ardından, öbeğe *özne* katılır: “***çocuk** [[*balığı tut*]-**mà**]”. O dizimin diliçi olması için “**çocuk**”un öbeğe bağlanması gerekir. **İkinci öbeklemede** bağlayıcı ek “-(s)I” yeterli olmaz: “***çocuk** [[*balığı tut*]-**ma**]-**sı**”; öznel ada bir de iyelik eki “-(n)In” eklenmesi zorunludur: “**çocuk-un** [[*balığı tut*]-**ma**]-**sı**”. “*Verili*” ise, öznel öge bu öbekten düşebilir: “(**D**) **balığı tut-ma-sı**” > *balığı tutması*. Ancak “*düşebilir*” yerine “*öbeğe eklenmeyebilir*” demek belki daha doğrudur.

Benzer biçimde ama, birinci öbekte “-mÀ” eki yerine “-(y)İş” eki kullanılarak ikinci öbek: “Çocuğ-un [**balığı tut-uş**]-u” > “(**D**) **balığı tut-uş-u**” (*yakalama biçimi*, *elinde tutuşu*) biçimine de girebilir. “-mÀ” ekinin “*iş adları*” kurduğu, *eylemle yapılan işi anlattığı*; “-(y)İş” eki ise, adlaşan eyleme, “*kılınış biçimi*” anlamını kattığı belirtilmiş.ⁱⁱⁱ Öyleyse iki öbeğin anlamları birbirinden ayrılır.

Demek ki, *ikinci öbeklemede* niteleyici öznel ad (*çocuk*) birinci öbeğe (*balığı tutma*) “-(s)I” eki ve iyelik eki “-(n)In” ile bağlanır. “-(n)In” ekinin iki işlevi vardır: (i) yapısal işlevi ‘*bağlamak*’tır. (ii) anlamlama işlevi de ‘*iyelik*’ ekleme-tir. Tekil tamlamada, özel kişi adlarını bağlayan bu ikinci işlev “*sahiplik*”e dönüşür.

Birinci öbeklemede iki bağlayıcı ekten “-(s)I” bulunmak zorundadır; “-(n)In” ise “*iyelik*” ekleme söz konusu olduğu zaman niteleyiciye katılır. Eğer “-(n)In” eki “*sahiplik*” iletiyorsa, “-(s)I” ekinin kullanılmaması, niteleyicinin sıfat ya da sıfat işlevli bir birim olduğunu gösterir: *Mehmet’in olan araba-Ø* > *Mehmet’in (-D) araba-Ø* > *Mehmet’in araba*. O durumda: “-(n)In” ekinin bağlayıcı işlevi de etkinleşip ayrıca “-(s)I” eki ile bağlama gereği kalmaz. Eğer bir kimse: “*Mehmet’in iş*” gibi bir birim kullanırsa, o öbek: “*Mehmet’in çalıştık-ı iş-Ø* > **Mehmet’in (D) iş-Ø*” işlemine bağlıdır. Niteleyen düşümü açısından “-(s)I” eki, öbekte “*niteleyici*” bir adın bulunduğunu gösterir: *Mehmet’in araba-sı* > (D) *araba-sı*. Nitelenen ise, “-kİ” ekiyle dışlanabilir: *Mehmet’in-ki* (D)-si > *Mehmet’in-ki -si* / *Mehmet’in-ki*. Açıklanan bütün adlaştırma türleri, birer ad öbeği işleviyle anlatıma girerler.

Bir tümcecik bir ada, daha doğrusu bir ad öbeğine dönüştürülebilir. *Çocuklar tiyatroya gidiyor* > *Tiyatroya giden*, (**ecek/mişolan**) *çocuklar* (daha dönmedi) / *Çocukların tiyatroya gitmesi* (yararlı bulunmadı) / *Çocukların tiyatroya gidişi* (sorunlu oldu) / **D** *tiyatroya gitmek* (bireyi eğitir). O işlemde öğelerden biri ad

işlevli bir nitelenen olarak seçilip niteleme ilişkileri öylece kurulur. Adlaşmış birim iki bölümdür: “niteleyici – nitelenen”. Öteki ögeler görelî biçimlerine girerler. Örneğin “(a) *Eleştirmen* (b) *oyunu* (c) *beğenmedi*” sözü üç biçimde adlaştırılabilir. a. [*oyunu beğenmeyen*] **eleştirmen** / b. [*eleştirmenin beğenmediği*] **oyun** / c. i. *eleştirmenin* [*oyunu beğenmeme*]-si / ii. *eleştirmenin* [*oyunu beğenmeyiş*]-i. Yüklemleri bir ad olan “Çocuklar okulda-dır” sözü de benzer biçimde adlaşır: “okulda-ki çocuklar” / (çocukların okulda olması).

2. Yüklemleri öbeğini sıfatlaştırma.

Bir tümcenin adlaştırılmasında nitelenen dışında kalan bölümdeki yüklemleri tabanı, “-**Än**” eklenerek birim bir niteleyiciye dönüştürülür: Çocuklar tiyatroya gidiyor > [*tiyatroya giden*// *gidecek olan* / *gitmiş olan*] çocuklar > *tiyatroya giden* D-lar > *tiyatroya gidenler*. Bu işlem adlaştırmayın bütününü olmayıp adlaşan birim içinde niteleyici bölümün nitelenen olarak seçilen ögeye bağlanmasıdır.

Adlaştırmada da işlem ikilidir: [₂[₁*tiyatroya gid-en*]₁çocuk-lar]₂. “Ankaraya giden **oyuncular** daha dönmedi” sözündeki “Ankaraya giden **oyuncular** > Ankaraya giden D-lar > Ankaraya giden-ler” parçası sıfat değil, düşümlü bir ad öbeğidir. “Ankaraya giden oyuncuları”, bu işlemde “düşüm” ile tür değişimine uğramaz, birimin anlamı ve türü kalan bölüme aktarılır: “Ankaraya giden-ler” sıfat biçimli ama, “düşümlü bir ad öbeği”dir, düşümden sonra da bir ad öbeği olarak kalır.

“-lÄr” bir ulam ekidir, bir türetme eki değildir. Bu dönüşümde, “düşüm” yoruma katılmadan “[*tiyatroya giden*]*ler*” birimine gene yabancı dilbilgilerinden çeviriyle “sıfat tümceciği” denmektedir. Ancak, birimin ad-işlevi, nitelenen tekil de olsa [*tiyatroya giden-Ø*] değişmez. Öyle kişiler “güzel kızlar” öbeğine düşüm uygulanmasıyla oluşan (*güzel kızlar* > *güzel* D-lar >) “güzeller” içindeki “güzel” için de “ad olur” derler. Oysa öyle bir değişim olmaz, “güzel” orada da bir sıfattır. Ancak, “düşüm + tür ve anlam aktarımı” ile “güzel bayan” > “güzel D > **güzel**” sıfatına ilgili sözel bağlamda: “güzel bayan” anlamı aktarılır. O işlemde “-lÄr” ekinin bir türetme işlevi yoktur.

Yüklemleri ad olan tümcecik (*Çocuklar okuldadır*) adlaştırken niteleyici nitelenene “-ki” ekiyle bağlanır: “okulda-**ki** çocuklar” (<*okulda D çocuklar < okulda bulunan çocuklar). Adlaşmada tümcecik ile birim arasında anlam ayrımı oluşmadığı için, “-**kİ**”nin “dışlayarak bağlama” işlevi dışında bir türetme eki

olduğu ileri sürülemez. Anlam ayrımı olan öyle birimler varsa, onlara sonradan “*yananlam*” yüklenmiştir; dolayısıyla o örnekler “-kİ” işlevinin açıklanmasında kullanılamaz; çünkü, **yananlam yükleme sözel ve metinseldir, bir sonekleme işlemi değil**, “*gösteren-gösterilen*” ilişkisinde bir değişim içerir.

a. Nitelenen-öge olarak “**özne**” seçilirse: “*Çocuk balığı tuttu*” sözü: “[*balığı tut*]-an] **çocuk**” öbeğine dönüşür. Nitelenen düşümü ile de öbek: “*balığı tut-an* (D)”> “*balığı tutan*” biçimine girebilir. Düşüm işlemi bilgiseldir, tür değiştirmez. Düşümlü biçim olarak “*balığı tutan*” öbeği, ad öbeğinin ‘niteleyici’ (sıfat) parçası gibi görünür. Birçok incelemelerde öyle birimlere birer **sıfat-tümceciği* olarak bakılırsa da doğru değil, anlatımdaki işlevsel kimliği “*düşümlü* (D) bir *ad-öbeği*” olması gerekir.

b. Nitelenen-öge olarak **nesne** seçilirse, ilk önce özne ile yüklem ‘sıfat’ işleviyle birleşir. O birleşimde öznel öge eyleme “-(n)In ve “-(s)I” ekleriyle bağlanırken, sona katılan “-(İ)K” ekiyle de öbek, tıpkı “*kapı/ kapının dışı*” gibi bir ilişkiyle sıfatlaşır: “[*çocuğ-un tut-tu*]-k-u]. İkinci öbeklemede “*balık*” nitelenen konumuna geçer; birim: “[*çocuğ-un tuttuğ-u*] **balık Ø**” olur. “-(s)I” eki tamlamada dizimsel bir ektir. Nitelenen “*balık*”, bir bağlayıcı “-(s)I” eki almadığı için, niteleyen birimi bir sıfat olarak görmek zorunludur; çünkü, yüklem sonundaki -G/ğ (yani -*K/G#), o bağlamda sıfatlaştırıcı bir ektir: “... ***tutuk/ğ**” (*tanıdık kişi*). Bu özellik, nitelenen öge “*balık*”ın sonuna “-(s)I” eki eklenmemesinden de anlaşılır. Öznel öge (çocuk) “verili” ise, burada da düşebilir: “[*çocuğ-un tuttu-G-u*] **balık**]-Ø]. > (D) *tuttuğ-u* **balık Ø** > *tuttuğu balık*. Düşümlü yapı, ilkönce sanki nesne ile eylemin birleşerek bir öbek oluşturduğunu gösterir gibi ise de, öbeklemede öyle düşümlü bir öbek ile başlayan bir işlem sırası yoktur: [*çocuğ-un tuttuğ-u*] **balık Ø** > [*çocuğ-un tuttuğ-u*] (D) Ø > *çocuğun tuttuğu D* > *D tuttuğu D* > *tuttuğu*.

Bu tür öbekleme [*nesne+yüklem*] birliğine de uygulanabilir. O zaman tümce-nin içindeki eylem “-mÄ- + -Dİ + -(İ)G” sonekelemeleriyle olumsuzlanarak sıfatlaştırılır: [**tutmadık^{iv} balık**]. Görüldüğü gibi “-(İ)G” eki olumsuz eylemi de bir sıfata dönüştürür. “Verili” öznel öge düşünce: > [D [*tut^{mā}-dık balık*] öbeği, ‘*tutmadık balık*’ biçimine girer. Öyle bir öbek nesnel işlevle ancak başka bir olumsuz yükleme bağlanabilir: “(D) *tutmadık balık bırakmadı*.” Buradaki adlaşturma matematiksel bir işleme benzeyen “eksi/ olumsuz” ile “eksi / olumsuzun” çarpımı “*artı/ olumlu*” olur. “Çocuk, [**tutmadık balık**] bırakmadı” tümcesine böylece: “*Çocuk bütün balıkları tuttu*” anlamı yüklenir.

3. Tümceyi zarflaştırma.

‘**Zarf**’, ‘*eylemi niteleyen*’ bir birimdir. Özleştirme ile ona ‘*belirteç*’ dendi; ‘*sıfat*’a da ‘*önad*’ uyduruldu. Her ikisi de özürlü çevirilerdir. Öyle olacaksa, eskiler kalabilir. “Zarf” terimi iki anlamla kullanılır: içsel olarak: “*yavaş konuş-, hüngür hüngür ağla-*” gibi eylem/yüklem tabanını *niteleyen*, dışsal olarak da: “*saat beşte çık-, kapıyı vurmadan gir-*” gibi yüklem anlamını *tümleyen* bir birimdir. Bileşik eylemi belirlemek için nitelemeyi tümlemeden ayırmak gerekir. Yoksa ne “*eylem tamlaması*” (*hızlı yürü-*) doğru anlaşılabilir, ne de “*bileşik eylem*”/“*deyim*” (*açık ver-, açığa düş-, açıktan öde-*).

Zarflaştırma ilişkisinde **bağlayıcı** olarak: “-(y)Ä -(n)]-dÄ, -(n)]-DÄn, -(y)İp, *-(y)È-r-Ėk, -(y)]-kën, -(y)]-sÄ, -(n)]-CÄ, -(y)]-lÄ, -(y)Ä+ -lİ” ekleri kullanılır. Tümcecik: *yer/yön, neden, koşul, zaman* bildiren bir birime dönüştürülerek bir başka tümceciğe bağlanırsa zarflar. Zarflaştırma tümceciğin sonuna bağlanan eklerle olur. Örneğin “-(n)]-DÄn” eki “*neden*” bildiren, “-(n)]-CÄ” eki ise *zaman/süre*, (*koşutluk: yol boyu-nca*) bildiren bir ektir: [[*Eleştirmen oyunu beğenmedi-k/ğ-i-n-den*] (erken ayrıldı). *Eleştirmen oyunu beğenmeyi-n-ce* (izleyici azaldı). Ünsüzle başlayan eklerden önce yazılan /y, n/ ünsüzleri önceki eke katılan “**ekson-koruma-ünsüzleri**” dir.

a. **Adlaştırma + bağlama:** Çocuklar tiyatroya gidiyor >

Çocuklar tiyatroya gittiği-n]-de- (içeri alınmamışlar) / *Çocuklar tiyatroya gittiği-n]-den-* (ödevleri yarım kalmış), *Çocuklar tiyatroya gitmek-le-* (iyi ettiler).

b. **Ulam eksiz bağlama:** Çocuklar tiyatroya gid-Ø_{zaman}-Ø_{sayı}-Ø_{kişi} -in]-ce- (biraz

rahatlıyorum). / *Çocuklar tiyatroya gid-ip-* (yardım ediyorlar) / *Çocuklar tiyatroya gid-e-r]-ek-* (yararlı şeyler öğreniyorlar) / *Çocuklar tiyatroya gid-e*

-li (iki saat oldu).

c. **Zaman ekli bağlama:** Çocuklar tiyatroya gider-ken- (arkadaşları ile

buluşuyorlar).

d. Üç türlü **zarflaştırma** olur, ekson koruma ünsüzleri /y,n/ önceki eklere bağlıdır:

i. “-(y)]-lĀ, -(y)]ĭp, -(y)]Ē-r-Ek, -(y)]Ĭ-n]-CĀ” ile bağlanan yüklem “*zaman*” eki ve “*özel izek*” almaz. O ayrımlar“*temel tümce*” yüklemiyle paylaşılır:

“[[[*içeri gir*]-ip [*kapıyı kapa*]]-dĭ]-Ø_{kişi} -Ø_{sayı}.” Bu da özel izlemenin “*zaman*”

eki alıp almamaya bağlı olduğunu gösteriyor olabilir.

ii. “-(n)]-DĀ, -(n)]-DĀn, -(y)]kĕn, -(y)]-sĀ” ile bağlamada ise yan-tümce

yüklemi kendi “*zaman*” eki ve “*özel izleme*” eklerini alır: [[Eve dön]

-dū-Ø-Ø]-ğū-n-de, [[eşiyle karşılaştı-tı-Ø-Ø]. Ancak, zamanda konumlama temel tümcecikten bağımsızdır, ilişkiseldir: *Eve dön-ecek*-ken, *çarşıda biraz oyalan-dı*. “-(y)]-lĀ, -(y)]ĭp, -(y)]Ē-r-Ek, -(y)]Ĭn]-CĀ, -(n)]-DĀ, -(n)]-DĀn, -(y)]-kĕn, -(y)]-sĀ” ekleri olayı zamanda konumlamaya göre seçilir.

iii. **Türkçede zarf türetme**, soneklemeden çok **ikileme** işlemine koşulmuştur:

hızlı hızlı yürü-, doya doya ye-, bölük pörçük anlat-, hoplaya zıplaya ilerle-,

kıs kıs gül-, mışıl mışıl uyu-,

ⁱ Türkçedeki tümcecik dönüştürme işlemlerini anlaşılır biçimde açıklayan bir metin için bk. Erkman-Akerson ile Ozil (1998). Orada ikinci baskıda düzeltilmesi gereken ayrımlar, düşümlü adlaştırmalar. Adlaştırmadan sonra uygulanan “düşüm” işlemi görmezlikten gelinerek, örneğin: “*Ankaraya giden*” taki gibi, sıfat türeten bir ektir.

yolcular > *Ankaraya giden D-lar* > *Ankaraya gidenler*” sıfat işlevli olarak görülmüş, oysa, öyle birimler ad işlevlidir. Metnin o bölümü, Türkçe anlatımı yarıyarıya kısaltan “**düşüm**”ün incelenip henüz öne çıkarılarak açıklanmadığı bir dönemde, eskilere bakıp aldanarak yazılmıştı.

ⁱⁱ Adlaştırma-dışı öbekler için bk: Demircan, Ö. “*İki sözcüklü öbekleme, artıklık, düşüm*”, Öğretmen Dünyası, Aralık 2011.

ⁱⁱⁱ Ergin, M. 1962, Banguoğlu, T. 1974.

^{iv} Burada “*tut-ma-dı-K*” biçimi ada bir sıfat gibi bağlanıyor. O nedenle “-(İ)K” eki, tıpkı “*kaç-ık*”

SANATÇI

Doç.Dr.Okan Baba

Behçet Necatigil Bir konuşmasında "Ben, sanatçı değil de eser önemli kuramını her zaman yadırgadım.. Ben şiir'i, şairin hayatına paralel(koşut), o hayatın bir görüntüsü diye düşünüyorum. Birey kendisini çeviren, kendisini belirli bir hayata bağlayan, mecbur ve mahkum eden olay, ilişki ve eşyalarla var olabileceğine göre, önce kendi şartlarını, kendi hallerini dile getirir.. getirmelidir." diyor.

İnsanın doğuştan getirdiği bazı yetiler vardır. Düşünme , imgelem, bilinçaltı bunların en önemlisidir. Fakat bu doğal özellik sanatı yapmaya kaynaklık eder. Bu nedenle sanatın odağında sanatçı bulunur. Ancak bu yeterli değildir. Çünkü bu yetileri etkileyen, çevre ve toplumdur.. Sanatçının yaşamı ile sanatçı kişiliği arasında bir koşutluk bulunur. Birbirine özdeş değil, bir diyalektik içinde bulunurlar. Sanatçının bu ikinci kişiliği, psikolojik ve estetik değer bakımından birinciden çok farklıdır. Sanatçı her ürün için ayrı bir ruh ve farklı bir kişilik sergiler. Fakat onun yapıtları da az ya da çok pratik yaşamından izler taşır. Sanatçının sanatçı kişiliği düşsel ve soyut bir özellik taşıdığından, onu somutlaştırabilmek için biçime dönüştürmesi gerekir.

Sanatçı kişiliğini kendi eylemleriyle oluşturur. Her sanatçı bunu doğal gelişimi içinde kazandığı, kişilik üzerine oluşturur. Bu kişiliğin oluşmasında birinci etken, kuramsal bir bilgi birikimine sahip olmasıdır. Kişi, kendi eğilim ve becerileri yönünde sanat hakkında bilgi sahibi olmak için gerekli teorik çalışmaları yapmalıdır. Bu çalışmalar onun sanatçı Kişiliğine önemli katkıda bulunur. Başka bir deyişle sanatçı gerek, kendi alanındaki bilgi ve çalışmaları, gerekse sanatsal kültür alanlarındaki bazı teorik bilgileri kazanmalıdır... Bu sanatçının dünya görüşünü, sanata bakış açısını geliştirir. Çünkü sanatçı bir dünya görüşüne dayalı olarak sanatını yapar. Belli bir dünya görüşü sanat anlayışı yoksa yazdığı yapıtlar havada kalır. Balzac: "Sanat ne midir? Yoğunlaşmış yaradılış!" diyor.

Sanatçının kişiliğinin oluşumunda kazanılan bir başka güç, değer yargılarının bilinçli olarak kazanılmasıdır. Bunlar estetik, etik, dinsel, siyasal değerlerdir. Sanatçının bilincini oluşturur. Yapıtlarını bu değerler üzerine kurar. Çünkü sanat yapıtları belli bir dünya görüşüne göre oluşturulur. Özellikle sanatçı zihinsel bir faaliyet içinde toplumsal ,insani değerleri doğru tanımalıdır. Bu aynı zamanda yaşamı iyi tanımak, olayları ve durumları doğru değerlendirmek, bunları yapıtlarında yansıtmak sanatçının gücünün ve bilincinin bir göstergesidir. Ernst

Fischer'e gore: "Sanatçı olabilmek için yaşantıyı yakalayıp tutmak, onu belleğe, belleği anlatıma, gerçekçi biçime dönüştürmek gerekir."

Başka bir yönden sanatın oluşumunda sezgi bir başlangıç olabilir. Ancak önemli olan, bunu aşarak yaşadıklarının bilincine varıp anlatmaktır. Bu önce sanatın yaratma tekniklerini ve onları kullanmasını bilmektir. Gerçi eskiler sanatın kaynağının esin olduğunu düşünmüşlerdir.. Alain "Bakıyorum da bütün sanatlarda insanı şaşırtan bir yan var: O da en güzel eserlerin hep bir işçiliğin ürünü olması ve hoş gitme tutkusuna yabancı kalmasıdır." diyor.

Edebiyat/yazın sanatı dille yapılır. Mallarmé "Şiir duygulardan değil kelimelerden/sözcüklerden doğar." demiş. Mallarmé haklı. Bir yontucu önce yapıtında kullanacağı mermeri tanımalıdır. Bir edebiyatçı da dilin olanaklarını bilmeli. Fuzuli "İlimsiz şiir temelsiz duvar olur./Temelsiz duvar gayet biitibar olur." demiş.

SAYKAL

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Gözü (Ayna), ir (maden) gibi nesneleri parlatmak için kullanılan açkı (cila), saykallama aracı, saykallama işini yapan kişi anlamlarına gelen saykal sözü kökleşik sözlüklerimizde Arapça bir alıntı olarak yer almaktadır (Ağakay 2011, Fraşerî 2010, Özel 2018, Redh 1999, Tuğlacı 1971, Vefik 2000). Kökenbilim sözlüklerinde bulamadığımız bu sözün Eski Türkçede kara taşlık yer (Div), halk dilimizde yassı taş (Derl), dirgerlik dilimizde ısınmak amacıyla kullanılan kızgın taş (Ülker 2009, s. 463) anlamlarına gelen Türkçe say sözünün türevi olabileceğini düşünüyoruz. Cilala- anlamına gelen Arapça sakl eyleminin türevi olduğu bildirilen bu söz Velet İzbudak’ça düzenlenen el idrak haşiyesinde “say yapan, cilalayan nesne” olarak tanımlanmıştır (İzbudak 1936). İzbudak söz konusu yapıtta “say”ı da “mücella: cilalı” olarak tanımlamıştır. Bu veriler İzbudak’ın saykalı sayla birleştirdiğini göstermektedir. Dede Korkut’ta (14. yy) geçen say sözü tarama sözlüğünde “cilalı, parlak” olarak tanımlanmıştır.

Halk dilimizde “düzgün, düz” anlamlarına gelen saykal sözünü (Derl) Anadolu Türkçesindeki Arapça alıntılar arasında ele alan Tietze Arapçada cilacı anlamına gelen saykal sözünün Farsçaya “cila” anlamında geçtiğini, dolayısıyla halk dilimizdeki bu sözlerin dilimize Farsça üzerinden girmiş olabileceklerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmiştir (1958). Eren, Tietze’yi eleştirerek bu sözün “kay-“ anlamına gelen Türkçe “say(p)-“ eylem kökünün türevi olduğunu belirtmiş (1960), ancak bunu Arapçada cilacı anlamına gelen saykalla birleştirmemiş, bu sözü sözlüğüne (1999) almamıştır. Eren, saykal sözünün halk dilinde kullanılan “budaksız düz ağaç, eğim, şekerli kahve, yağlı yemek” gibi bütün anlamlarını birleştirerek, hepsinin bir kökten çıktıklarını belirtmiştir. Kısacası Türkçe kökten saykal sözü hem nitem, hem ad olarak kullanılmaktadır. Bu veriler bize Arapçayla Farsçadaki saykal sözlerinin Türkçe verintiler olduklarını ya da Arapçayla Türkçede biri “sakl”, öbürü “say-“ kökünden türemiş, anlamları birbirine karışmış iki ayrı saykal sözünün bulunduğunu düşündürmektedir. Bu veriler ışığında saykal sözünün dilimizde kullanılan bütün anlamlarını Türkçe say- kökünün türevi olarak görmek gerektiği kanısındayız.

Saykal sözü sözlüğümüze “böcek saykalı, doğu saykalı: lacca”, “doğu saykalı özfişnağı: lakkaz”, “saykal böcekleri: Laccifer”, “saykal böceği: LacciferlaccaKerr” biçiminde girmiştir (Ülker 1991). Buralarda saykal sözü aç sakızı (perdah reçinesi, vernik), açkı (perdah) anlamlarında kullanılmıştır. Saykal sözünün gözü, ir gibi nesnelerin parlatılmasında kullanılan cila

anlamına gelmesi dolayısıyla bunların “böcek açkı sakızı”, “doğu açkı sakızı”, “doğu açkı sakızı özfişnağı”, “açkı böcekleri”, “açkı böceği” biçiminde değiştirilmelerinin daha doğru olacağı kanısına vardığımızı da belirtmek isteriz. Lacciferlacca adlı böcekçe salgılanıp, çeşitli dönencel ağaçlardan toplanan bir ağaç sakızının (reçine) İtalyanca, Latince adı olan lacca sözünün kökeni Arapça”lakk”üzerinden Farsça ”lak”a gitmektedir (Webster 1993). Hintçe “lakh”ile Sanskritçe “laksa” da Farsça lakın kökteşleridir (Webster 1993). Sözcük Eski Provansça ”laca” üzerinden Fransızcaya ”laque”, İngilizceye “lac(k)”biçiminde geçmiştir (Webster 1993). Bu sözler dilimize “lak, laka” biçimlerinde girmişlerdir. Şemsettin Sami “nakkaşlarca yaldızın altına sürülen lak”a “lika” dendiğini belirtmiştir (Fraşerî 2010). İşçil – Elöve buna dayanarak Fransızca “laque”ın karşılığını lika olarak vermiştir. Sözcüğün Fransızcası ayrıca söz konusu ağaç sakızından elde edilen güvez boyanın da adı olup (“laka kırmızısı”:açkı güvezi), söz konusu boya İngilizcede “lake” olarak adlandırılmaktadır (Webster 1993). İngilizce lake değişmeceli olarak adı geçen boyanın rengini, başka kaynaklardan elde edilen benzeri boyaları, bu boyaların kullanılmasıyla oluşan saydam görünümü, başka nedenlerle oluşan benzeri saydam görünümleri de tanımlamaktadır (Webster 1993). Bu tür saydam görünümeler Fransızcada “lacqué” (İşçil – Elöve 1944 -48), İngilizcede “laky” (Webster 1993) nitelikle tanımlanmaktadır .Alyuvarlarının bir bölümü çözülerek içit gibi saydamlaşmış kanı tanımlayan “sanglaqué” (Ülker 2009) İşçil – Elöve’ce “likalı kan” biçiminde özleştirilmiştir (1944 – 48). İngilizcesi “lakyblood”dır (Dorl 2012). Karşılığı sözlüğümüzde “güvez kan” olarak verilmiştir (Ülker 1991). Bunun “açkılı kan” biçiminde düzeltilmesi gerekmektedir; çünkü “laky” nitemi burada öz anlamı olan güvez boya anlamında değil, cilalanmış ya da perdahlanmışçasınasaydam anlamında kullanılmıştır.

Farsça lak sözü İngilizceye Eski Portekizce “lacar” üzerinden “lacquer, lacker” (Webster 1993) biçimlerinde de “sarı açkı sakızı (sarı vernik (Redh1998)), açkı sakızı (vernik (Redh 1998)) anlamlarında girmiştir. Bunlardan “lacquer” biçimi Fransızcanın baskısıyla oluşmuştur.

Laka adı verilen ağaç sakızı Latince “gummilaccae, resinalaccae” adlarıyla da anılır. Gummilaccae Almancaya “Gummilack “, Fransızcaya gomme – laque”, İtalyancaya “gommalacca” biçiminde geçmiştir. Bu sözler de dilimize “gomalaka, gom(a)lak, gomelak” biçimlerinde girerek, kimi kaynaklarda lakadan ayrı bir kavram sanılarak yer almışlardır. Almancada “Lackharz” olarak da anılır. Şemsettin Sami kamus – ı Fransavîde “laque”ın karşılığını lakanın yanı sıra “çin verniği” olarak vermiştir (Fraşerî 1901). Bunu “doğu açkı sakızı” biçiminde özleştirdik. Adı geçen açkı sakızının bir böcekten elde edilmesine dayanarak “böcek açkı sakızı”nı eşanlamli bir seçenek olarak sunduk.

Ağaç yüzeylerin açkılanmasında kullanılan ağaç sakızlı sıvı, kısacası “açkı sakızı (perdah reçinesi)” anlamına gelen vernik sözünün kökeni ayrı bir tartışma konusudur. Sözcüğün kökeninin Bingazi’nin Yunanca adı olan “Berenike”ye dayandığı düşünülmektedir (Webster 1993). Tuğlacı Yunancasını “vernikion” (1971), Eyuboğlu Latincesini “vernicium” (1991) olarak vermiştir. Ardıç sakızı anlamına geldiği bildirilen (Dorland 2012) Latince “vernix” biçimi dirgerlik dilinde “oğulcuk yağı” anlamına gelen “smegmaembryonum”un eşanlamlısı olan “vernixcaseosa”da geçer (Ülker 1991). Rumcası “verniki”dir (Akalin 2015). Yukarıda verdiğimiz Latince, Yunanca biçimleri kökleşik Latince, Yunanca sözlüklerde yer almayan, çağdaş batı dillerindeki biçimlerinden uyarlanmış, verilerdir.

Doğu açkı sakızı çubuklar, birimler (tane), ince pullar (levha) ya da som topaklar biçiminde satılır. Üzerinde yer aldığı dal parçasıyla birlikte sunulan doğu açkı sakızı anıklantısına “çubuk açkı, çubuklu doğu açkı sakızı, dalcıklı açkı, dalcıklı doğu açkı sakızı” anlamlarına gelmek üzere “lacca in baculis, gummilaccae in baculis, gummilacca in ramulis, lacca in ramulis” adları verilir. Katılaştırıldıktan sonra küçük birimler biçiminde sunulan doğu açkı sakızı anıklantısına “birim açkı, birimli doğu açkı sakızı, biter açkı, biterli doğu açkı sakızı” anlamlarına gelmek üzere “lacca in granis, gummilaccae in granis, gummilaccae in seminis, lacca in seminis” adları verilir. Katılaştırıldıktan sonra som topaklar biçiminde sunulan doğu açkı sakızı anıklantısına “som açkı, som doğu açkı sakızı” anlamlarına gelmek üzere “lacca in massis, gummilaccae in massis” adları verilir. Katılaştırıldıktan sonra ince pullar biçiminde kesilmiş doğu açkı sakızı anıklantısına pul açkı (laque en écailles, Schellack, schellak, shellac), yaprak açkı (Blätterschellack), yartı açkı, yartı doğu açkı sakızı, yassı açkı (Plattlack) anlamlarına gelmek üzere “lacca in tabulis, gummilaccae in tabulis” adları verilir. Fransızca écailles, Felemenkçe schel, İngilizce shell pul (safiha) anlamındadır. Hepsinin kaynağı Fransızcasıdır. Buna ülkemizde “pul gom(a)lak” ya da “yaprak gomalak” denir. Kimi kaynaklarda “shellac”ingomalakanın karşılığı olarak gösterilmesi kavram kargaşası yaratmaktadır. Dilgibilim dilinde kabağın (kafatası) iki yaprağından her birinin adlandırılmasında kullanılan bir terim olup (Ülker 2009), karşılığı sözlüğümüzde “yastığaç” olarak verilen (Ülker 1986) Latince “tabula” embilim dilinde ince bir pul (levha) niteliğinde em anlamında olup karşılığı olarak sunduğumuz “yartı” sözü Divan’daüzerine yazı yazılan levha, tahta anlamına gelen yartu (Div) sözünden bozmadır. Bu sözü dirgerlik dilimize İşçil- Elöve tableti “yartıcık” biçiminde özleştirerek sokmuşlardır (1944 – 48). Tabletin özgün Latince biçimleri “tabella” (Ülker 1991) ile “tabuletta”dır (Roth 1914). Ağakay MA. Türkçe sözlük. 11. bası. TDK. Ankara, 2011.Akalin ŞH, Toparlı R, Gülsevin G, Öner M, Boz E, User HŞ, Öztekten Ö, Ay Ö, Kaya MY. Türkçede batı kökenli kelimeler sözlüğü. TDK. Ankara, 2015.

Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü. TDK. Ankara, 1963 – 1982.

Divanülûgat – it Türk dizini. TDK. Ankara, 1972.

Dorland’s illustrated medical dictionary. 32nd ed. Elsevier Saunders. Philadelphia, 2012.

Eren H. Anadolu ağızlarında Rumca, İslâvca ve Arapça kelimeler. TDAY 1960: 295 – 371.

Eren H. Türk dilinin etimolojik sözlüğü. Ankara, 1999.

Eyuboğlu İZ. Türk dilinin etimoloji sözlüğü. 2. bası. Sosyal Yayınlar. İstanbul, 1991.

Fraşerî ŞS. Resimli kamus – ı Fransavî. İstanbul, 1901.

Fraşerî ŞS. Kamus – ı Türkî. Haz. Yavuzarslan P. TDK. Ankara, 2010.

İşçil Şİ, Elöve AU. Türkçe hekimlik terimleri üzerine bir deneme. TDK. Bursa, 1944 – 1948.

İzbudak V. El idrak haşiyesi. TDK. İstanbul, 1936.

Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoglu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.

İngilizce – Türkçe Redhouse sözlüğü. 28. bası Sev. İstanbul, 1998.

Türkçe / Osmanlıca – İngilizce Redhouse sözlüğü. 17 .bası. Sev. İstanbul, 1999.

Roth’s klinische Terminologie. 8. Aufl. Von Oberndörffer E. Georg Thieme. Leipzig, 1914.

XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanımlarıyla tarama sözlüğü. TDK. Ankara, 1963 – 1977.

Tietze A. Direkte arabische Entlehnungen im anatolisch-türkisch. Jean Deny armağanı s. 255 – 333. Ankara, 1958.

Tuğlacı P. Okyanus 20. yy ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. İstanbul, 1971.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. İnkılâp. İstanbul, 1986.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 2. bası. İnkılâp. İstanbul, 1991.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 4. bası. İstanbul, 2009.

Ahmet Vefik Paşa. Lehce – i Osmanî. Haz. Toparlı R. TDK. Ankara, 2000.

Webster’s third new international dictionary of the English language unabridged. Könnemann. Cologne, 1993.

KALP ATIŞI HIZLANAN BİR DÜNYADA KORONA DEĞİNİLERİ

NURAY GÖK AKSAMAZ

Kovid-19 salgınının yaygınlaştığı günümüzdenasıl bir dünyada yaşadığımızı anlamaya çalışarak ve yakın gelecekte nelerle yüzleşme olasılığımız olduğunu düşünerek İstanbul'dan yazıyorum. Çin ve İran'dan sonra Avrupa Birliği üyesi olan ülkeleri oldukça etkileyen ve Amerika'da da yaygınlaşan salgın, insanlığın geleceğine yönelik olarak epeyce kuşku yaratıyor. Kovid-19 salgınında yaşamını yitirenlerin sayısının 24 Nisan 2020 tarihine dek dünyada 194 bin olduğu ileri sürülüyor. Bu salgın nedeniyle pek çok ülkenin beklenmedik ve birbirine benzeyen kararlar almasında etkili olan şey salgına karşı hazırlıksız olunuşu ve salgının sonuçlarının kestirilememesi miydi? Salgının ülkelerin sınırlarını, yönetimlerini, ekonomilerini, sağlık sektörlerini ve işgücünü doğrudan tehdit etmesi miydi, büyük kaygı yaratan?

Yaşadığımız dönemde bilim ve teknolojinin son derece gelişmiş olmasına rağmen çok gelişmiş ülkelerin bile bir anda bir virüs salgınına böylesine odaklanacağını, nerdeyse tüm ülkeler arasında sınırların kapatılacağını, uçuşların durdurulacağını düşünemezdik. Bir anda tüm sosyal ve kültürel etkinliklerin, spor karşılaşmalarının, düğünlerin ve diğer kutlamaların erteleneceği ya da iptal edileceği, okulların kapatılıp uzaktan eğitime geçileceği, bütün alanların boşaltılacağı, insanların bir araya gelebileceği kültür merkezleri, lokanta, spor salonu gibi yerlerin ve küçük işletmelerin kapatılacağı ve hele ki cami, kilise ve sinagoglara girilemeyeceği hiç aklımıza gelmezdi.

Türkiye'de 11 Mart'ta ilk ölümün gerçekleştiğinin duyurulmasından sonra bir korku tüneli içinde biz de yerimizin ne olacağını anlamaya çalıştık. Bundan sonra pek çok şeyi sokağa çıkmadan çevrimiçi yapmamız gerekeceği, bunun için de internet kullanmakla yetinmeyip 'hızlı internet' kullanmamız gerektiği gibi iletileri de yoğunlukla almaya başladık. Sevdiklerimizden ayrı kalarak ve yalıtılarak yaşamak, sonrasında 'hayatta kalmak için ne yapmalıyız' sorusunun yanıtını aramak kalp atışlarımızı hızlandırdı. Bu arada 'gelecekte hiçbir şey eskisi gibi olmayacak' iletilisini de yaygın olarak aldık! Peki, korkuyu dünyada yaygınlaştıran haberler bizleri nasıl etkiliyor? 'Zamanı geldi' dediklerinde, koş

koşa aş olmaya mı gideriz? Ya yeni bir virüsün yarattığı başka bir salgın olursa Eve kapanalı kırk günü geçti. Eğer oturduğumuz semt ya da sokak,sağlık yalıtımına alınırsa ‘vay halimize’! Bir balkonumuz yoksa İtalyanlar gibi “I willsurvive” (Hayatta kalacağım) şarkısını söyleyemeyiz, hoş balkonumuz olsa da çıkıp söyleyemeyiz. Kuşkusuz bahçesi ve balkonu olanlar daha şanslı, ‘en azından yarı açık cezaevinde gibi hissederler kendilerini’, diye düşünüyoruz. Ama herhangi bir yerde salgın nedeniyle yalıtılmışsak görüşmecimiz de olmaz. Bu durumda cezaevindekilerle‘empati’ (eşduyum) geliştirmenin de tam zamanı değil mi? İnsana yapılacak en büyük kötülük onu sevdiklerinden uzaklaştırmak ve yalnız bırakmak, onu yalıtma, hareketlerini kısıtlamak değil midir? Cezaevleri de bunun için değil midir? Bugün virüs salgını nedeniyle büyük ölçüde gerçekleşen de bu değil midir? Ancak, cezaevlerinde ‘sosyal mesafe’ (kişiler arasında bir-iki metre uzaklık olması) sağlanamazsa salgının yayılma riski artar. Ve bu durum için gerekli önlemler kuşkusuz alınır. ‘Af Yasası’ da bu süreçte yayımlandı. Açık cezaevinden çıkanlar umalım ki bu süreçte sağlıklarını korumak için evde esenlik içinde ve sevgi ortamında kalsınlar, demek o ki bizler gibi yarı açık cezaevinde!Öte yandan, içeride olan gazeteciler ve siyasiler için geçerli değil af, onların evde olmaları daha tehlikeli olduğu içinbelki de!

Salgın nedeniyle 65 yaş üstündeki insanları çocuklarından, torunlarındanyalıtmaönlemi toplumumuzda önemli etkiler ve öne çıkan bir duyarlık yarattı. Uzun süreli olarak doğadan ve toplumdan yalıtımın çoğunluk üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı bir gerçek. Sonradan virüsün bulaşmasını yavaşlatmak için alınan bir kararla yirmi yaş altındakiler de yalıtıldı. Öte yandan 18-20 yaşarasında olup düzenli bir işi olanlarla mevsimlik tarım işçileri sokağa çıkma yasağının dışında tutuldular. İnsanların evlerde yalıtılması, uzun bir süredir bilişsel iletişim araçlarını etkin biçimde kullanan gençlere da evden çalışabilenler için o kadar da kötü bir durum olarak görünmeyebilir. Akademik eğitim gören gençlerdoğrusu uzunca bir süredir çevreleriyle yüz yüze iletişimlerini sınırlandırıpakıllı telefonlarına, bilgisayarlarınabaşlarını gömmüştüler. Peki çocuklar evlerinde ne yapıyor? Onlar bilgisayar oyunlarının, kurguların ve görüntülerin dünyasında dış gerçeklikten her geçen gün uzaklaşıyorlar.Özellikle kentlerde yaşayanlar,doğal bağlarıyla kendine özgü ikliminde yaşanarak algılandığı zaman anlam kazanacak bir kültürel aktarımdan

da genellikle uzaklar. Çocukluğunu ve gençliğini bu araçlardan uzak geçirenler ise sevdikleriyle birlikte soluk alabilmeyi, yürümeyi, konsere ve tiyatroya gitmeyi, konferans dinlemeyi, yüz yüze iletişim kurmayı, toplantılar ve kültürel etkinliklere katılmayı seviyor. Bizler, 2000’li yılların başında bilgisayarı öncelikle daktiloyu rafa kaldıran bir yazı aracı, sonrasında e-postanın yaygınlaşmasıyla bir iletişim ve internet sayesinde bilgi edinme aracı olarak algılayarak kullananlarızdır. Sonraki süreçte akıllı telefonlar yayılınca özellikle ‘WhatsApp’ yazılımını yaygın olarak kullandık. ‘Sosyal medya’ (sosyal iletişim araçları) bağlamında ‘Facebook, YouTube, Twitter, Instagram’ kullanımı da giderek arttı. ‘Skype’ ile görüntülü ve sesli iletişim pek çok kişi ve işletme tarafından benimsendi. Salgınla birlikte şirket toplantılarını sürdürebilmek için ‘Zoom’ uygulaması ise giderek daha çok gündeme geliyor. Tüm bu program ya da yazılımların güvenilirliğinin tartışılmasına rağmen insanların çoğunluğunun bir klavyenin tuşuna dokunmaları beklenir oldu. Yakında tuşlara dokunmaya da gerek kalmayacakmış, belleğimiz ve düşüncelerimizle bilgisayara doğrudan bağlanabilecekmışiz!

Bu günlerde yaşadığımız dünyanın gerçek olmadığını söyleyenler bile var. Peki, bir ‘bilgisayar simülasyonu’ (bir sistemin bilgisayar ortamında modellenışı, benzetimi) içinde yaşayabilir miyiz, bizler? Bilgisayara beynimizi yansıtarak ya da ‘yapay zekâ’ (yapay anlak), robot ve her neyse onunla iletişim kurarak gelecekte bizim yaşama şansımız olabilir mi? Ya biri fişi çekerse ne olacak? Onun da çaresi bulunmuş! Kesintisiz ve bedava internet uydularla sağlanacakmış! Güç kaynağı göklerdeymiş! Peki bu kadar önemli bir değişimi, böyle farklı bir dünyayı Tanrı mı istiyor? Dünyanın hayrına mı bu değişiklik? Bizi izleyen birileri olacakmış hep. Çipler (tümleşik devreler) sayesinde düşüncelerimizi de gerekli yerlere aktarabilecekmışiz. ‘İfade özgürlüğü’ diye savaşım vermeye gerek yok işte, ne güzel! Bu arada uzaylılar gizlerini koruyorlar, bence. Belki de gezegenin asıl sahipleri onlar! Yoksa, bizler de mi uzaylıyız? Neyse, yapay anlak yanıtlar sorularımızı artırdık!

Kovid-19 salgınının doğrusunu söylemek gerekirse biyolojik bir savaş gibi algılıyorum. Aslında dünyamızda savaşlar geliştirilen araçlarla farklı biçimlerde hep sürüyordu. Sözelimi silahlı insansız hava araçlarının yapay anlak ve derin öğrenme teknikleri sayesinde belirlenen hedefleri vurabildiğini/vurabileceğini

öğrenmiştik. Dünya artık bizim düşündüğümüz gibi değildi, dünyayı başka türlü yönetmeye başlamışlardı, çoktan. Nükleerdir, radyasyondur, elektromanyetik dalgalarıdır, 'korkulan oluyor' derken, 'zaten olmuştu' deniliyor. Geçen yüzyılda 1. Dünya Savaşı olmuş, 2.Dünya Savaşı olmuş, Hiroşima ve Nagazaki'ye bombalar atılmamış mıydı? Bununla birlikte her şeye rağmen kimileri dünyanın bir yerlerinden bir yerlere gidebilmişler, yaşayabilecekleri bir yer olduğunu düşünmüşler, en azından. Savaşların yaşandığı zor dönemlerde insanlar bir araya toplanıp şarkılar söyleyebilmişler, korku içinde olsalar bile birbirlerine sarılabilmişler. Salgınlar gelince... Yaşadığımız dönemde anımsatılan ve 1918-1920 yılları arasında yaşanan İspanyol Gribi salgınında,hastalıktan en çok etkilenenler 20-40 yaşları arasında kötü beslenen, kötü konutlarda oturan ve doktora gidemeyen yoksullar, göçmenler ve etnik azınlıklar olmuş. Ve bu salgında 50 ile 100 milyon arası insanın öldüğü ileri sürülüyor. Sonra Ebola olmuş, SARS olmuş, MERS olmuş, kuş gribi olmuş, domuz gribi olmuş, belki biyolojik savaş da hep varmış. Yakında yeni bir virüs dalgası daha gelecekmiş. 1. dalga olmuş, 2. dalga yoldaymış, 3. dalga olacaktı ki... Öte yandan 4 G olmuş, 5 G her yerde olacaktı, 6 G de oluyormuş!Aman internetimiz hızlı olsun. Konumumuz hep belirli olsun. Siz de neredeyse bir konum atın, haberimiz olsun. Yalıtım sınırını aşmayalım. Evde kalalım. Evde kalalım. Evde kalalım. Ve şimdi evde kalmanın ödülü boğaz kıyılarına yanaşan yunus balıklarını ya da önemli filmleri, konserleri ekrandan izlemek, müzeleri sanal ortamda gezmek olsun!Olsun,olsun ama korona virüsünün görseli de hep belleğinizde olsun. Kızarmış ve batmak üzere olan güneşi andıran bir yuvar üzerindeki çivileriyle bu virüsün görseli için, haftalardır izlemekte olduğumuz korku filminin belleğimizden silinmeyecek bir karesi denilebilir.Evet, bu virüsün diğer virüslerden farklı olarak çivileri de varmış ve çiviler insanın akciğerinde bir proteine tutundu mu, eyvah ki ne eyvah! Yine bu virüs için her gün başka bir şey söyleniyor; mutasyon (değişim) geçiriyormuş, farklı türleri varmış ve bağışıklık kazanmış olduğumuzu düşünürken yeniden bulaşabiliyormuş. 'Bu virüs, kronik (süreğen) hastalıkları olanları ve yaşlıları hedef alıyor' denilirkengörülüyor ki gençler de ölüyor. İngiltere'de bir hemşirenin ağzından yansıtılan yalnızca şu sözler bile insanı derin biçimde sarsmaya yetiyor: "Tedaviye cevap vermeyen hastaların solunum cihazlarını kapatıp, huzur içinde ölmesine yardımcı oluyorum." Bu duruma karşılık, çok umutsuz durumlarda bile

yoğun bakımdan iyileşerek çıkan hastalar olduğunu biliyoruz. Peki korkumuz virüsten ölmek mi, açlıktan ölmek mi, depremden ölmek mi, yoksa hareket özgürlüğünün kısıtlanmasıyla bir odaya tıkalıp ölmek mi olsun? En kötüsü açlıkmış. ‘Öleceksek de tok ölelim’ demiş insanlar, geçmişte. Bu nedenle alışverişi koşuluyla gıda biriktiriliyor. Bu arada bir de deprem olursa ne olacak? ‘Sosyal mesafe kuralı’ nasıl uygulanacak?

Salgın sayesinde güzel haberler de geliyor, dünyadan. Sözelimi, karbon emisyonu ve hava kirliliği azalıyor.Öte yandan bu düşüş sürdürülebilir olmayabilir de. Doğanın katledilme süreci en üst düzeyde devam ederken dünya yıllardır ‘alarm veriyor’ (uyarıyor). Atmosfere (gaz yuvarına) salınan gazlarla sera etkisi, iklim değişikliği gibi konular yıllardır gündemde. Fosil yakıtların (kömür, petrol ve doğal gaz) yoğun ve bilinçsiz kullanımı gelecek yıllarda dünya için daha kötü sonuçlar yaratacak,deniyor... Salgın sürecinde Paris, Milano, Madrid gibi kentler ulaşım araçlarından önemli ölçüde yalıtıldı, insanlar evlerinde.İstanbul’da caddeler, alanlar, köprüler boşken ne güzel yürünür ne güzel soluk alınır, değil mi? Aman şeytana uymayalım, evde kalalım! Doğrusunu isterseniz Türkiye’de 31 kentte sokağa çıkmak dün yasaktı ve dün23 NisanUlusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, ayrıcaTürkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışının 100. yıldönümüydü. Bugün de Ramazan ayının ilk günü ve sokağa çıkmak yasak, yarın ve sonraki gün de hafta sonu olduğu için yasak. Mayıs ayında da bayramlarda salgının yayılmasını önlemek için sokağa çıkmak yasak olabilir.

Deniyor ki gelecekte salgından, depremden, kasırgadan, başka bilmem nelerden kurtulup hayatta kalmayı başaranlar insanların az sayıda olduğu, yeşil bir dünyada akıllı evlerinde oturacaklar, ‘dijital çağ’(Nesnelerin İnterneti, yapay zekâ, robotik ile artırılmış, sanal, karma gerçeklik ve ses teknolojilerini içeren çağı) tam anlamıyla yaşayacaklar.Bu bağlamda değinmek gerekirse “Nesnelerin İnterneti”, fiziksel nesnelerin birbirleriyle ya da daha büyük sistemlerle bağlantılı olduğu iletişim ağı olarak tanımlanıyor.“Robotik” ise robotların tasarımı, üretimi ve kullanımı ile ilgilenen çok alanlı bir bilim dalı...İyi güzel de gelecekte insanlar gerçeklikle kurgusal, düşsel ya da yapay olanı pek ayıramayacaklarmış.Çoğalmalarına çok gerek olmayacak, bu istenen bir şey de olmayacakmış, çünkü işleri robotlar görecekmiş! Eğer fabrikada işleri işçiler

yerine robotlar yaparsa, hizmetleri de memurlar yerine robotlar verirse, sorun yok. İş kazası da olmaz, insanlara virüs de bulaşmaz, değil mi? Ve insan çiple yaşarsa sağlık durumu da izlenir ve ona gerekli hizmeti de robotlar verir. Sonraki süreçte insanların her ne yaptığı ve her ne düşündüğü de izlenir. Böylece kimse suç işlemez. Ancak, kimse özgür de olamaz! Yaratıcı bir etkinlik içinde olabileceği de kuşkuludur. Gelecekte yapay anlık, insanla aynı yeteneklere, becerilere ve giderek fazlasına sahip olunca insan kendini gereksiz mi hisseder? Belki insan yapabileceği basit görevleri bir süre bir biçimde yüklenir. Sayısal bir ayarlama yapmak gerektiğine karar verildiğinde de hayatta kalanlar işlevine göre yeniden değerlendirilir, yani fişi çekilir ya da çekilmez insanın! 'Üst aklın' bileceği bir şeymiş bu, onun ne olduğunu bilmiyorum. Girdiğimiz bu korku tünelinin ucundaki perde, eninde sonunda açılacak kuşkusuz, ama ne göreceğiz, kim bilir? Dünyayı yönetenlerin bizler için hazırladığı ilginç bir görüntü ya da yeni bir program vardır, büyük olasılıkla! Bir süre korkuyla yaşadık ve artık bir arada olamayacağımız ama birbirimizi izleyebileceğimiz derin bir uzaklığa da alıştıktan sonra, korkularımızı bir süre için giderecek ve bizleri uzun süre oyalayabilecek yeni yazılımlar, tümleşik devreler vb. tasarlanmıştır, üst yönetimlerce!

İnsanlığın yararı gözetilmemiş tasarımların ve nasıl bir gelecek yaratacağı belirsiz olan planların karanlığını yırtamadıktan sonra dünyadan gelecek için ne bekleriz, çocuklar için ne umut ederiz? Köleliğin bir başka biçimde sürdürüleceği bir dünyada yaşanacaksa sanat ne yana düşer, felsefe ne yana düşer, aşk ne yana düşer, sevgi ne yana düşer? İki binli yılların başında, bir şiirimi "En uzağa gidiş imgelemce yazı / Nasıl bir dünyada seveceğim seni?" dizeleriyle sonlandırmıştım. Ve yine soruyorum aynı soruyu tüm sevdiklerim için, sevdiğim her insanı tek tek düşünerek... Nasıl bir dünyada ve nasıl seveceğiz gelecek yıllarda birbirimizi? Belki 'kalp atışı' (Schumann Rezonansı) giderek hızlanan bir dünyada... Bu durumda bizimde kalp atışlarımız hızlanıyor olmalı, değil mi? Yüksek genlikle titreşme sürecekle görünüyor, ama ne zamana dek? Geniş bir titreşim ve rezonans ağı içinde duyularımız güçlenecek, algımız değişecek, belki başka bir biçimde, başka bir boyutta iletişim kurabileceğiz ve uyanışa geçerse sorunları çözümleyerek adımlarımızı atacağız! Yoksa, bir sistemin ya da simülasyonun (benzetimin) bir parçası değil, bir noktası bile olamayacağız. İstenci devre dışı bırakılmış bir kalabalığın içinde, kendisinden beklenen sinyali (kodlanmış bilgiyi) gönderen zayıf bir dalgası olacağız, sistemin.

Kalp atışlarımızın güzel bir dünya için sevgiyle hızlanmasını dileyerek...

ÇOK YÖNLÜ BİR SANATÇI : SAİT MADEN

İNİ PONTAT

Adnan Binyazar diyor ki:

“Sait Maden, giriştiği bütün işlerde, giyiminde, kuşamında, davranışında, hatta sesini kullanmada ‘ en güzel’i yakalamanın ardındadır. Batılların deyimiyle perfectionist (mükemmeliyetçi) dir.”

Değerli ozanlarımızdan Haydar Ergülen de, “Az bulunur çokadam, hiç yokmuş gibi varadam” nitelemesini yapıyor onun için.

Sait Maden’i, Türk Dili Dergisi’nin Perşembe toplantılarında tanıdım. Eşi, değerli yazar, Ayten Maden’le birlikte gelirlerdi. Kimi zaman işleri nedeniyle geç kalsa da, toplantıları kaçırmamaya özen gösterirdi. Salt görünümüyle bile, “saygın” kavramının içini hakkıyla doldurabilen bir kişiliğe sahipti Sait Maden. Kendini kolayca ele vermeyen, adından çok yapıtlarıyla anılmayı yeğleyen gerçek bir sanatçı.

Bu nedenle olmalı, kendi ürettiği yapıtlarında rastlayamadığımız, ancak kimi kaynaklardan elde ettiğimiz özgeçmişiyile ilgili bilgilere göre, 1932 yılında Çorum’da dünyaya gelmiş.(Bazı kaynaklarda 1931) İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü Bedri Rahmi Eyüboğlu Atölyesi’nden 1956 yılında mezun olur . Ozanlığının yanı sıra, çevirmen, yayıncı, ressam, grafik ve fotoğraf sanatçısı olarak belleklerde yer eden Sait Maden, daha ortaokul sıralarında şiir yazmaya başlar. 1946 yılından itibaren şiirleri, İstanbul, Türkçe, YAZKO Edebiyat, Varlık, Soyut, Gösteri, gibi dergilerde yayımlanır. Şiirlerini: Açıl Ey Gizem- Yol Yazıları- Hiçlemeler- Şiirin Dip Sularında- adlı dört kitapta toplayan Sait Maden, 1951 yılında, Varlık Yayınları’nın düzenlediği çeviri şiir yarışması ile adını duyurur. Fransız şair Baudelaire’ den uyarladığı “Moesta et Errabunda” adlı şiir, ona birincilik ödülü getirir. Sait Maden’in, S.Bekir takma adıyla katıldığı yarışmanın seçici kurul üyeleri, Nurullah Ataç, Sabri Esat Siyavuşgil, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Oktay Akbal, Orhan Hançerlioğlu, Behçet Necatigil, Sabahattin

Kudret Aksal, Ceyhun Atuf Kansu, Yaşar Nabi gibi, bugün de değerlerini koruyan önemli edebiyatçılardan oluşmuştur. Şiirlerin seçiminde aslına bire bir bağlılıktan çok, Türkçe şiir özelliklerini taşıyor olmasına önem verilmiş, çevirisi en güç ve en çok uğraş isteyen şiirler üzerinde durularak seçim yapıldığı açıklanmıştır. O günden sonra, değişik dünya şairlerinden uyarladığı şiirlerle gündeme gelir Sait Maden. Baudelaire'den kötülük Çiçekleri, Octavio Paz'dan Güneş Taşı, Pablo Neruda'dan Kara Ada Defteri, Yirmi aşk şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı, Eugenio Montale'den Seçme Şiirler, Lorca'nın bütün şiirleri, Aragon'dan Elsa'ya Şiirler , Mayakowski'den Pantolonlu Bulut-İnsan, Blais Cendrars'dan Beyazların Çocuklarına Küçük Zenci Öyküleri, Saint John Perse, Eluard'dan yaptığı seçme şiir çevirileri Edgar Poe'dan Örneklerle "Şiirin İlkesi" bunlar arasındadır.

Yıllar süren büyük emek sonucu ortaya çıkmıştır bu yapıtlar. Örneğin Baudelaire'den çevirdiği "Kötülük Çiçekleri'nin ilk sayfasında, "Eşikte" başlığı altında şöyle bir yazı kaleme almıştır Sait Maden: "Elli yılda oluştu bu yapıt. Başlangıçta Fransızca'yı ve Baudelaire'in dilini çözme çabasıyla eşzamanlı yürüyen ilk denemeler, yazıp bozmalar, çizip düzeltmeler, bıkıp usanmadan değiştirmeler, şiir yaşamımızın devingenliğinden ileri gelen koşullara (dil değişimi, hececilerden garipçilere, ikinciyenicilere, oradan günümüze gelen uygulama biçimleri gibi koşullara) bağlı değiştirmeler yüzünden. Elli yıl süren bir uğraşı. Baudelaire de benzer bir çizgiden geçmiş. 26 yaşında tanıdığı Edgar Allan Poe'yu, ilk başlarda güçlükler çekerek, ölene değin çevirmiş. "Kardeş Ruh" diyor onun için. "bana benziyordu da ondan çevirdim." Benim gerekçem de bu."

İnsanlığın beş bin yıllık birikiminden derlediği Şiir Tapınağı, dünya halklarının şiirlerinden oluşan Yeryüzü Şiirleri, Gılgamış Destanı, Çağdaş İspanyol Şiiri Antolojisi, Baudelaire'in özel güncelerinden oluşan Apaçık Yüreğim, Kristof Kolomb Seyir Defterleri, onun edebiyatımıza kazandırdığı önemli yapıtlar arasındadır. Fuzuli'yi ve Tevfik Fikret'i de günümüz Türkçesine çevirmiştir Sait Maden.

Federico Garcia Lorca'dan yaptığı çeviri şiirler kitabında, ilk 30 sayfayı Lorca'nın yaşamöyküsüne ayırır. Doğumu, ailesi, yaşadığı çevre, eğitimi, şiirin

yanı sıra, müziğe olan tutkusu, yaşamında rol oynayan önemli kişiler, İspanya iç savaşındaki tutumu ve sonunda, faşist general Franco'nun adamlarınca 38 yaşında kurşuna dizilişi, tarih sıralamasıyla verilir. Ayrıca İspanyolcada kimi sözcüklerin okunuşu için' bir anahtar' adı altında açıklayıcı bilgiler vermeyi de unutmamıştır Sait Maden. Onun yapıtları, böyle titiz bir çabanın sonunda ortaya çıkmıştır. Öylesine yüreğini ortaya koyarak yaptığı bir iştir ki bu, Lorca'yı aslından çevirebilmek için İspanyolcayı, Baudelaire için Fransızca'yı, Fuzuli'den çeviriler için Osmanlıca'yı öğrenme gereğini duymuştur. Garcia Lorca'yla ilgili bir başka yapıtı da "Cinayet Granada'da İşlendi" adıyla, kendi Çekirdek Yayınları'ndan çıkardığı kitaptır. Burada da Lorca'yı tüm yönleriyle tanıtır Sait Maden ve kitabın başında şunları yazar:

"Lorca, İspanyol dilinin özel olarak yaratılmış diyebileceğimiz büyük seçkinlerinden biriydi."

Mehmet Başaran, onun ölümü üzerine Türk Dili Dergisi'nde kaleme aldığı bir yazıda, "Ayaklı bir seçki gibi art arda birçok şiir okuyabilirdi. Öylesine tutkundu ki şiire, sevdiği ozanları, Aragon'u, Mallarme'yi yazdıkları dilden, tadını duyarak okuyabiliyordu," diyor.

Sait Maden, onca şiir kitabı çevirisine karşın, kendi şiirlerini kitaplaştırma konusunda pek de aceleci davranmamıştır. Cemal Süreya, "Günübirlikler" başlığı altında oluşturduğu toplu yazılarında, Sait Maden'den şöyle söz etmektedir:

"Şairdir Sait Maden. Ama bunca şairi dilimize çevirdiği halde, bugüne dek kendi şiir kitabını yayımlamış değil. Onun, bir bölüğünü Soyut'ta çıkardığı şiirlerinde şunu gördüm: Çevirdiği şairlerden hiçbir görüntü yok bunlarda. Bütün şairlere baktığı halde, kendi şiirinde inatla direniyor. Biraz da kıskanç kendi şiirine karşı. Bireysel bir ağıntı buluyorum ben bu şiirlerde. Sait Maden'i yirmi yıldır tanırım. Ortak bir dostumuz tanıştırmıştı bizi. Yüzü Türk'ten çok İspanyol'u andırıyordu. Hayat güçlükleri içindeydi o sıralar. Gülhane Parkı'nda, Bahar ve Çiçek Bayramı'nda karikatür çiziyordu. Bugünkü düzenli hayatını kestiremezsiniz o günlerden. Ama Sait Maden, bütün büyük çalışmalarını kendisine düzenli bir hayat kurduktan sonra gerçekleştirmiştir. O günlerdeki avare Sait Maden'le, şimdiki saat gibi çalışan adam aynı adam

mıdır? Şiiri yurdumuzda en iyi bilenlerden biridir.Şiir konusundaki yargılarına her zaman büyük saygı duymuşumdur. Sanırım benim gibi saygı duyan çok kişi vardır.”

Gerçekten özgün bir ozandır Sait Maden. Onca şiir çevirisine imza atmış olmasına karşın, kimseye öykünmeden yazmıştır şiirlerini.

Sait Maden’in şiire bakışını, bir de kendinden dinleyelim: 2011 yılında yazdığı 21 Mart Dünya Şiir Günü Bildirisi onun şiir poetikasıdır aynı zamanda:

“Günöbirlik insan için “söz”, soyut bir olgudur. Toplumsal ilişkilerinde, dilsel alışverişlerinde, kullanageldiği incecik bir zar, yapay bir kurgu. Nesneleri simgeleyen sözcükler, adlar gösterme nitelikleri dışında, sadece boş birer kılıftır. Bugün bir vidanın, bir bilgisayar faresinin işlevselliği yanında sözün, sözcüğün, işgörür hiçbir niteliği yok. Gülünçtür bunu beklemek ondan.

Oysa gerçek ozan için “söz”, şiirinde kullandığı dil, somut bir güçtür. Tıpkı kolu bacağı gibi, vücudunun bir üyesidir. Kendine özgü bir evren kurmaya çalışır onun yardımıyla.

Evet, bir evrendir şiir, uçsuz bucaksız, bilinmedik bir coğrafyadır. Binlerce ozan aramıştır onu, binlerce ozan da arayacaktır. Bulanlardan öğrendik böyle bir coğrafyanın varlığını. İlginç ölkeler tanıdık böylece, ilginç sesler, görünömler, ilginç varlıklar.

O ölkelere ayak basan kişi, bizim günlük yaşamımızda kullana geldiğimiz sözcüklerin kiskacından kurtulmuş ve yepyeni, alışılmadık seslerin dokuduğı, biçimlendirdiğı o gizemli varlıklarla yüz yüze gelmiştir. Kendine özgü bir evren kurmaya başlar böylece.

Güçtür ozanın işi. Dil içinde yeni bir dil kurmaya, bunu gerçekleştirmeye adanmıştır kendini. Bin bir türlü engelle karşılaşır hep. Aşması gereken çok doruk, çok uçurum, çok deniz vardır. Ama hiçbirinden gözü yılmaz onun. Amaç, kutsal amaç, çok ötelerde, tıpkı tüllere, mücevherlere bürünmüş bir sevgili gibi beklemektedir onu.

(26)

O ülkeleri aramakla geçti bütün yaşamım. Kıyısından köşesinden ulaştığımı sanıyorum. Bu çaba ne kazandırdı bana? Birçok şey. Günlük yaşamın sıradan yaşamın, ıvır zıvır ilişkilerin çürük ipliğiyle örülmüş yaşamın dışında, gökkuşakları, ışık yağmurları, mutluluk denen kavramı bin bir renkle süsleyip somutlaştıran bir bakış sağladı bana. Daha ne olsun?”

Bundan güzel açıklanabilir mi şiirin ne olduğu. Onun şiirlerine bir okur yaklaşımıyla baktığımda şunları gördüm:

Günümüzde pek çok şairin yalnızca biçimi önemseyen, içeriği neredeyse yok sayan postmodern tutumunun aksine, Sait Maden’in şiirleri anlam yüklüdür. Ezberlenerek dilden dile dolaşacak türden şiirler değildir onunkiler. Türkçeye gösterdiği özen dikkat çekicidir. Yol Yazıları adı altında topladığı şiirlerinde, Anadolu’yu anlatırken onu annesinin yüzüyle özdeşleştirir.

“Bu topraklar anamın yüzü...

Sabah aydınlığında, akşam gölgesinde uzayıp giden/ bu ıssız ovalar, sarı gök,/ uzun karga sürüleriyle bir baştan bir başa yırtılmış sessizlikler: anamın yüzü;”

Bin bir çeşit bitki adlarını sayarak doğasını uzun uzun betimler, Anadolu’nun. Bununla da yetinmez. Geçmiş uygarlıklarıyla, kültür birikimiyle, söylenceleri ve tüm değerleriyle ele alır bu toprakları. Yunus’tan, Karacaoğlan’dan alıntılarla varsıllaştırır şiirini. “bir kış basar toy gönülleri / tozar elif elif diye” “ nice halkın anamın sütüsün sen bana/ o ne coşku su dediğimde/ akar Allah deyu deyu.” Gılgamış’ tan söz etmeyi de unutmaz ozan.

“Gılgamış’ın ölmeye durup/ aramaya durup geçtiği çatal başlı dağı/ seninle ulaştım ben Utnapiştım’ın teknesine;/ anamın yüzü.”

“Kıyılardan”adını verdiği ikinci bölümdeki şiirleri, doğanın sesleri üzerinedir. Gök Düğünü adlı şiirinde ilkyazla uyanan doğanın seslerini, aynı coşkuyla seven insan sesleriyle özdeşleştirir.

“Öyle bir çıldırdı ki nisan penceremizde/ inilteler, çığlıklar koptu sabaha değin/ tutuşmuş bedenlerin kıvrandığı denizde/ ve savruldu gülleri bir uzayan gerdeğin. Bütün gece bir ipek hışırtısı her yandan/ ve kıyıda çatlayan kalça,

göğüs, boyun, saç.../ yükseldi gök sütüyle dolup taşan alandan/ Meyveleri tan tadı ve ten rengi bir ağaç.”

Katettiği onca yol, şairi doğayla bütünleşmeye götürür. Sevgi ve hayranlık dolu bir bütünde varoluşun- ya da yokoluşun- coşkusuyla yazar dizelerini.

“az gide uz gide/ yaz gide/ güz gide yollarda/ kalan ne mi diyorsun elimizde şimdi bütün o yollardan?/ işte: ak üstüne mor benekli şu çakıлтаşı/ yüreğimin biçiminde.”

Köylerde terk edilmiş ıssız evleri, rüzgarla boşluğa açılıp kapanan kapıları, avlularda kuruyup kalmış ayak izlerini, saksılarda solmuş fesleğenleri, işlevini yitirmiş yel değirmenlerini, kısaca zamanın gücüne yenik düşmüş tüm nesneleri şiirine ustalıkla taşımıştır Sait Maden.

Varoluşun içinde barındırdığı karşıtlıklar, insanın kendi varlığına ve evrene yönelik anlam arayışları, sonsuzluk karşısındaki umarsızlığı “Kimlik” şiirinde şöyle biçimlenir:

“ ben de varoldum bütün bu nesneler arasında/ su gibi, ağaç gibi, kuş gibi gerçek / kimi kanatlar öptü, kimi ayaklar alımdan/ ya sevinçten içerim pır pır, ya korkudan benzim uçuk. Titredim karşısında varlığın gün gün, saat saat/ taşlar arasında ben yüce, düşler arasında ben küçük. Bütün değişimlerin durdum eşiğinde uykusuz/ bir yüzüm gecelerden içeri, bir yüzüm tanlara açık. /tattım denizlerin tuzunu, bal süzdüm güneşlerden/ yaşayanlarla öldüm, ölümlerle dirildim, ne kaldı çok çok?

“Boşluk” şiirinde de yine, varlık, yokluk- yaşam, ölüm kavramlarıyla ilgili sorular yöneltir şair:

“varlık ötemizde bir fısıltıydı bizim: / kimler ne diyordu ses geçirmez havada, / rüzgârla düşen bu yüz, bu yapraklar kim,/ her nesneyi bir bir dolaşan gölge ya da?/ sessizce silindi bulunduğun yerde izin.”

“Şiirin Dip Sularında” adlı Çekirdek Yayınları’ndan çıkardığı kitabı, Tanrı’ya sitemle başlar:

(28)

“Ben sen olsaydım ışıktan yarattırdım bu dili, ne yazık ki iş bana düştü.”
Ne çok anlam katmanı var bu kısacık dizede. Burada, tanrıya sitemin yanında, ozanın çok daha iyi bir yaratıcı olabileceği vurgusu da yer alıyor; şiirini üretirken çektiği çileler de. Dil sevdası, dilin ozanın elinde bir aydınlanma aracına dönüşebileceği gerçeği de var.

“Kimlersiniz, Sözcükler? sorusuyla başlayan şiirinde, insanın ve öteki canlıların tüm niteliklerini yükler sözcüklere:

“Kiminin gülmek bütün işi/ olur olmaz her şeye. / sudan bir balık sıçrasa küçücük, önlerine bir kedi dursa/ ya da ne bileyim, bir sinek dokunsa birinin burnuna işleri bitiktir;/ sırt üstü devrilerek boylu boyunca bir gülerler bir gülerler ki/ ölüm de son veremez buna.

“kimininse tek bildiği şey/ gece gündüz uyumaktır hep haftalar boyu/ aylar boyu kımıldama nedir bilmeden.”

“ne şeker şeysin sen! Bir yeni oyuncak mı, bir sözcük müsün? / çiçek püskürüğü her yanın, üstüne arılar üşüşmüş.”

GRAFİK TASARIMCILIĞI:

1964 yılında kendi atölyesini kuran Sait Maden, 1968 yılında etkinliğe başlayan Grafik Sanatçıları Derneği'nin de kurucularındandır. Bir süre başkanlığını da yapmıştır bu derneğin. Yaşamı boyunca sekiz bin dolayında kitap, dergi kapağı tasarımı yaparak bir rekora imza atmıştır. Aziz Nesi'in 'Zübük, Biz Adam Olmayız, Koltuk' adlı yapıtları, John Steinberg'in Fareler ve İnsanlar'ı; Refik Durbaş'ın 'Kuş Tufanı', Boris Pasternak'ın Dr. Jivago'su; Albert Camus'un 'Yabancı' adlı yapıtı, Orhan Kemal'in 'Arkadaş Islıkları ve daha nice kitaplar, onun çizgilerinden oluşmuş kapak tasarımlarıyla kitabevlerinin raflarında yerlerini almıştır.yayınevlerine ve dergilere logolar, broşür, ambalaj, etiket tasarımları,siyasi partiler için seçim afişleri, tiyatro ve sinema afişleri hazırlayan Sait Maden, 1960'lı yıllarda bir tıp dergisinin de kapak tasarımını yaparak ilk kez tıp kitapları ile üst düzey grafik tasarım sanatını buluşturan sanatçıdır. Logolarını, 1990 yılında yayımladığı “Simgeler” adlı kitabında toplamıştır. Pen logosu, Dünya Şiir Günü logosu, 1960'larda, İşçi Partisi'nin amblem ve rozetleri, Türk Solu Gazetesi'nin kapak çizgileri, Ulusal

(29)

Kanal amblemi, çok sayıda yazı karakteri (font) yine onun yaratıları arasındadır.

Kendi portresini de çizmiştir Sait Maden. Bir gözünde kuş, ötekinde kedi. Onun gözünde kuşla kedi, barış içinde yan yana yaşayabilmektedir.

Türkiye Tasarım Tarihi adı altında yazdığı kitabını, destekçi bulamadığı için yayımlayamasa da, kitabın birinci bölümünü, Çevre Dergisi'nde, 19. Yy'a ait bir başka bölümünü Grafik Sanatı Dergisi'nde yayımlatmayı başarmıştır. Sahaflardaki Elif Kitabevi'nin sahibi Arslan Kaynardağ onun grafikteki ustalığını şöyle yorumlamış:

“Sait Maden’in yeri İhap Hulusi’ninkine benzer. İhap Hulusi nasıl afiş sanatına grafiği kabul ettirmiş, bu yolda öncü olmuşsa, Sait Maden de başta kitap kapağı olmak üzere yayıncılıkta grafiğin yerini kabul ettirmiştir. Onun imzasını taşıyan kitaplar, bu işin klasikleri arasında sayılmaktadır.”

Sait Maden yapıtlarını dört sergide toplamıştır.

- 1- Sait Maden ve Ayten Maden Karma Sergisi, Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu- Adana – 13 Mayıs 2004
- 2- Bir Usta Bir Dünya: Sait Maden (Tasarımcı, sanatçı, şair) Yapı Kredi Sermet Çifter Sergi Salonu- 18 Aralık 2009
- 3- Sait Maden İstanbul’un 99 Yüzü, 29. İstanbul Kitap Fuarı – 30 Ekim, 7Kasm 2010
- 4- Sait Maden Simgeler Retrospektif Grafik Ürünleri Sergisi, K2 Sanat Merkezi, İzmir 4- 11 Nisan 2013

İstanbul’daki ‘Bir Usta Bir Dünya’ adlı sergisinin açılışında bulunmuştum. Sanat-edebiyat çevresinden pek çok önemli ismin katıldığı bu sergide Sait Maden, can verdiği binlerce kitap-dergi kapağı arasına gizlenmiş, ufak tefek bir dev andırıyordu.

ÖDÜLLERİ:

Baudelaire’den Moesta Et Errabunda çevirisiyle Varlık Yayınları çeviri şiir ödülü 1.liği 1951

Aragon’dan yaptığı Elsa’ya Şiirler çevirisiyle TDK Ödülü- 1976

Şiire Yaptığı katkılardan ötürü Pen Şiir Ödülü- 2011

19 Haziran 2013’ te yitirdiğimiz değerli ozanımızın anısına saygıyla...

NURULLAH ATAÇ (I)

YILMAZ ÇONGAR

**Nurullah Ataç'ın adının geçmediği bir edebiyat söyleşi,
eksiktir, sıgıdır, ruhsuzdur, kupkurudur.**

21 Ağustos 1898 İstanbul – Beylerbeyi /17 Mayıs 1957 Ankara

Edebiyat(Yazın), yalnız şiirlerden, romanlardan, öykülerden oluşmaz; deneme, incelenme, araştırma, kitap tanıtımı, kişilerin tanıtılması (biyografi), anı, günce (günlük) ve eleştiri de edebiyat kapsamına girer.

Eleştiri sözcüğü geçtiği zaman, okurların usuna ilk kez “Nurullah Ataç” gelir. Ataç, yakın geçmişimizde, şairler, yazarlar, okurlar üzerinde o denli etkili olmuştur ki, onun adı “eleştiri” sözcüğü ile özdeşleşmiştir.

Bir yazarın, bir şairin, yaşamında başından geçen olaylarla, yapıtları arasında çoğu kez ilişkiler vardır. Yazar, ne denli etki altında kalmadan, nesnel olarak yazmak istese de, örneğin, çocuklukta, hasta annesinin inlemeleri, veya şehit olan babasının heybetli bakışları, gençlikte aşık olmaları, evlenmeleri, varsa boşanmaları, işten atılmaları ve daha birçok anıları, çoğu kez, belleğinin alt katmanlarından sıyrılıp, sanatçının ürünlerini etkiler bazen de doğrudan doğruya o ürünlerin içinde yer alır.

Nurullah Ataç'ın da belleğinden taşarak, yapıtlarına yansıyan anıları çoktur. 17 Nisan 1953 Cuma günü kaleme aldığı bir güncesinde şöyle der:

“Baktım çocuklar uçurtma uçuruyor. Her yıl ilkyaz aylarında, uçurtmayı gördüm mü, bir üzüncü duyarım içimde, ağlamaklı olurum. Ben uçurtma uçurmadım ki! (...) Annem bırakmazdı beni uçurtma uçurmama. Günah mıymış neymiş, öyle bir şey uydurmuştu. Beş taş da oynatmazdı,. Göğşe taş atmakmış, o da günahmış. (...) Babama göre, uçurtma uçurmak günah değildi, ama annem istemediği için o da yasakladı, ben de sesimi çıkarmadım, boynumu büktüm. Bir gün geldi, karışan kalmadı artık, ama ben de uçurtma uçurmak yaşını geçirmiştim. Şimdi utanmasam karışacağım çocukların arasına. (...)

Çocukluğum olmadı benim.Çocukluğu olmayanın gençliği de olmaz. Bir şey söyleyeyim mi ben size? İhtiyarlığı da olmuyor öylesinin. Hani güzel bir ihtiyarlık vardır, insan çocukluğunda yaptıklarını, gençliğinde yaptıklarını hatırlar, anlatır da gözlerinin içi parlar, ben kendimde değil, başkalarında gördüm onu. Çocukluğu, gençliği olmamış kişinin yaşlılığında da bir tatsızlık vardır, yalnız ölümü düşünür, ölümden korkar, işte o kadar”

Nurullah Ataç, 21 Ağustos 1898 günü İstanbul, Beylerbeyi’nde doğar, asıl adı Ali Nurullah Ata’dır. Soyadı Yasası’ndan sonra Ataç soyadını alır.

Babası Mehmet Atâullah Mefhari beydir. 1856 Halep doğumlu olup, 1919’İstanbul’da ölmüştür. O, İktitaf adlı seçme yazılar kitabı olan, Hammer (hemî)’nin, on ciltlik Devlet-i Osmaniye Tarihi’ni,Poul de Kock’un, Üç Fistanlı Kız’ını, Bernardin de Saint Pierre’in, Poul ve Virginie adlı romanını dilimize çeviren bir yazar ve Galatasaray Lisesi (Mekteb-i Sultani) edebiyat öğretmeni , aynı zamanda, Maliye Bakanlığı’nda en yüksek düzeyde yönetici ve kısa süreli de olsa Maliye Bakanı’dır. Aile, baba tarafından Sürmene ilçesinden, Gümrükçüoğulları’ndan gelmedir. Annesi Münire hanım ise, Maraş’lı Kısakürek’lerden, Hamit Paşa’nın kızıdır. En büyük ağabey Galip Ataç, Haydarpaşa Hastanesi İntaniye Hastanesi başhekimisi, aynı zamanda İstanbul milletvekilidir. Ayrıca Ankara Radyosu’nda ‘Evin Saati’ adı altında söyleşiler yapar.

Ailenin sekiz çocuğunun sondan ikincisi olan Ataç, varsıllık içinde hizmetçiler, dadılar, sütanneler arasında, el bebek, gül bebek büyütülür. Evde, tüm kişiler, sabahlara dek kitap okuduklarından, Ataç,” Öyle bir ocakta yetiştim ki, okumamak, yazar olmamak aklımdan geçmedi, ilk okuduğum kitap, Namık

Kemal'in, Akif Bey'i, idi, kendimi bildim bileli yazmaya özendim, tiyatro yazarı olmak istiyordum." der.

1909'da annesi öldüğünde, üç yıllık ilkokulu (İptidaiyi) bitirmiştir. Bir yıl Fransızca eğitim veren Frerler özel okulunda , dört yıl da Galatasaray'da okur. Orada arkadaşları, Burhan Asaf (Belge), Vedat Nedim (Tör) , edebiyat öğretmeni ise Fazıl Ahmet'tir (Aytaç).

Birinci Dünya Savaş'ı başlamadan önce 1913'te, babası onu, daha iyi eğitim görmesi için, İsviçre'ye gönderir. Cenevre'de yaşar, Fransızca'sını ilerletir, tiyatroya merakı artar, arkadaşlarının sahnelediği Hamlet oyununda Balıkçı rolünü oynar. Tedavi için oraya gelmiş olan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ile buluşur, onunla edebiyat söyleşilerine gider, Fransız yazarlarıyla tanışır. Clair adlı güzel bir kıza sevdalanır, birlikte gezer, tozar, ikisi evlenme planları yaparlar, okul artık ikinci planda kalmıştır, o gönlünce yaşamak ister, ne var ki, yaşam hep böyle gitmez, her şeyin bir sonu olduğu gibi, bu güzel günlerin de sonu gelir. Babasının ölüm haberini alır. İstanbul'a dönmek istemez, parasız kalır, iş arar, bulamaz, çaresiz Mondros Ateşkesi (30 Ekim 1918) günlerinde yurda dönmek zorunda kalır.

Ataç, eğitimini bir süre Edebiyat Fakültesi'nde sürdürürse de sonuçta yarım bırakır, böylece diplomasız aydınlardan biri olur. Buna karşın, o; ünlü bir dilci, denemeci, eleştirmen olarak, kendi kendini yetiştirmenin en güzel örneğini vermiştir.

Yıllar sonra, kızı Meral Tolluoğlu Hukuk Fakültesini bitirince çok sevinir, "Baban gibi diplomasız olmadın" der.

Ataç, devletçe açılan sınavı kazanıp öğretmen olur. 1921 ile 1925 yılları arasında Nişantaşı, Vefa, İstanbul, Üsküdar ve Adana liselerinde Fransızca öğretmenliği yapar.

19 Ekim 1921 tarihli, Yahya Kemal'in yönettiği, bilim ve sanat dergisi Dergâh'ta, Ahmet Haşim'in Göl Saatleri adlı şiirini şöyle över:

“Üstadı selamlamak için yazılan bu satırlar, tenkit değil, birçok gençler gibi, benim de kendisine medyun (borçlu) olduğum hürmet ve şükranı ifade eder bir methiyedir.”

Ataç’ın bir dileği tiyatro yazarı olmaksada diğeri de şair olmağı. Bu nedenle, Dergâh’ta aralıklarla altı şiiri yayınlanır, adları, Sevdığım Emeller, Son Gül, Yalnızlık, Melal Perisi, Akşam Şarkısı ve Tahattur Saati’dir. Adlarından da anlaşılacağı gibi, hep, üzüntü, özlem, hüznün, keder gibi duygular işlenmiştir. Anmak Saati anlamına gelen Tahattur Saati’nin bir dörtlüğü şöyledir:

Sanki bu saatler örülmüş gamla,

O kadar ruhumuz melal içinde!

Ürper ey sevgilim! Ürper ve ağla!

Tahattur saati vuruyor işte.

20 Kasım 1921’de (20 Teşrin-i sani 1337) Yalnızlık adlı şiir yayınlanır:

(...)

Ben her sönen güneşten / Biraz elem topladım.

Her şey sükût ederken / Matemimle ağladım.

Baharın neşeleri / -Sarışın kızlar gibi-

Kucaklarken her yeri, / İnledim rüzgar gibi.

(...)

Bunları başka şiirler de izler, fakat bir süre sonra iyi bir şair olamayacağı kanısına varır, şiiri bırakır, öykü yazmayı dener, tiyatro yapıtları üzerinde çalışır, hiçbirine içine sinmez, kendi yarattığı ürünleri kendi beğenmez, oysa sanatçı bir yazar olarak bilinmek, gelecekte anılmak, unutulmamak, istemektedir. Her fırsatta Burgaz Adası’na gider, Sait Faik’le konuşur, sanki ondan öykü adına, sanat adına bir şeyler kapabilecekmiş gibi, oysa konuşmaları hep edebiyat dışıdır, balıkları, martıları anlatır dururlar. Tüm bu içine düştüğü bunalımı,

çözüksüzlüğü, yıllar sonra, ellili yılların başlarında, Pazar Postasında çıkan yazılarından birinde şöyle anlatır:

“Çocukluğumdan beri pek severim tiyatro izlemeyi. Kendim oynamaya, oyunlar yazmaya özendiğim oldu, o vergi yokmuş bende, beceremedim. (...) Ben eski dille, konuştuğumuz dille de yırlar (şiiirler) söyleyip, öyküler yazmayı da beceremedim. Denemesine denedim ya, olmadı başaramadım o işi. (...) Şair olmadığımı, olamayacağımı anlamıştım. Gene de gözüm sanattaydı, bir sanat adamı sayılmaktaydı. Ne çıkar şair değilsem? Ben de eleştirmeye veririm kendimi, o yolda ün kazanırım, adım yarına, gelecek yüzyıllara ulaşır.”

Bir başka güncesinde de, neden öykücü olamadığını açıklar:

“Bir öykücü olmak, uzun, kısa öyküler yazmak isterdim. Yıllarca düşündüm bunu, yıllarca kurdum bu düşü. Gene de içimde uyandığı olur. Biliyorum ki yazamayacağım... Kişi gençliğinde kurduğu (ve beceremediği) bir düşü yaşlılığında gerçekleştirebilir mi?

Neden öyküler yazamadım, Neden yazamıyorum?. Bütün Monsieur (Mösyö) Marcel Arland'ın betiğini (kitabını) okurken, anladım bunun epini (nedenini); kişilerle gerçekten ilgilenemiyorum, beni ancak düşünüler, kuramlar (nazariyeler) çekiyor. Bir sağ-töre (ahlâk) kaygısı var içimde, kişileri yargılıyorum. Öykücü olmak ise düşünülerden, kuramlardan çok, yaşayışa önem vermeyi, kişileri yargılamaktan kaçınıp yaptıklarıyla, iyi, kötü bütün yaptıklarıyla ilgilenmeyi ister.”

Gençliğinde, öykücülerin, romancıların, şairlerin yaratıcı oldukları, adlarının gelecek kuşaklara kalacağı, kendi adının ise unutulup gideceği düşüncesinden kurtulamaz, oysa ölümünden günümüze dek altmış yıldan fazla zaman geçmiş olmasına karşın o unutulmamıştır ve unutulmayacaktır.

1925 yılında yengesinin tanıdıklarından Mediha hanıma aşık olur, fakat Mediha hanım da başkasına aşıktır. Çaresizlik içinde, bu aşkını kalbine gömer. Bir süre sonra, ağabeyinin evinde Leman hanımla karşılaşır, onun güzelliğini, inceliğini beğenir ve sonuçta evlenirler. Ertesi yıl doğan kızı Meral, 1990 yılında babası hakkında anılarını anlatan bir kitap yazacaktır, adı “Babam Nurullah Ataç”. Evlendiği günler, Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü'nde öğretmendir, bir

yıl sonra, Ticaret Genel Müdürlüğü İnceleme bölümüne, ardından Talim Terbiye Dairesi çevirmenliğine atanır.

Artık, öykü ve şiir yazmaktan vazgeçen Ataç, zamanın dergilerinde, gazetelerinde, deneme ve eleştiri yazılarıyla sıkça görülür. Birçok devlet memuru gibi o da takma adlar kullanır, Alkan, Ali Gümrükçü, Kavafoğlu, Süha Kavafoğlu, Sabiha Yağızlar, Ahfeş gibi.

Karakterindeki öznelciliği (sübjektifliği) , (eski deyimle enfüsîliği), nedeniyle kendini eleştirmenden çok, bir denemeci olarak görür ama eleştirmenliği de bırakmadığı için bu iki tür arasında gider gelir. Bilindiği gibi deneme, genel anlamda herhangi bir düşünceyi, savı (iddiayı), kişisel görüşlerle inceleyip açıklayan, anlaşılmasını sağlayan düz yazıdır, eğer bu yazının içine, nesnel (objektif) olarak değerlendirme, nedenleriyle birlikte beğenme veya beğenmeme, sinama, yargılama (hüküm verme) girerse, bu yazı artık eleştiriye dönüşür, ancak eleştiri, sorumluluk duygusu ister. Eleştirmen hüküm veren bir yargıdır. Bu bağlamda Ataç, yazılarında, kendini anlatırken, bir itirafname gibi, şöyle yazar:

“Yazılarımı okuyorsanız elbette dikkat etmişsinizdir, herhangi bir kitaptan bahsederken konunun dışına çıkmaktan kendimi alamıyorum, hatta bir türlü sadede yani konuya gelemiyorum, (...) birtakım hiç ilgisi olmayan şeylerle söze giriyorum. ‘Nereden açtım, nereye vardım.’ ‘Şubattan açtım ta nereye gittim. Bu konuda daha çok diyeceklerim vardı.’ ‘Bu değildi diyeceğim, büsbütün başkaydı.’ ‘Kaçırdım ipin ucunu, bir türlü konuya giremiyorum. Bu nedenle, eleştiri yazılarım azdır, asıl (essay)(es’ey), deneme yazmaya, bir moralist (ahlak içeren yazar YÇ) olmaya heves ederim. (...) Dünya yazarları arasında en çok kimin gibi olmak isterdin? diye sorsalar önce Montaigne’i , sonra La Bruyer’i, bir de belki Hazlit’ti gösterirdim. Onların yolundayım. (...) Ben moralistim, esseyistim (denemeci YÇ) yani örf ve adetler hakkında , birtakım bediiyat (gökçebilim, estetik YÇ) meseleleri üzerinde fikir yürütmeye çalışan bir adamım.”

Ceyhun Atuf Kansu, Ataç için. “Deneme türünü edebiyatımıza ilk kez o getirdi. Ona eleştirmeci diyorlar. Fakat ne kadar yanlış! Nurullah Ataç, terimin

tam ölçüsü ve en geniş manasıyla bir denemecidir Bir eleştirmeci değildi. Bir Anadolu'lu Montaigne'di o, Anadolu'lu Sokrates, Anadolu'lu Volter'di" der.

Yazarlarımızdan Oktay Akbal, Adnan Binyazar, Afşar Timuçin, Hikmet Dizdaroğlu, Suut Kemal Yetkin'de onu, eleştirmeci olmaktan çok, usta bir denemeci sayarlar.

Sivas'ta Madımak Oteli'nde şehit olan yazar Asım Bezirci ise bu konuda, 'Ataç, eleştirmenliği kabul etmese de, denemelerine oranla eleştirmeleri devede kulak kalsa da,o, aynı zamanda,tüm öznelliğine karşın, edebiyat sorunlarıyla en çok ilgilenen, okurun beğeni düzeyinin yükselmesine herkesten çok hizmet eden bir eleştirmendir.' der.

Ataç, kendine, yapıtlarını gönderip, haklarında yazı bekleyen, böylece yazarlar dünyasında adının duyulmasını isteyen yeni yazarlar için, 'sert kalem' özelliğini gizlemez:

"Niceleri geldi bana genç şairlerin, daha da gelir. 'Benim şiirlerim için de yazı yazsanız' der. Okurum getirdikleri şiirleri. Sarmaz beni. Büsbütün değersiz mi? Değil belki ama yazılmasa da olurdu, daha iyi olurdu. Beni sarmayan şiirleri, gereksiz bulduğum şiirleri niçin öveyim? Nasıl öveyim? Övmeyince de küserler. Kösüp gitseler iyi, kurtulurum. Kızarlara bana, köpürürler. Artık ömürleri boyunca çekeştirirler beni.(...)

Ataç, izlenimcidir. Okuduğu yapıtın, kendinde uyandırdığı etkiden (impress), (intiba) kurtulamaz. Eğer bu etki olumsuz ise, konu olan yazarın adının başına (Bay), eğer yazar kadınsa (Bayan) sözcüğünü koyar. Bir yapıt onu eğer öfkeliendirdi ise okumayı yarım bırakır.Bazen bir sözcükten değişik anlamlar çıkarır, konu çağrışımlarla eski olaylara dek uzanır, ve yazı eleştirmeden çok denemeye dönüşür. Böylece, birçok yazar onu denemeci olarak kabul etmiştir, hatta onu hiç sevmeyen Peyami Safa,"Ataç'ın yaptığı iş eleştiri değil, dedikodur!" der.

Ataç, sık sık düşüncelerini değiştirir. Bunu şöyle açıklar:

"Şimdiye kadar çok kimseler benim ikide bir fikir değiştirdiğimden bahsettiler. Bittabi bunu bir kabahat hem de büyük bir kabahat sayıyorlar.

İstiyorlar ki, insan ömründe bir fikre sapsın kalsın.Tabiata hiç bakmıyorlar. (...) Kendi içime, duygularıma, düşüncelerime uyarak değiştim, çıkarlarımı gözeterek değil. (...) Yanıldığımı anladığım an, o güne kadar söylediklerimin tersini söyleyebilmeliyim”

Gerçekten de, doğa değişir, toplumlar değişir, kişilerin anlayışları değişir. Ataç'ta, bir eleştirisinde, Gustave Flaubert'in Madam Bovary'sini önce beğenmiş, yıllar sonra “ (...) Madam Bovary'nin o alık, bön kişileri bizi çabucak usandırır, içimize bir sıkıntı çökertir.” demiştir. Aynı şekilde şair Baki'yi, tüm Divan şiirini, hatta Abdülhak Hâmit'i önce över, yıllar sonra yerer. Onun için şöyle yazar:

“Hâmit elbette ki büyük şairdi. Eserinde, Türk edebiyatının şarktan garbe dönüşünün bütün tarihi vardır. O eseri bir kül halinde düşündüğümüz zaman içimizde derin bir hürmet, sonsuz bir hayranlık duymamaya imkan yoktur.” (Haber Akşam postası 13. 4 1937). Aradan birkaç yıl geçtikten sonra Hamit için:

“Sevmiyorum bir türlü o adamı. Benim şairlerimden değil. Kitaplarının çoğunu bilirim, bir tek sayfası için ‘Ne güzeldi, açsam da bir daha okusam’ diyemiyorum. Öldüğü gün, daha ertesi gün Abdülhak Hâmit'e, ona hayranlığımı söyleyen birtakım yazılar yazdım. Şimdi düşünüyorum da, hiçbirini hatırlamıyorum. Acaba ne büyüklük bulmuştum o şairde?” diye yazar. (Karalama Defteri, Ulus 22. 4. 1946)

Ataç, bireycidir, “Ben fertçiyim yani bireyciyim” der. Birey, toplum içinde kendine özgü düşünsel, duygusal nitelikleri olan , bu niteliklerini savunan, onlar için savaşıyor kişidir. Aşağıda, kendi kaleminden çıkan tümceler onun ne derece bireyci olduğunu gösterir.

“Bu yolda, dostluk, arkadaşlık tanımama yolunda, bana uyanlar pek olmadı. Çevreme, edebiyat acununa bakıyorum, arkadaş birlikleri günden güne genişliyor. Gerçek arkadaşlığın ne olduğunu bilmedikleri için. Edebiyatı, sanatı kendilerine dert edinmedikleri için. Edebiyatı, sanatı kendime dert edinmiş bir adamım.Gece gündüz edebiyat düşünürüm. Sevdığım bir şiiri tanıdıklarına okumadığım, yahut bir edebiyat sorusu üzerine tartışmaya girmedığım günler, yaşadım saymam kendimi.(...)Yazdıklarım iyidir, kötüdür, o başka, iyiye de,

kötüyse de inanarak yazarım, övmem de, yermem de bir çıkar kaygısıyla, dostluk, arkadaşlık düşüncesiyle değildir.”

Böyle düşünen, karakteri böyle olan Ataç’ın, Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu günler bazı yazıları, yandaş medya tarafından eleştirilir. Bu yazılarında yazar “Keziban” ile söyleşir, sonra o adı değiştirir, “Allı” ile söyleşir. Bu söyleşi yazılarında Prospero, aydınları, ilericileri, sanatçıları, Caliban ise cahil halk kitlesini temsil eder. Sonuçta aydınlar, cahilleri eğitir, doğru yola sokar. Ataç, çağdaşlık ve yenilikten yana bir kültür insanıdır, yazılarıyla,cahil halk topluluğundan güç alan iktidara karşı gelmiş, onlar tarafından da eleştirilmiştir. Sonra bu yazılar Prospero ile Caliban adı altında Varlık Yayınları tarafından kitap haline getirilir. Ataç, 1564, 1616 yılları arasında yaşamış olan İngiltere’nin en büyük dram yazarı, William Shakespeare’in “The Storm” (Fırtına) adlı yapıtını okumuş, çok etkilenmiştir.Yapıtta Prospero Milano Dükü’dür. Kötü kalpli kardeşi Antonio tarafından kaçırılır, kızı Miranda ile birlikte bir adaya atılır, orada ölüme terk edilir. Fakat Prospero kızıyla birlikte bir ağaç kovuğunda yaşar, meyve yerler ve ölmemenin yolunu bulurlar, Prospero burada çok kitap okur, bilgisini artırır, hatta büyü yapmayı bile öğrenir. Adada bir de iyilik perisi vardır, adı Ariel’dir. Adada, kötülük perisinin oğlu Caliban cahildir, Prospero, ona ders verir, öğüt verir, eğitir.Bir gün, Milano dükü Antonio, Napoli Kralı Alonso, oğlu Ferdinand, kardeşi Sebastian ile bir gemiye biner, denize açılırlar. Prospero büyü yapar, büyük bir fırtına çıkar,gemi kayalara çarparak batar. (Bu sahneler Ortaçağ ressamlarına esin kaynağı olmuştur). Bu arada iyilik perisi Ariel gemideki tüm insanları kurtarır, elbiseleri bile ıslanmadan onları Prospero’nun yaşadığı adaya çıkarır. Adada Prospero ve Miranda’yı görenler çok şaşırırlar, Prens Ferdinand, Miranda’ya aşık olur. Sonuçta Prospero kardeşini bağışlar, ülkesine döner, cahil halkının başına geçer, onları eğitir, Milano Avrupa’nın ileri bir ülkesi olur. Ataç’a göre buradaki ana düşünce şudur:

“Toplumlar, ancak, ilerici, yenilikçi, bilime inanmış liderler tarafından eğitilirse çağdaş uygarlık düzeyine erişebilirler”.

Deneme ve eleştiri türünde dört binden fazla yazısı yayınlanmış olan Ataç’tan bazı örnekler: “(14.4.1953) Bayan Nezihe Meriç’in bir hikaye kitabı çıktı: Bozbulanık; eksik olmasın bana da göndermiş. Üzerine ne yazmış diye

baktım: ‘Değerli büyüğümüz Nurullah Ataç’a saygılarımla’ diyor. Şu ‘büyüğümüz’ sözüne bir tutuluyorum ki! Ne demek ‘büyüğümüz’? Ben kimsenin büyüğü olmaya, kimseye yol göstermeye kalkmadım, bütün ömrüm yerleşmiş düşüncelere, inançlara karşı savaşmakla geçti. Bayan Nezihe Meriç, benim hiç bir yazımı okumamış mı acaba? Okumuşsa benim bu çeşit saygılardan hoşlanmayacağımı anlamamış mı acaba? Benden öğüt genç yazarlara: Kimseyi kendilerine ‘büyük’ diye, ‘üstad’ diye tanımasınlar. (...) Şunu bunu büyük tanımak kişinin hızını kesebilir.(...)

Ataç, yeni tanışanların, birbirlerine ‘amca, baba, teyze, ağabey ‘ gibi akrabalık sözleriyle yakınlaşmalarına hatta ‘arkadaş, dost diyenlere de öfkelenir. ‘Bu lâubalilik nedeniyle gerçekten dost edinemiyoruz’ der.

Bir başka yazısında, Naim Tirali için, ‘Aşka Kitakse kitabını okurken sinirlendim’ der. ‘Yeri’ yerine ‘mevkii’ demesini, ‘muallim’ den sonra ‘öğrenci’ sözcüğünü kullanmasını bağışlamaz.

Bir güncesi şöyledir: (3 Eylül 1955)

“Görülüyor ki, Bay Abdülhak Şinasi Hisar, (ecnebi kelimeler) derken, yalnız Avrupa dillerinden alınan tilcikleri (sözcükleri) düşünüyor. Arapça, Farsça tilcikleri ise yabancı saymıyor, onlar bizim (meselâ) da bizim (ve) de bizim, niçin? Onlara alıştık diye mi? Yarın Fransızca, İngilizce tilciklere de alışırsınız. Onları da yabancı saymayız.

Bulduğumuzu sürdürmek, değiştirmemek, budur işte bay Hisar gibi düşünenlerin isteği.....”

Bu günce de Bay Duru için: (25 Ağustos “1953)

“Kazım Nami Duru’nun Zafer’de bir yazısını okudum. Şimdi burada görülen gericilik akımları, onun saylav (milletvekili)olduğu günlerde de varmış, ama kendisi yurdun iyiliğini düşündüğü için söylemezmiş onları. Açmazmış, ama kafasını kızdırırlarsa..... Anlaşılar sözler mi bunlar? Doğrunun söylenmemesi, ülkeye, topluma hiçbir iyilik getirmez. Bir ülkenin güveni, rahatı, yalan üzerine kurulursa o ülke çabuk yıkılır.”

SÜRECEK

EDEBİYAT/YAZIN VE KADIN**TUNCA TÜNAY**

Benden, Dünya Emekçi Kadınlar Günü nedeniyle Edebiyat ve Kadın konusunda bir konuşma yapmam istendiğinde, kendime ilkin şu soruyu sordum. Konuşmamda kadın edebiyatçılara mı yoksa edebiyatta kadına mı ağırlık vermeliyim? Daha sonra öyle kadın edebiyatçılar seçeyim ki dedim, hem yetenekli, hem cesur, hem özgüvenli olsunlar, hem de kadına dair etkinlikleri bulunsun. Seçtiğim kadın edebiyatçıları ve onların kadına bakışlarını sizinle paylaşırsam konuya iki yönden de yaklaşacağımı düşündüm. Yani umarım yanılmamışımdır.

Edebiyatçıların kadın kahramanları çoğu kez sosyal yaşamın o dönemdeki koşullarına göre ama ille de kendi bakışından şekilleniyor. Kimi ufacık bir yelden üşütüp ince hastalığa yakalanan nazlı-nazenin kadınlar, kimi Halide Edip'in Nene Hatun'u gibi erkeğiyle yan yana dövüşen güçlü kadınlar, Ahmet Arif'in hasretinden prangalar eskittiği, Bedri Rahmi'nin gülen ayvası, ağlayan narı kadınlar ve Nazım Usta'nın

"O benim kollarım, bacaklarım.

Yavrum, annem, karım, kız kardeşim, hayat arkadaşımıdır." diye anlattığı kadınlar...

Bir düş denizi içinde dolanıp duran bu kadınları çoğu kez sever ve dahası onlara imreniriz de... Ancak, bu söyleşiyi gerçekleri öteleyerek, yalnızca bir düş denizi içinde yorumlamak, bence büyük haksızlık olacaktır. Erkeğe asla eşit sayılmayan, şiddet gören, her gün bir öldürölme haberi içinde duyduğumuz kadın varoluşu, bizi daha gerçekçi bir çerçevede tutmak zorunda...

Benim, Edebiyat ve Kadın konulu bu söyleşide, kadın özgürlüğüne katkıda bulunan kadın edebiyatçıları; örneğin, George Sand'ı, Virginia Woolf'u, Simon de Beauvoir'i ve onların kadına bakışlarını özellikle seçme nedenim, bu kadın yazarların yıllaaar önce kadın özgürlüğüne katkıda bulunmaya çalışmalarıdır.

"Kalbim bana adalet duygusu ve cesaret veriyorsa, önyargılara aldırmmam bile! Ahlakı konularda adaletin cinsiyeti olmaz. Erkektir veya kadındır; Tanrı nasıl istemişse. Fakat onun yasası hep aynıdır." diyen George Sand'ın eserlerindeki kadınlar, çoğunlukla evliliklerinde kelepçeden kurtulma çabasında olan kadınlardır. İlk feminist yazarlardandır diyebileceğimiz Sand daha rahat yazabilmek ve yaşayabilmek için erkek giysileri giyip erkek adı kullanmıştır.

İlk romanını 1830 yılında yazan Sand yalnızca yazar olmakla yetinmeyip toplumsal konulara duyarlı ve siyasal kimliği olan bir kadın edebiyatçıdır.

Profesyonel olarak 1905'lerde yazmaya başlayan Virginia Woolf'un ilk kitabı olan (Dışa Yolculuk) 1915'te yayınlanmıştır. " İnsanlar olgunlaştıkça taraflara inanmayı bırakırlar." diyen Woolf'un, kadın özgürlük hareketinin elden düşürmediği önemli kitaplarından biri olan "Kendine Ait Bir Oda" belki de en kolay okunan kitabıdır. Çünkü konu çok somuttur: "Kadın ve Edebiyat."

Modernist hareketin en önemli kişilerinden biri olarak tarihe geçen ve bilinç akışı tekniğiyle roman türünün gelişimine büyük katkıda bulunan Woolf, erkeklerin kadınlara bıkıp usanmadan sordukları "Bizler kadar düşünme yeteneğiniz olduğunu ileri sürüyorsunuz. Madem öyle, neden Shakespeare gibi bir deha çıkaramadınız?" sorusunu kadınlara seslenerek şöyle yanıtlıyor: "Para kazanın, kendinize ait ayrı bir oda ve boş zaman yaratın ve yazın! Erkekler ne der diye düşünmeden yazın."

Sadece 1968'lerin post-feminizminin kurucusu olduğu için değil, aynı zamanda varoluş akımının öncülerinden olan Simon de Beauvoir, feminizmin temellerini atan düşünürlerden biridir. "Kadın" adlı eseriyle o güne değin süregelen kadın anlayışını aaaltüst etmiştir. Ona göre; kadınlar erkekler kadar ayırım yapma, seçme yeteneğine sahiptir ve böylece kendilerini geliştirmeyi seçebilir. Kadını mevcut durumundan ileri götürebilir. Kendi hayatlarının ve dünyanın sorumluluğunu alabilirler. Erkeğin yaşantısı akılsaldır, ama bir takım boşlukları vardır. Kadınınsa kendi sınırları içinde, karanlık ama doludur, tamdır. Ancaaak bu doluluk ona belli bir ağırlık verse de kadın erkeğe bağlı ikincil bir varlıktır. En büyük talihsizliği; varoluşunun anlamının kendi elinde bulunmayışıdır. Kadının evde yaptığı işler ona bir özerklik kazandırmaz. Bir şey üretmediğinden geleceğe açılan kapısı yoktur. Kadına sahici özerkliği ancak özerk bir çalışma kazandırabilir.

Konuşmamın başında da söylediğim gibi özellikle bu üç kadın yazarı inceleme nedenim, onların yıllar önce kadın haklarını savunmaları ve kadınları, özellikle özgürlüklerine sahip çıkma konusunda bilinçlendirmeye çalışmalarıdır. 1800' lü yılların sonunda Sand, 1900'lü yılların başında Woolf ve daha sonra Beauvoir, kadınların özgürlüklerine kavuşabilmesinin ilk koşulunun üretmek bir

başka deyişle çalışmak olduğunu söylemişlerdir. Kadınlar erkeğe yaslanmadan ve erkeğin yönetiminde olmadan yaşamayı öğrenmek zorundadır. Bu da ancak, gerçekten üretici olmak yani para kazanmakla sağlanacaktır.

Gelelim 21. Yüzyılımıza ... Özellikle ülkemiz gibi erkek egemen toplumlarda, hala çoğu kadından yalnızca çocuk yapması ve koşulsuz olarak erkeğe itaat etmesi beklenmektedir. Erkeğe itaat etmeyen kadın şiddet görmekte ve hatta yaşam hakkı elinden alınmaktadır. İşte tam bu noktada şu soruyu sormaktan kendimi alamıyorum. Erkeği de kadını da yetiştiren kadın değil mi? Kadın, çocuklarını ayrımcılık yapmadan yetiştirmeyi öğrenmedikçe, bu kısır döngü kırılmayacak ve erkek kadın üstünde baskı kurmaya devam edecektir. Bu nedenle kadınların eğitime önem vermek, insan haklarına saygılı bir toplum olabilmenin ilk koşuludur.

Edebiyat ve edebiyatçıya gelince; Bence onlar okuyucuya yalnızca güzel zaman geçirtmekle kalmayıp kadının ve erkeğin, yani insanın eğitiminde gönüllü olarak eğiticilik görevini de üstlenmek zorundadır.

Kadın özgürlük hareketinin öncüsü olan bu üç kadın yazar bu görevi üstlenmiş ve yalnızca o yıllarda kalmayıp bu güne kadar gelebilmişlerdir diyerek konuyu sonlandırırken; izninizle "Küçük Dalgalarda Boğulmak" adlı kitabımdaki, dünya kadın günü nedeniyle yazdığım "Kadın Ya da İnsan Olmak" adlı denemeyi sizinle paylaşmak istiyorum.

Kadın ya da İnsan Olmak...

Bu gün 8 Mart, Dünya Emekçi Kadınlar Günü... Çiçekçisinden- çikolatacısına kadar tüm alışveriş yerleri, bizi mutlu etmek için kolları sıvamış. Yazılı ve görsel basında sürekli bu günden söz ediliyor. Bir dostumun telefonuma attığı "Kadın olmakla ne kadar övünsen azdır." mesajını okuduğumda, neden bilmem, bütün günler elimden kaçmış da tek bu güne kalmışım gibi bir hisse kapılıyorum. İçimden bir ses, "Kadınların, fiziksel ve ruhsal baskı, dayak, tecavüz, işkence ve benzeri sindirilme yöntemleriyle iç içe yaşadığı, hatta yaşayamadığı bir toplumda, kadın olmaktan nasıl mutlu olunur ki?" diyor. Ayrıcalıklı olmak, acaba bu tür baskılar altında yaşayan kadınlar arasında olmamak mı ki? Kadın kavramının, insan olmak kavramının içinden nasıl ve neden ayrılmaya

başladığını anlamak, çok da zor değil. Kadınların, eş ve anne olma dürtüsü daha küçüklüğünde, kendi isteğiyle yaptırdığı bir dövme gibi, kimliğine kazınıp, ömür boyu orada kalıyor. Kız çocukları için üretilen oyuncaklar, evcilik gibi oyunlar onu gelecekteki yaşamına hazırlıyor. Şaşırtıcı olan, bu dövmelerin yapılmasına büyük katkısı olan, yani onları eğiten annelerin, erkek ve kız çocuğuna farklı eğitim vererek toplumun dayattığı ayrımcılığı sürdürmesidir. Bu durumda, kadın-erkek eşitsizliğini sonlandırmak öncelikle annelerin çocukları arasında cinsiyet ayrımcılığı yapmamasına bağlıdır.

Biz kadınlar, eş ve anne olmayı, yaşamımızın neredeyse tek amacı olarak değerlendirirken, bu iki özelliğin üstümüze yükleyeceği beklenti ve sorumluluğun ne denli ağır olduğunu pek de düşünmeyiz. Aslında, yeterince algılayamadığımız, yaşama ilişkin kuralların erkekler tarafından ve erkeklerin işine geldiği biçimde düzenlenmesidir. İnsan kavramının, giderek kadın ve erkek kavramına dönüşmesi, eş olmanın eşit olmak değil erkeğe eş olmak diye değerlendirilmesi bu kurallarla belirlenmekte değil midir?

Erkeğin eşi olmak, bir kadının, -göz göre göre- kendini yok edip erkeği yücelten bir ayrımcılığı onaylamasıdır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hemen tümünde, meslek sahibi bile olsa, kadının kimliği erkeğinin eşi olmak biçiminde şekilleniyor. Bu durumda kadının sosyal değeri de kendi değeriyle değil, eşinin değeriyle ölçülüyor. Eş olma kimliğini hiiiç gocunmadan-gerçek kimliği yerine taşıyan kadının, giderek kendi kimliğine yabancılaşması kaçınılmazdır. Eğitimli ve meslek sahibi çoğu kadının, eş kimliğini kimlik belgesi gibi kullanması, bana göre utanç verici olduğu kadar aşağılayıcıdır da...

Eş ve anne olmak, kadına eşi, çocuğu ve de yaşadığı topluma karşı bir sorumluluk ve buna bağlantılı olarak da vazgeçilmez görevler yüklüyor. Bence insan olmaktan kadın olmaya geçişin, daha doğrusu inişin temeli, erkeğe eş olmak anlayışında yatıyor.

İnsan kimliğimiz öne geçmediği sürece, biz kadınlar anneler günü, kadınlar günü ve benzeri günlerde, bir demet çiçek, bir giysi ya da pahalı bir taşı, hediye olarak onurlanacağız.

Ne diyelim k! yani.., Darısı erkekler gününün başın

PEYAMİ SAFA (II)**HÜSEYİN İHSAN DİNÇ****Peyami Safa ve okur telefon ve mektupları**

Peyami Safa'nın çok kadın okurları vardı. Bunlardan birisinin telefon konuşmasını bize aktarır;

“ Beni tanımazsınız, Peyami Bey. Belki de Maçka'nın dullarından biriyim. Bugünkü yazınızı okudum. Eğer bir gün Maçka'da, Kıyık'ın önünde genç bir kadından tokat yerseniz, biliniz ki o benim. Müsaadenizle, sizin için ne düşündüğümü söyleyeyim: Siz...Siz....Tahammül edilmez bir ukalasınız. Hem de o kadar eski kafalısınız ki, büyük babam sizin yanınızda GregoryPeck kadar, MarlonBrando kadar genç kalır.

Safa Bey! Siz bugünün adamı değilsiniz. Dünyaya geç gelmişsiniz. Şöyle on yedinci, on sekizinci asırda filan yaşayacaktınız. Bugün Fransızlar size “ vieux gaga” derler. Yani moruk, anladınız mı? Beyefendi! Sizden modern espri yok. Haberiniz olsun: Bugünkü dünya maçtır, sinemadır, danstır, Hilton'dur, flörttür, anladınız mı? Hayattır, hayat! İşte Maçka dullarının seçtiği yılın kadını da öylesine hayat dolu bir kadındı. Beğenmediniz mi? Biz olmasaydık, bu dünya sizin gibi kasvetli insanlara kalsaydı, herkes intihar ederdi. Sizin o ağır felsefeniz, kitaplarınız, ilimleriniz, Wagner'leriniz, bilmem neleriniz geçti artık. Şimdi hayat bu, bakınız.”

Peyami Safa'nın bu hanıma verdiği cevap ağır olur:

“....Herhalde Maçka'nın şen dullarından birisiniz. Bana verdiğiniz yeni haberlere teşekkür ederim. Demek Amerika'da ve Avrupa'da bütün üniversiteler kapanmış, bütün kütüphaneler yıkılmış, bütün kiliseler tuzla buz olmuş, Papa intihar etmiş ve yerine kimse gelmemiş. Paris Operası bomboş. Wagner, Bach, Beethoven, Lizst ve Chopin bizim gibi morukların hafızalarında gömülü kalmış. Büyük virtüözların hiç biri bunları çalmıyor, ilim ve felsefe diye bir şey kalmamış. Tabii, sizce, ahlak da kalmamış. Aşk yok, flört var.....Müsaadenizle ben de sizin için düşündüğümü söyleyeyim: Siz....Siz...Bizdeki uyduruk züppe kadınlarından birisiniz. Sizin modern sandığınız espri binlerce sene evvel vardı. Pompei, Gomore ve Sodom bu soysuzlaşma yüzünden yok oldu. (Burada Üstad ile aynı düşüncede değilim. Pompei antik şehri Vezüv denilen yanardağın patlaması yüzünden yok oldu yazarın notu) Biz olmasaydık, dünya sizin gibi idealsiz ve mes'uliyetsiz kanaryalara kalsaydı, çoktan yıkılıp giderdi. Anlamanız için daha derinlere inmiyorum. Fakat memleketi yıkmak için gösterdiğiniz gayretlerin, genç ve sevimli görünmek için aynanın karşısındaki çabalamalarınız kadar boş olduğunu söyleyebilirim. Allah'a şükür, bu milletin, sizin sinirli çimdiklerinizle morarmayacak, kangren olmayacak kadar sağlam bir ahlakı var. Bunu biliniz, günahlarınızı haykırmayınız ve garsoniyerinizin pencerelerini kapatınız.”

Peyami'nin tabiri ile " Uçurumun kenarındaki kadına cevap" yazısında Peyami genç bir kadına cevap yazar:

" Genç bir kadın, gazetelerde okuduğu sosyete dedikoduları üstüne, mektupla bana soruyor:

" Evinizin içinde kocanızın getirdiği veya bizim ona kattığımız üç beş lira ile nasıl namuslu kalalım? Hem genç, hem güzel olur, hem de bunları okursanız?

Mektup tam bir ümitsizliğe koşan satırlarla bitiyor.

Hanımefendi

Namusla parayı beraber düşündüğünüz anda, tehlikeyesiniz. Fiatınız bahis mevzuu olur. Bu ölçü ile, bütün fakir ve güzel kadınların namus ticaretine başlamaları lazım gelecektir.

Onların hepsi, çok sükür, sizin gibi düşünmüyorlar. İnsanlık haysiyetinin ve kadınlık gururunun, çıplak omuzları gıdıklayan vizon etellerden çok daha üstün değerde olduğuna inanıyorlar....Üniversitelere, konservatuarlara, konserlere, tiyatrolara, kütüphanelere koşmaları bundandır. Böyle bir imkandan mahrum olanları da, dostlarından alınmış bir kitabın üstüne eğilmiş veya radyolarının başında görürsünüz.

Bütün bu örneklerden hiç biri dikkatinizi çekmiyor da, sayısı otuzu kırkı geçmeyen her sosyete dedikodusunda isimleri tekrar edilen mahdut bir snob zümresinin terzi, Ankara vapuru, sevişmeler, flörtler, evlenmeler ve boşanmalar gibi konuların dışına çıkmayan yarenlik ve eğlencelerine mi imreniyorsunuz?

....Hep aldanıyorsunuz. Enfecii, sizin bütün o dedikoduları okumadan evvel aldanmaya karar vermiş olmanızdır. Çirkin hayallerinize gazete sahifelerinde mazeret aramayınız.

Temenni ederim ki bu satırlar, sizi uçurumun kenarından çekerek ani bir uyanışın ilk amilleri (belirtileri) arasında bulunsun."

" Bir Aşk Suçlusu Delikanlıya Cevap" ta ümitsiz bir delikanlıya şunları yazıyor:

" Mektubunuzu aldım. İçinde bulunduğunuz korkunç ruh hali, dünyanın en ehemmiyetli (önemli) meseleleri (sorunları) arasına alınmaya ve konuşulmaya değer.

İşlediğiniz suç büyük mü, küçük mü, onun hakkında hiçbir derece hükmü (kararı) verilemez. Seviştiğiniz günden beri birbirinize küçük veya büyük, menfaatli veya menfaatsız (çıkarlı veya çıkarsız) hiçbir yalan söylememişsiniz. Yalnız siz, daha evvelki bir aşk denemenizin bugünkü ve sizce (bir tek ve hakiki) sevgilerinize bütün teferruatı (ayrıntıyı) anlatmış olduğunuz halde ondan bir noktayı gizlemişsiniz. Senelerden sonra bunu da itiraf etmişsiniz ve sevgilinizin haklı istirabını görüncə, tesellisiz bir istiraba (acıya) düşmüşsünüz.

Benden teselli değil (çünkü bunu sizden hiç kimsenin veremeyeceğini biliyorsunuz) sonradan itiraf ettiğiniz bu gizleme günahının kefaretinin (bedelini) kendi vicdanınıza karşı nasıl ödeyebileceğinizi soruyorsunuz.

Ömründe hiç sevmemiş okuyucularım bu istirabınızı, hele onun korkunç oluşuna hayret ederler. Birbirinize sadıksınız. On iki seneden beri bu devam ediyor. Birbirinize karşı hiçbir kabalık, mübalaa,(abartma) yalan, hatta tevil (yanlış anlama veya çarpıtma) hatası işlememişsiniz. Geçmişe ait bir küçük noktanı itiraf edilmiş olması, sevgilinizi ve sizi niçin bu kadar perişan ediyor? Hele ben bunu en büyük dünya meseleleri (sorunları) arasına nasıl alıyor, burada ne diye tahlil (inceleme) ve muhakeme (anlama, değerlendirme) etmeye çalışıyorum? “ Bir bardak suda fırtına” diyecekler.

Onlara da size de cevap vermeyi deneyeceğim:

İçinde yaşadığımız ve bütün yüksek değerleri çürümeye yüz tutmuş bu yalan, dolan, hile ve tezvir (yalan söyleme) dünyasından daha büyük bir dünya, küçük, fakat sevgisi nisbetinde (ölçüsünde) büyük kalbimize sığan koskocaman bir dünya vardır ki, onun kendine has değerler sistemi, kendine has kanunları, en masum (suçsuz,saf) bir hissin (duygunun) ve fikrin (düşüncenin) gizlenmesine varıncaya kadar, hiçbir yalanı affetmez. Küçük de olsa, geçmişe de ait olsa, herhangi bir gizlilik, öldürücü zehirlerin en küçük dozu gibi aşkın varlığını tehdit eder. Eğer gerçek sevginin bu şaşmaz nizamı (düzeni) olmasaydı, kaba madde ve tabiat dünyasını, hile ve menfaat dünyasını vahşi bir orman nizamına (düzenine)düşmekten kurtaran fazilet hamlelerinden (Bilgece yapılan işler,insanlığın yararına yapılanlar) eser kalmazdı.

Cezanızı çekiniz. İstirabınız (acınız) günahınızın kefaretidir. (bedelidir) Size acımam. Fakat bu kadar tertemiz büyük bir aşkı yaratanlardan biri olduğunuz için, üstünde titrediğiniz yüksek değerlerin muhafazası (korunması) uğruna çektiğiniz istiraba (acıya) hayran olduğumu da saklayamam. Umarım ki acınız uzun sürmeyecek (devam etmeyecek), sizi sizden fazla anlayan biri onu affedecek ve dindirecek.”

“ Kadın denilen hayalet” yazısında Peyami Paris’te, bir arkadaşı ile Sphinx adındaki dans salonunda gördüğü çıplak kızlardan söz eder ve şu sonuca varır:

“ Çok isabetli oldu. O günden sonra giyimli bir kadının karşısında, vücudunun örtülü kısımları için hiçbir merak duymuyorum. “ Acaba şu bluzun, şu eteğin içinde ne var? dan başlayıp malum hayallere ve çılgınca arzulara karşı istihale (başkalaşan) eden aptalca tecessüsten (ilgi, merak) kurtulmuştum. Başımı sallıyor, içimden “ Malum! Malum! “ diyor ve rahatlıyordum. O gündenberikiim ki, insanın ahlakını bozan çıplaklık değil, elbisedir.

Şimdi odanın kapısı açılrsa ve içeriye çırlıçplak bir kadın ziyaretçi girse, onun cesaretine hayret etmekten başka hiçbir fevkaladelik hissi duymam. Karşıma otursa, sigarasını veririm, yakarım ve kendisiyle, en normal ruh halleri içinde, yeni İngiliz kabinesini, et buhranını, İstanbul'un imar planını konuşabilirim.

Gençlerimizin streep-tease (kadınların sahnede anadan doğma soyunması) modasına karşı alakaları menfidir. (kötüdür) Derinlikler psikolojisine sorarsanız, hakikatte bu, şiddetli bir arzunun veya kıskançlığın uyandırdığı isyan duygusu olabilir. Biraz daha alışılırsa, manzarayı tabii bulacaklardır. Akademideki çıplak ve canlı kadın modelleri karşısında çirkin bir heyecan ve zabıta (polis)vak'ası(olayı) olmamıştır.

Hiçbir gerçek, bu arada insanın anatomik yapısı da, onu görenler için tehlikeli değildir. Bütün felaketler ve cinsi azgınlıklar yalandan ve hayalden doğar. Fakat streep-tease modasını yaş, kültür, itiyad, (alışkanlık)an'ane seviyelerine göre ayarlamak da lazımdır. Ölçü meselesi."

Peyami aşk cinayetlerine karşı da şunları yazar:

" Gazetelerde "aşk cinayetleri" çoğaldı. Bunlar kelimenin en alçakça manasıyla birer cinayet; fakat bir yılan bir bülbüle, bir akrep bir kelebeğe ne kadar benzerse bu canavarlıkları dürtükleyen ihtiras da sevgiyi o kadar andırıyordı.,,

....Bu vak'alar bir değil, beş değil. Ahlaksızlığın, murdar kaynağından sistematik bir tekerrürle (tekrar) fıskarak dağıdan, bağdan da aynı tefessüh (çürüme) unsurlarıyla geçiyor ve etrafa yayılıyor. Şekiller farklı, fakat tertip aynı. Gittikçe canavarlaşan bir şehvet.

Gazeteler buna "aşk" diyorlar.

Ben odunlukta ırzına geçilen kızın ve ormanlıkta ağaç dalına asılan bakirenin ölümü kadar aşk mefhumunun katledilmesine de yanıyorum. Cinayetlerin cinayeti bu mefhumun (kavramının) çoktan öldürülmüş olmasıdır. Her iş bir yana, tezelden aşkın katilini arayalım."

" Ask ve Tabanca" yazısında yine aşk cinayetlerine değinir:

" Bizde de aşk cinayetleri çoğalmağa başladı ve geçenlerde, üç gün içinde iki erkek sevgililerini öldürdü. Bu Avrupai ilanı aşk usulünün bizde de moda olması, garba doğru çok hızlı gittiğimizin delillerinden biridir, fakat en kötüsü.

Avrupa'da jüri heyetleri, aşk ihtirası yüzünden yapılan cinayetleri ekseriya affederler; bunun için, orada, sevgililerine çiçek yerine kurşun atanlar çoğalmıştır.....

Hayır, aşk ve tabanca arasındaki dostluğu affetmemek lazımdır. Bunlar çok tehlikeli müttefiklerdir.... Bunun için jüri heyetlerine pek taraftar değilim ve bizde buna benzer bir adalet hakemi olmamasını lehimize bir kıymet olarak kabul ediyorum. Adaleti merhametin zıddı sanmaktan ileri gelen bu jüri müsamahaları (görmezden gelmeler) , bence zulümden

daha zalimdirler. Adalet merhametin kendisidir; fakat gözyaşlarını bir tek madde üzerine akıtan küçük bir merhamet değil, her tarafı düşünen büyük ve şümüllü (kapsayıcı) bir merhamet.” (acıma)

Peyami Safa’nın polisiye romanları ve modernleşme

Resimli Perşembe dergisi 9 Temmuz 1925 tarihli sayısında okuyucularına şu suali sorarak yeni bir anket düzenler;

“ Kadınlara soruyoruz: Erkek olsaydınız ne yapardınız? Erkeklerle soruyoruz: “Kadın olsaydınız ne yapardınız?” başlıklı anket ile kadın ve erkeklerin zihninde, birbirlerinin yerini aldıklarında neler yapabileceklerini sorar.

Kadın okurlardan bazılarının cevapları şunlardır:

“Her erkek gibi hareket edecektim

Erkeklerden çok fenalık gördüm. Fakat erkek olsam bu fenalıkların intikamını almak ister miydim acaba?...Fakat muvakkaten (geçici olarak) bir erkek olursam, bütün bu çektiklerimin intikamını almak için bir kelebek gibi her dala konarak her nev eğlenceden ve hayattan nasibimi alarak yaşayacağım....Ben de erkek olsaydım onlar gibi yapardım.”

Bir diğer kadın okur da ankete şöyle cevap verir:

Serbest Aşk için

“ Bugün mevcut olan param beni refah içinde yaşatmaya kafidir. Fakat bundan ancak ben müstefidim (yararlanıyorum) Fakat erkek olsaydım muhakkak benimle beraber sevdiğimi de yaşatabilecektim. Fakat kadınlığın beni serbest aşktan men ettiği (yasakladığı) için erkek olmak isterim.”

(Fatmagül Demirel Cumhuriyet kurulurken hayaller ve umutlar)

Peyami Safa’nın buna benzer kamuoyu yoklamalarından haberdar olduğunu ve bundan, sözünü etmese de, bu tarz anketlerden etkilenmiş olduğunu varsaymanın yanlış olmadığını düşünüyorum, çünkü Server Bedi’nin polisiye romanlarındaki kadınlar tam da bu ankete uygun olarak, erkeklere ait hayalleri gerçekleştirirler.

Anketin 1925 yılında yapıldığını biliyoruz, ve 1925-26 yıllarında Peyami Safa Server Bedi takma adıyla, halen beş kitabı tespit edilebilen Tilki Lemana dizisini kaleme almıştır. Dizinin ilk kitabı Bir Damla Kan ve Bir Haykırış adını alır. Kitapta Tilki Lema şu şekilde tanımlanır: “ Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında, büyük el göz lü, uzun kirpikli, dudakları incecik, yüzünün derisi şeffaf ve hassas, bakışları gayet parlak, zeki, cevval tavırları ateşin, oturduğu yerde bile sürekli kıvranan hareket eden fıkır fıkır kaynayan, canlı, kıvrak, zarif ve her haliyle cazip, güzel ve kibar bir kadındır.”

Lema kibar bir ailenin kızıdır, erkek meslektaş Cingöz Recai’nin aksine o hırsızlığın ilmini Paris’te öğrenmiştir.

Lema’nın peşinde olan Komiser Ahmet Fatin onu şöyle tanımlar.

“Evet, dedi, bu kadın bizi aylardan beri uğraştıran, yeni türemiş; fevkalade kurnaz, aşüfte, hilekar, cin fikirli ve zarafetiyle, güzelliğiyle, inceliğiyle harikalar yaratan bir...bir hırsız ve dolandırıcıdır....Bu kibar bir ailenin kızıymış, Paris’e gitmiş, orada tahsil ve terbiye görmüş, fakat Paris şehrinin gayriahlaki birçok muhitlerinde de yaşayarak dehşetli gözü açılmış, ar damarları çatlamış, hatta orada aktrislik falan yapmış, sonra İstanbul’a gelerek birçok zengin erkekleri dolandırmış, hatta bir banka direktörünü intihara mecbur etmiş, fettan (entrikacı, kurnaz) ve tehlikeli bir kadın! “

Server Bedi’nin bu dalavereci, kurnaz alafranga kadın tiplemesini diğer romanlarında da görüyoruz. Tilki Lema da farklı bir “Sözde Kız” olarak karşımıza çıkar. O “yeni türedi” bir tiptir. Modernleşmenin eseri olan alafranga kültürlü züppe erkeğin karşısında “ Sözde Kızlar” vardır. Peyami’nin romanlarında Tilki Lema tarzında “ fettan ve tehlikeli kadın” tiplerine sıkça rastlanır. 9.ncu Hariciye Koğuşu’nda, Fatih-Harbiye’de, Canan’da bu tehlikeli kadın tiplerine de rastlanır. Burada ilginç olan bir kadının tek başına bir suç örgütü kurmasıdır.

Server Bedi’nin diğer bir kadın kahramanı da Çekirge Zehra’dır. O “Zekası, güzelliği, şuhluğu, tatlılığı ve zarafetiyle erkekleri teshir ederek (cezbederek, etkileyerek) birçok ocaklara incir diken, zabitanın elinden ince kadın desiseleriyle (hile, dalavere) kurtulan “ Çekirge Zehra”dır. O “ 42 kilo, ufak

tefek ama çok güzel ve işveli bir kadındır, İngilizce ve Fransızca bilir, Paris ve Londra’da hırsızlık ve dolandırıcılık yapmıştır. Kumral, elleri ayakları küçük, gayet güzel gözlü, tatlı, ince sesli..”dir.

Çekirge Zehra’nın en önemli numaralarından biri de göz koyduğu zengin erkeklerle evlenmesi, ve düğün sırasında veya evlendikten sonra onları soymasıdır. Mısırlı Prens Nasır gibi çok zengin ve cimri sevgililerine karşı adamları ile gerektiğinde zor kullanmaktan çekinmez.

Gerek Çekirge Zehra, gerekse Tilki Leman dizilerinin kadın kahramanlarının karşısına Server Bedii’nin erkek kahramanı Cingöz Recai çıkartılır. Her iki kadın da kendilerini Cingöz Recai gibi görmelerine rağmen aralarında yine de fark vardır. Cingöz gibi sadece yetenek ve zekalarını kullanmazlar, bedenlerini de kullanarak erkekleri cezbederler. Suç planlarını kurarken kadınlıklarını da kullanırlar. Yazar onları betimlerken, onlardan “aşüfte”,(açık saçık) “yeni türemiş”, “kibar sınıfından fahişe”. “metres” gibi ifadeler kullanır. Bu romanlarda kadın sosyal bir tip olmanın ötesinde cinsi bir tip olarak vardır. Bu çeşit kadınların sosyal hayatta kültürel ve sosyal bir kimlik ile var olmaları mümkün değildir. Server Bedii’nin polisiye romanlarında bu kadın tipleri çok belirgindir.

Oysa kadının toplumdaki konumu modernleşmenin en önemli kısmıdır. Cumhuriyet’in ulus devletine uygun kadını son derece şık, kibar, iyi eğitilmiş ve terbiyelidir. Peyami Safa’nın eserlerinde bu kadın modern olmakla birlikte Doğulu olma özelliklerini kaybetmemiştir. Batı’yı çok iyi tanıyan ve kültürünü de özümsemiş bu kadın kısa süreliğine alafranga züppe erkeğin büyüüne kapılsa da sonunda doğru yolu bularak Batılılaşmış Doğulu erkeğin yanında yer alır. (Fatih-Harbiye)

Bu tercihi yapamayan kadınların sonu “ Yalnızız” romanındaki Meral gibi “ Vücudu tepeden tırnağa kadar simsiyah” olacak şekilde yanmaktır.

Ancak bu alafranga kadın tipini böyle feci bir akibete uğramaktan kurtaran, yani Peyami Safa’nın kaleminden kurtaran yine kendisi namına yazan, alter egosu (diğer kişiliği ile) Server Bedi’dir. Tilki Leman ve Çekirge Zehra bu akibete uğramazlar, bilakis şeytani planlarında başarıya ulaşırlar.

Tilki Leman Cumhuriyet'in ulus devlet idealine uygun kadın tipidir ancak huyu iyi değildir. O kibar, şık ve iyi eğitilmiş olmasına rağmen huyunda (ahlakında) ciddi sıkıntılar vardır. Üstelik suç işleyen bir kadındır. Polis tarafından nitelikli dolandırıcılık ve hırsızlık suçlarından aranmaktadır.

Çekirge Zehra ile Tilki Leman kadından çok erkeğe benzeyen özellikleri ile dikkatı çekerler. Ancak aptal "erkek" tarafından şehvani (cinsel haz) bir arzu nesnesine benzetilirler ve bunun cezasını onlar tarafından dolandırılmakla veya soyulmakla çekerler. Burada Peyami Safa ve Server Bedi'nin alafranga kadın tiplerinde önemli bir gelişme var. Peyami Safa'nın romanlarındaki kural tanımayan alafranga kadın tipleri "Yalnızız" ve "Canan" gibi romanlarında acımasız şekilde cezalandırılırlar. Server Bedi'nin romanlarında ise aynı kadınlar başarıya ulaşırlar. Oysa Peyami'nin romanlarındaki kadınlar Server Bedi'nin romanlarındaki kadınlar kadar dalavereci değildirler. Sanki yazar bize kural tanımayan bu kadınların başarılı olabilmeleri için kurnaz olmaları gerektiğini anlatmaktadır.

Peyami'nin romanlarında erkeğin yeni yetmeliği ile kadının "aşkıfteliği" aynı değildir, ilkinin durumu sosyal ve kültürel bir yapı iken, ikincisinde bu yapı her kadının bedenine işlenmiş gibidir.

Dizinin diğer kitaplarında kadınlık-erkeklik sorunu ve modernleşmenin getirip götürdükleri sıkça işlenmektedir. Peyami Safa (Server Bedi) nin polisiye romanları bu bakımdan, Batı'daki benzerlerine göre entrikanın sadeliği ve eksiklerine rağmen, çok katmanlı okumalara açıktır. Büyük olasılıkla Server Bedi de polisiye romanlarındaki eksiklikleri telafi etmek için bazı Cingöz Recai romanlarına ünlü İngiliz dedektifi Sherlock Holmes ile Fransa'nın kibar centilmen hırsızı Arsen Lüpen'i dahil eder. Server Bedi böylece polisiye romanlarında esinlendiği yabancı kaynakları dürüstçe belirtiyor, hem de bu yabancı romanların karşısında kendi romanlarını yeniden biçimlendiriyor. Cingöz Recai centilmen-soyguncu Arsen Lüpen gibi sadece haksız kazanç sağlamış zenginleri soyuyor, ve İstanbul'a kendisini yakalamağa gelen ünlü polis dedektifi Sherlock Holmes'u atlatmayı başarıyor. Ancak Cingöz Recai'nin maceraları yabancı benzerlerinden çok farklı geliyor ve "Cingöz Merih'te" olduğu üzere, tezli romanlara dönüşüyor.

Peyami Safa ve yabancı meslekdaşı Georges Simenon hakkındaki görüşleri

Peyami Safa polisiye roman yazarları arasındaki Fransız meslekdaşı hakkında Cumhuriyet gazetesinde şunları yazar:

Kimdir bu M. Georges Simenon?

Bu isimde “maruf” (bilinen) bir Fransız romancısı yoktur.

Henüz öğrendim ki M. Simenon zabıta (polisiye) romanları yazarmış.

Şüphesiz bu da bir kıymettir. Fakat iyi yemek pişirmek, iyi kundura yapmak, iyi traş etmek gibi. Yüksek bir san’at kıymeti değil.

Muharrir (yazar) arkadaşlar! Bırakın artık bu Paris bulvarlarında, adım başında rastlanan tefrika romancılarını; ve nereden gelip nereye gittiklerini. Türkiye hakkında ne buyuracaklarını merak etmeyiniz. Matbaa mürekkebi ve gazete kağıdı o kadar ucuz değil.

(Cumhuriyet, 03.06.1933)

Beş gün sonra da Simenon hakkında yazmağa devam eder:

Turen eyaletinde bir şato

Koskocaman bir çiftlik

İki yat,

Dört otomobil,

Yeryüzünün dört bucağına seyahatler...

Bütün bunlara sahip ve muktedir (güçlü) bir insandan bahsetmek istiyorum. Bir şatosu, bir çiftliği, bir yatı, dört otomobili olan bu adam, üç sene evvel meteliksizken, bugün bir istihbar makalesine (Bilgi yazısı) 30 bin frank alan zabıta romanları muharriri (yazarı) Georges Simenon’dur. Hani şu geçenlerde gazetelerimizin kendisine fazla ehemmiyet (önem) vererek beyanatını yazmalarından yakındığım Fransız muharriri. Henüz otuz yaşını doldurmamıştır. Altınları çeken bu mıknaş kalem sahibinin marifeti nedir? İyi yazı yazmak mı? Öyle olsaydı cihan edebiyat tarihinin her sahifesinde bir iki tanesinin adına

rastlanan fakir dâhilerin (yoksul üstün zekalıların) fena yazdıklarını kabul etmek lazım gelirdi.

M. Simenon gibilerin marifeti, Server Bedi'nin kulakları çınlasın-kitap okumayı çok sevdikleri halde uzun derin düşünmeyi sevmeyenlerin bu dünyada her zaman ekseriyeti (çoğunluğu) teşkil ettiklerini çıkmış (anlamış) olmaktadır. “

Safa'nın bu yazısını yayımlayan Cumhuriyet gazetesi Simenon'a çok daha fazla matbaa mürekkebi ve gazete kağıdı harcayacaktı. O tarihlerde Peyami Bey bu durumu öngöremezdi.

Yeni yazarlarımızdan Hamdi Koç'un “ Yalnız kaldınız Peyami Bey” adlı fantezi romanında bunalımlı bir genç yazar hayali bir Peyami Safa ile sohbet eder. Peyami sadece kalemiyle geçinen bir yazardır. O para kazanmak için devamlı bir şeyler yazmak zorundadır. Bu nedenle her konuda, her dalda, ilgi çekecek her alanda yazar. Gazeteci olarak, romancı olarak, kendi adıyla, takma adla, her an her şekilde yazar. Oysa o zamanlar yazının para kazandırmadığı zamanlardı. H. Koç biraz iyimser bir yaklaşımla bugün bir yazarın bir roman yazıp yüz bin satıp bir ev alabildiğini yazar. Oysa o dönemde Peyami yazdıkları üç yüz, beş yüz satıp iki aylık kirasını ancak ödeyebiliyordu. Bu durumda Peyami Safa'nın Simenon'a gıpta etmesini çok daha iyi anlayabiliyoruz.

Selma ve Gölgesi

Peyami Safa'nın Server Bedi adı ile yazdığı bir “kara roman”ı vardır. Bu romandaki Selma karakteri Simenon'un romanlarındaki kötücül kadın karakterlere çok benzer. Romanın dört erkek karakteriSelma adında gizemli bir kadın karakteri hakkında, roman boyunca yorumlarda bulunurlar. Selma'nın dört kocası intihar etmiş, yalnız başına bir köşkte yaşayan, tuhaf bir kadındır. Bu kadın çıkarıcılığı ve baştan çıkarıcılığı ile tam bir “femme fatale”dir (Fransızca'da ölümcül kadın) Selma'dan roman boyunca söz edilir, kimileri onun sadist, katil ruhlu olduğunu söylerken, bazıları da onun hassas ve yalnız bir kadın olduğunu söylerler. Aslında Selma romandaki erkek karakterlerin tüm eylemlerini belirler ve dişi bir örümcek gibi onları ağına düşürür. Bu erkeklere göre Selma bir “hasta” “ histerik” “canavar” “vampir” ve “nemfomandır” Aslında bütün bu

yorumlar doğrudur, Selma erkeklerin kolayca hükmedemeyeceği bir kadındır, dolayısı ile bir dişi şeytandır.

Peyami Safa'nın romanlarındaki kadınlar genelde erkekler tarafından aşağılanır veya himaye edilirler. Server Bedi ise korkutucu olan bu kadını yola getirmeyi, bilakis herkes onun kurbanı olur. Selma'nın kurbanları arasında dört kocası, bir beslemesi ve kedi, köpek bile vardır.

Romanda bu kadın korkunç bir yaratık gibi tanımlanır, “ Hani bir film vardı: Drakula'nın kızı. Orada şekli Selma'ya az benzemekle beraber bir kadın gündüz ölür, tabuta girer, gece dirilir, tabuttan çıkar ve başkalarının kanını emerek, onları öldürerek yaşardı. Frenkler bu masal tiplerine vampir derler. Onun (Selma'nın) bu hali femmefatale dedikleri meş'um(uğursuz) kadın tiplerini hatıra getiriyor. Ben tiplere pek inanmam. Galiba yalnız romanlarda ve filmlerde vardır.”

Server Bedi Selma karakterinde bir “femmefatale” kurgular. Erkek egemen söyleme göre kadının akıllı, duyguları, bedeni, hareketleri erkekler tarafından denetlenmediği takdirde kadın bir canavara dönüşür. Selma gözüne kestirdiği veya onu “avlamak” isteyen erkekleri ölüme sürükler. O hem cinsel arzu duyulacak kadar güzel bir kadın olmakla birlikte, ağına düşürdüğü erkekleri ölüme götüren bir nemfomandır. Daha doğrusu nemfoman bir vampirdir.

Selma'ya aşık iki karakter vardır, bunlar Nevzat ve Halim adında, hali vakti yerinde görünen iki memurdur. Bu iki arkadaşın Selma'dan başka bir dertleri yok gibidir. Aralarındaki bütün konuşmalar Selma hakkındadır.

“ İnsan yeni bir lüks otomobil gibi temiz, tertipli, cilalı yaşamalı. Bütün frenleri tutmalı. Hiçbir yere çarpmadan, kendini de, başkasını da hırpalamadan, hayatta yarış değil, gezinti süratiyle koşmalı.” Hani seninle bir münakaşamız vardı: “ Hayat bir yarış mıdır, bir gezinti mi?” Sen gezinti olduğunu söylüyordun.”

- Gene de o fikirdeyim.
- Acaba? Şimdi büyük aşktan bahsediyorsun. Büyük aşk büyük sürat değil midir?

Nevzat bir elinin parmaklarını masanın üstünde oynatarak düşünüyordu. Tırnakları gene cilalıydı, elleri tertemizdi, üstünde bir tek buruşuk, leke, ihmal izi yoktu. Yeni ve lüks bir gezinti arabası olmak hayaline sadık kalmış görünüyordu. Halinde koşan ve bir uçurum önünde ansızın duramamak ihtimalinden korkan adamın endişeli kararsızlığı yoktu. Aşk bahsinde bile- hele vapurdaki heyecanlı mevzuda-her zamanki ılık sükunetini muhafaza ediyordu.”

İki beyefendinin hayatına giren Selma onları bir girdaba sürükleyecek, Nevzat’ın hayal ettiği yarış arabasının frenleri ise hiç tutmayacaktı.

Nevzat’a göre Selma, “ hiç düzgün, silsileli konuşmaz. Lakırdıları (sözleri) sarıh (açık) değildir...karanlığı ve siyah rengi sever. Gürültüden ve yüksek sestten hoşlanmaz. Kendisi de kulağa söylüyormuş gibi fısıltılarla konuşur.” Halim Selma’nın “asabi bir hastalığı” olduğunu düşünür, salon’daki divanı Nevzat’a imali şekilde gösterir, Nevzat da o divanda olup bitenler hakkında şunları söyler:

“ Bu karanlık kadın, o bahiste hiç kimsenin tadamayacağı lezzetlerle doludur. Ne ihtiras! Adeta bir dişi kaplan! Burada iki güzel yastık vardı...Parçalandı”

Ne yazık ki parçalanacak olan sadece o yastıklar değil, bu sohbeti yapan o iki beyefendi de bu parçalanmadan nasiplerini alacaktı.

“ Selma ve gölgesi” onların üstünde bir lanet gibi dolaşacak ve onları hiç rahat bırakmayacaktı.

Edebiyatımızda “Femmfatale” kavramı üzerinde durmamız gerekiyor. Şerif Mardin gibi Türk Romanını inceleyenler, bizim kültürümüzde “femmfatale” tiplerinin yaratılmamış olduğunu söylüyorlar.(Milliyet Sanat Eki Pembekar 16 Şubat 2006)

Aslında Şerif Mardin gibi araştırmacıların tespitleri bir genelleme olup, Namık Kemal’in İntibah romanındaki Mahpeyker tipini, Refik Halit’in Örmcek kadın gibi tiplerini görmemektedirler.

Server Bedi’nin romanlarında ise bu tarz kadınlar fazlası ile yer alırlar, bu hem polisiye roman tarzının bir gereği, hem de modernizmin sonucudur. Erkeklerin bütün işlerine giren kadınlar ne yazık ki aynı erkeklerin suçlarını da işlemeğe başlamışlardır. Selma da bu gelişmenin romanlaştırılmış halidir.

Türk muhafazakar edebiyatının, modernizmin getirdiği altüstleri nasıl değerlendirdiğini, ve bu alandaki başarı ve yetersizliklerini , görmemiz gerekiyor. Halen bir kısmı basılmamış olan, “Selma ve Gölgesi” benzeri, Server Bedi romanları şunlardır:

Karım ve Metresim (1927)

Sabahsız Geceler (1934)

Hep Senin İçin (1934)

Sinema Delisi Kız (1935)

Çalınan Güzel (1935)

Cumbadan Rumbaya (1936) yeniden basıldı

Serseri (1936)

Dizlerine kapansam (1937)

Korkuyorum (1938)

Uçurumda bir Genç Kız (1940)

Selma ve Gölgesi (1941) yeniden basıldı.

Server Bedi'nin tüm külliyatının yeniden basılması hem okurlarını sevindirecek, hem de popüler edebiyat alanında bize yeni ufuklar açacaktır.

“ Selma ve Gölgesi” müzisyen, ressam ve yönetmen Mehmet Güreli tarafından 2008’de filme alınmıştır. Film kara film alanında başarılı bir örnek olmuştur.

Filmin başrollerinde Görtem Yeltan (Selma), Kaan Çakır (Nevzat) ve Serkan Ercan (Halim) vardır. Mehmet Güreli “Selma ve Gölgesi” nin kara roman türünün bütün özelliklerine sahip olduğunu düşünüyor, kitaptaki olayların İstanbul’da başlayarak Venedik’te sonuçlanmasının da yazarın Doğu-Batı meselesinde bilinçli bir seçim olduğunu düşünüyor. Sonuçta İstanbul’da başlayan bir ilişki ve hayat Venedik’te son buluyor. Roman bu anlamda T. Mann’ın Venedik’te Ölüm” romanını çağrıştırıyor. Bilinmeyen bir kadının veya onun getireceği bir geleceğin peşinde koşanların sonu trajik oluyor.

Mehmet Güreli “ Peyami Safa yaşasaydı fimi seveceğini” düşünüyor, hatta kendisine telefon edip filmi tam da istediğimiz gibi yapmışsınız diyeceğini düşünüyor.

Yeni Şafak Pazar Eki 28 Mart 2009

Aslında psikolojik incelemelerin fazla olduğu Peyami Safa’nın eserlerinden çok entrikanın ön planda olduğu Server Bedi külliyatının filme alınmağa daha elverişli olduğu görülüyor. “Selma

ve Gölgesi” ve birkaç kez fime alınan ve yenisi de yakınlarda çekilen “Cingöz Recai” buna örnektir.

Bu arada “Canan”, “Fatih-Harbiye” dizi olarak çekilmiş”, “Bir Akşamdı “romanı da başarılı şekilde sahneye uyarlanmıştır.

Cingöz Recai Merih’te

Peyami Safa’nın eserlerindeki modernizm olgusundan söz ettiğimize göre onun bilimkurguyu andıran bir romanından söz etmeliyiz.

Server Bedi’nin kahramanı Cingöz Recai sevgilisi Jale ile birlikte Merih’e gidiyorlar. Merih’te hayat nasıl? Merih kavramı ile bu dünyanın arındırılmış hali mi anlatılıyor? Server Bedi bu romanında psikoloji ve ruh dünyası hakkındaki bilgilerinden yararlanıyor.

Merih’te gerçek vücutlar yok, ruhları var. Merih kavramı yeryüzündeki sahtekarlıkları anlatmak için kullanılıyor.

Cingöz ve Jale Merih’e gidebilmek için Elektro-psiko-dinamik bir teknikten geçirilirler. Bu yeni ilime göre insan ruhu ile kozmik enerji arasında sıkı bir bağ, hatta ilişki vardır. Merih bu alanda dünyadan en az yirmibin yıl ilerde.

Cingöz ve Jale bir uzman teknisyenin denetiminde soyunurlar ve vücutları dünyada kalarak ruh olarak Merih’e çıkarlar. (görüldüğü üzere Server Bedi erotizmden hiç vazgeçmiyor) Bu işlemi de “hiperkonsiyen kozmik enerji” leri (Fransızca’da aşırı duyarlı kozmik enerji) ve Degajman (Fransızca engellerden ayrılma, kurtulma anlamında olan bu sözcük Server Bedi tarafından bir ruhun vücuttan ayrılması anlamında kullanılır, görüldüğü gibi genç Peyami boşuna Larousse okumuyordu yazarın notu) sayesinde gerçekleştiriyorlar.

Merih’e gidenlerin dünya ile ilgileri kesilmiyor. Merih’te tarihi kişiliklere rastlıyorlar.

“ Cingöz, uzun bir tereddütten sonra, gözlerini yoldan hiç ayırmayarak sordu:

- Atatürk Merih’te mi?
- Hayır, dedi Nira. Biz de buraya gelince onu sorduk. Arz’da (dünyada) olduğu gibi çok dinamik bir insan. Devamlı seyahat halindeymiş. Çok uzak yıldızlara kadar gidiyormuş. Şimdi Arz’da olduğunu söylüyorlar. Türkiye’de. Memleketinin siyasi hayatını hiç gözden kaçırmıyor. Belki Ankara’dadır.
- Cingöz, Nira’ya dönen gözlerini ondan bir türlü ayırmıyordu.
- Bakınız, dedi kadın yolu göstererek, yoldan kim geçiyor.

Cingöz baktı: Talat Paşa. Gayet ağır adımlarla, başı hafifçe önüne doğru eğilmiş, düşünceli yürüyordu.

Cingöz sordu:

- Çağırılım mı, gelir mi?
- Çok naziktir. Gelir muhakkak.
- Nira içinden rica etti.

Talat Paşa, yürüyüş ritmini hiç bozmadan, ağır ağır geldi onlara doğru.

Cingöz ve onu taklit eden Jale, Paşa'nın elini öptüler.

Nira başını hürmetle eğerek;

- Düşüncelisiniz, Paşam, dedi.
- Evet, Merkez bana bir mesele verdi. En çok bir ayda cevabını hazırlamaya mecburum.
- Ne olduğunu sorabilir miyim?
- Tabii. Gizli değil. Sual şu: Sizce Türkiye'de yapılan demokrasi tecrübelerinin uğradığı zorlukların asıl sebebi nedir? Bu benim için yeni bir imtihandır.(sınav) Siz burada misafir olduğunuz için bizim tabii olduğumuz kanunların hepsini bilmezsiniz. Osmanlı İmparatorluğu'nun sadrazamları her sene bir imtihan geçirmek zorundadırlar. Geçen defa Kamil Paşa çok sıkıntılı bir devre geçirdi. Fakat muvaffak (başarılı) oldu. Ona İngiltere'nin Yakın Şark (Doğu) politikası hakkındaki fikirleri sorulmuştu."

Cingöz şaşırır. Merih'te bulunan tarihi kişiler her yıl bir sınav vermek zorundadırlar. Talat Paşa bu alanda kendisine fazla soru sorulmasından hoşlanmaz.

" Bizim Arz üzerine tesirlerimiz (etkilerimiz) Merkezin kontrolünden geçer. Otuz yedi senedir buradayım. Fakat Merkezin düşünce tarzı hakkında hala hiçbir şey bilmiyorum. Yalnız, o bizden bir vazife istediği zaman, evvela kanaatımızı (düşüncemizi) elde etmek ister. Cebir (zorlama) yoktur. Otuz yedi sene içinde altı yüz defa Türkiye'ye gönderildim. Bilhassa (özellikle) Milli Mücadele sırasında, halkın maneviyatını kuvvetlendirmek için, Merih'ten Arz'a ve Türkiye'ye on beş milyon kişi gitti. Aralarında birçok diplomatlar, generaller, münevverler (aydınlar) vatanperverler vardı.

Cingöz yine bir şey soracaktı, fakat cesaret edemedi.

Talat Paşa anladı:

- Evet, dedi, yıldızların birbirleri üzerinde böyle tesir ve müdahaleleri (araya girme, karışma) vardır. Çünkü bu sonsuz kainatta her şey birbirine bağlıdır.
 - Ne harika! Diye mırıldandı Cingöz, Talat Paşa başını salladı:
 - Bu, bir şey mi? Dedi, daha neler, neler, neler var!
- Ve birdenbire kayboldu."

Merih'te Merkez herkesin ne düşündüğünü ve neler konuştuğunu bilir. Bunları kaydeden aletler vardır. Ancak insan aklı yine bu çizilen sınırların dışına çıkmayı başarır. Yani her yerde olduğu gibi Merih'te de çarpışan zıt kuvvetler vardır.

Rehberleri Nira Cingöz'e bir izolator verir. (yalıtkan) Ne Merkez, ne de başkaları onun ve Jale'nin neler düşündüğünü ve konuştuğunu duyamaz. Bu alet sayesinde Cingöz ve Jale Merkez'in baskısından kurtulmayı başarırlar." Evet, Allah'a inanmayanlara

göre, bütün bu harikalar yalnız tabiat kuvvetleridir. Bunları idare eden ilahi bir şuur ve irade yoktur. İnsanlar kendilerinde gizli büyük kuvvetleri keşfediyor ve bu nizamı (düzeni) kuruyorlar. Her şeyin, ruhların bile gayet ince bir maddesi var. Arz'da insanlar bunları gözle göremedikleri için cin, peri, ruh sanıyorlar. İlim ilerledikçe, bunların tabiat kuvvetleri olduğu anlaşılıyor. Allah'a inananlara göre, Merih ahretin ilk istasyonlarından biridir. Allah'a inanmayanlara göre, burası da öteki yıldızlar gibi bir yıldızdır. Fakat burada tabiat çok incelmış, insanlar çok ilerlemiştir. Bu münakaşa sizi ilgilendirir mi”

Cingöz bu alan ile ilgilendiğini söyler.

“ Bütün bu harikaların tabiat kuvvetleri olması mümkündür. Fakat Allah tarafından idare edilmesine mani mi bu?

- Mani değil, Fakat öyle olduğunun ispatı yok.”

Cingöz ve Jale Merih'ten dünyaya yeniden dönmek istediklerinde Merkez onların Merih'te gördüklerini unutmaları için gereken tedbirleri almıştır. Dolayısı ile Merih'ten dönenler bölük pörçük dahi olsa anılarını anlatamazlar, ısrar ettikleri takdirde akıl hastanesini boylarlar. Belleklerinin silinmesi için de Merkez onlara karşı Elektro-ansefalo-psişik adı verilen bir sistem kullanır. Beynin elektrik gücünün üzerinde dışardan Nif dalgaları uygulanır ve bellekleri silinir.

Ancak Merkez'e karşı muhalefet de vardır. Ve bu muhalefeti tek tarafın lehine işleyen teller vasıtası ile yaparlar. Yani muhalefet Merkez'e ait her şeyi öğrenebilirken Merkez muhalefet hakkında hiçbir şey öğrenemez. Ünlü fizikçi NielsBohr (1885-1962 Atom modelleri üzerine yaptığı çalışmalar ile Nobel ödülünü alan Danimarkalı fizikçi) ile kuantum kuramının kurucusu Max Planck (1858-1947 Alman bilim adamı) Merih'te Merkez'e karşı laik bir düzenin kurulması için mücadele ederler. (s.72) Cingöz ve Jale de kendi yöntemleri ile aynı mücadelede yer alırlar ve Merkez'in kışkıracısından kurtulmayı başarırlar.

“ Cingöz Recai Merih'te” romanı Cingöz Recai dizisindeki romanlardan ayrı bir yere sahip. İnsanlığın Merih'te koloni kurması gibi bugünkü bilim kurgu yazarlarının da

ilgisini çekebilecek özellikleri var. Merih'e yapılan geziler ruhsal olarak gerçekleştiriliyor. Server Bedi'nin dönemin teknolojilerini yakından izlediği anlaşılıyor. Roman polisiye romanın sınırlarını aşarak bilimkurgunun alanına giriyor. Ruhsal gezi için karakterler uyutularak birbirlerine bağlanıyor ve Merih'e gönderiliyorlar. Bu tarz iddialı bir konunun daha ayrıntılı ele alınması gerekiyordu oysa polisiye kurgu zaman zaman uzay teknolojisinin önüne geçiyor. Burada polisiye ile bilimkurgunun karıştığı bir tür var. Her şeyi kapsayan merkezi bir otoriteye karşı isyan da romanın güçlü yanı oluyor.

Cingöz Recai Merih'te romanını çağrıştıran bir roman yaklaşık yirmi yıl sonra Melih Cevdet Anday tarafından (Gizli Emir (1970) yazılacaktı. Bu romanda da benzer bir diktatörlüğe karşı verilen ve Cingöz ile Jale'yi andıran, genç bir çiftin verdiği mücadele söz

konusudur. Modernizmin getirdiği altüstler arasında toplumun adım adım, her şeyin kontrol altına alındığı diktatörlüğe doğru gidiş de birçok yazarların ilgi alanına girmiştir.

Son değerlendirme, Peyami Bey yalnız mı kaldı?

Hamdi Koç “Yalnız kaldınız, Peyami Bey” adlı fantezi romanında Peyami Bey’i hem eleştirir, hem de romancılığını takdir eder. Ona göre:

“Peyami Bey’in fikirleri vardı, ve sessiz bir dinleyiciye kendini anlatma arzusuyla dopdoluydu. Hayata ve sonrasına dair. Haksız ölüme, o ölümün hayata bıraktığı yüke, sonrasına taşıdığı acıya dair. Geri dönenlerin yalnızlığına, cevapların imkansızlığına. Ve kendine dair. Sırları, yalnızlığı, gizliliği. Bir hiç ve birçok hiç peşinde heba olan bir hayattan sonra. Geri getirmeyi hayal ettiği kayıplar. Kayıp lisan. İki dünya arasındaki. O yasak ve o unutulmuş bağ. Yaşayanlarla ölümler arasındaki. Ve kendini adadığı ilim. Yaşayanların rüyalarında direnen çıgıllıklardan ses ses. Hece hece. Ruhun doğum anına geri, Karanlıklar ilminin içinden.”

Romanda Peyami Bey yazara da hitap eder:

“Yaz ama yayınlama, dedi Peyami Bey. Nasılsa bir gün insanlar hoşlanmadıkları şeyleri, hatta nasılsa bir gün çok kızdıkları şeyleri de sabırla, paslı kör bıçağa sarılmadan dinlemeyi, çok çok sana dudak büküp sırtlarını dönüp gitmeyi öğrenecekler. O gün geldiğinde yayınlarsın.”

Hamdi Koç’un Peyami Safa hakkındaki tespitleri bir zihniyet değişimine işaret ediyor. İnsanlarmodernizmin getirdiği olumlu gelişmelerin yanısıra, olumsuz olabilecek gelişmeleri de öğrenmekten çekinmiyor, hoşlarına gitmeyen şeyleri de o sırada kabul etmeseler bile, sonradan bunların üstünde tekrar düşünmeyi tercih ediyorlar.

Yazar-Şair Ali Lidar “Hayata rağmen edebiyat” adlı incelemesinde Peyami Safa’ya da yer ayırır, ona ayırdığı bölümün başlığı da “Doğu’nun ve Duygunun Savunucusu Bir Yazar” dır, ve Peyami Safa hakkında kadınlara olumlu yönleri ile pek yer vermemiş bir yazar denilebileceğini vurgular. Okunurluğunun günden güne azalmasını da buna bağlar. Ancak Peyami Safa’nın kitaplarının yeniden basılması, Cingöz Recai ve benzer romanlarının gençlik baskılarının yapılması durumun öyle olmadığını gösteriyor.

Peyami Safa’nın kadınlara olumsuz yaklaşmış olması ayrı bir tartışma konusudur, ancak Peyami Safa’nın eserleri hakkında araştırmaların yapılmasınınve bazı romanlarının günümüz Türkçe’sine uyarlanması birçok bayan araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş olması, “Cumbadan Rumbaya” adlı bir romanının, adeta bir “kadın romanı” olması, başkışilerinin “Tilki Leman” ve “Çekirge Zehra” olduğu bazı polisiye romanları yazmış olması, onun aslında kadını dışlayan bir bakışa sahip olmadığını gösteriyor.

Peyami Safa hakkında birçok araştırmaların yapılması, geniş bir okur kitlesine sahip olması, kitaplarının gençlik baskıları dahil olmak üzere yeniden basılması, bize onun yeniden okunup, değerlendirildiğini gösteriyor.

Bir yazarın okunduğu sürece onun “yalnız kalmadığına” kanaat getirebiliriz.

Kaynakça

Peyami Safa Türk İnkılabına Bakışlar Ötüken 1990

Peyami Safa Kadın Aşk Aile Ötüken 2016

Peyami Safa Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Ötüken 1968

Peyami Safa Sözde Kızlar Ötüken

Peyami Safa Yalnız Ötüken 1974 Peyami Safa Arsen Lüpen İstanbul'da Genç Damla 2017

Peyami Safa Server Bedi Tilki Leman'ın harikulade maceraları Ötüken

Peyami Safa Server Bedi Çekirge Zehra'nın harikaları Ötüken

Peyami Safa Server Bedi Sherlock Holmes'a karşı Cingöz Recai Ötüken

Peyami Safa Cingöz Merih'te Ötüken

Peyami Safa Selma ve Gölgesi Bir Server Bedi Polisiyesi Alkım 2008

Beşir Ayvazoğlu Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı Kapı 2008

Peyami Safa T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 2015

Prof. Dr. Fatmagül Demirel Cumhuriyet kurulurken hayaller ve umutlar Bağlam 2019

Hatice Saka “Peyami Safa yaşasaydı eminim filmi beğenirdi.” Mehmet Güreli ile röportaj Yeni Şafak Pazar Eki 28 Mart 2009

A. Ömer Türkeş “Edebiyatımızın en meş’um kadını Selma Milliyet Sanat Eki Pembekar 16 Şubat 2006

Prof. Dr. Seval Şahin Tilki Leman'ın harikaları Peyami Safa'nın Tilki Leman serisi üzerine Türk Edebiyatı

Dr. Arş.Gör. Ayşe Duygu Yavuz Peyami Safa'nın Sözde Kızlar romanında kadın kimlikleri Rumeli'de dil ve edebiyat araştırmaları dergisi

Irvin Cemil Schick Bedeni, Toplumu, Kainatı Yazmak İslam, Cinsiyet ve Kültür Üzerine İletişim 2011

Oğuz Eren “Simenon okumak bir ayrıcalıktır - “Kimdir bu M. Georges Simenon” T.24 1 Aralık 2016

Öğr.Gör. Ayşegül Utku Günaydın Kadın okurlar, kadın katiller Selma ve Gölgesi Öykü İş 8 Mart 2017

Şeyma Büyükkavas Kuran Peyami Safa'nın insanları Ötüken 2018

Hamdi Koç Yalnız kalmadınız Peyami Bey Can roman 2017

Ali Lidar Hayata rağmen edebiyat İthaki 2019

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE TÜRKÇE

TÜRKAY KORKMAZ

Ural – Altay dil öbeğinin varlığının ortaya konuluşunu 18.yüzyıla kadar götürebilmekteyiz. Bu öbek içinde yer alan Türkçe - herkesçe benimsenmiş olmasa da

– 1730’da İsveçli subay Strahlenberg ortaya koyduğu Asya adlı yapıtında doğu Asyadan kuzey Avrupa’ya uzanan dilleri 6 öbekte toplamıştır:

1. Fin-Uygur
2. .Türk- Tatar
3. Samoyed
4. Moğol-Mançu
5. Tunguz
6. Karadeniz-Hazar arasındaki diller.

Strahlenberg Ural-Altay dil öbeğinin ilk taslağını böylece çizmiş olur.

Türk dili Ana Hun Dili’nin Doğu diyeleğine dayanır.(1.yy) Bu yazı dilinin ilk önemli verimleri 8.yüzyıldan kalan Göktürk Yazıtları’dır.Daha sonra Uygur alanında Altun Yaruk (Altın Işık), Sekiz Yükmek (Sekiz Yığın) ortaya konur. Uygurcadan gelişen (11.yy) ve Kaşgar Türkçesi (Hakaniye) Karahanlıcanın ürünleri Kutadgu Bilig (1070), Divan-ü Lügatit Türk (1072) ve Atabetü’l Hakayık (12.yy) dönemin önemli verimleridir.

Bu süreçte Türkçe durudur. Ancak Karahanlıcada Arap, Fars dilleri etkili olur. Orta Asya’da yaşadıkları dönem göçebe toplum özelliği taşıyan Türkler Batıya doğru göçerken yerleşik toplum olma yolunda yol alırlar.

Türkçe yeni toplumsal koşullarda değişir, gelişir, yabancı dillerden etkilenir.

Türk dili 13.yyıl başlarına değin Eski Türkçe diye adlandırılır. Göktürk,Uygur, Karahanlı bu dönemin yazı dilleridir.

Göçle Kuzey-Doğu, Batı Türkçesi iki yazı dili oluşur. Kuzey-Doğu Türkçesi, Kuzey Türkçesi (Kıpçak), Doğu Türkçesi (Çağatayca) olarak ikiye ayrılır.

Böylece:

Kuzey

Doğu

Batı

Türkçesi adıyla süreç sürer.

Batı Türkçesi, Hazar Denizi'nin güneyi ile Balkanlar arasında yaşayan Türkleri kapsar.

1.Türkiye Türkçesi:

Eski Anadolu Türkçesi (13-15.yyıl)

Osmanlıca (15-20 yyıl)

Yeni Türkçe (20 yyıl -----)

2.Azeri Türkçesi

3. Türkmence

4.Gagauzca

Azeri Türkçesi ile Türkiye Türkçesi birbirine çok yakın diyeleklerdir. Ancak seslerde değişmeler görülür:

Gız / gulag / uşaklar / uşaglar/ ahşam / degige / öler (ölür) /gaynayır
(kaynıyor) /

Men de deyirem dalaşacaklar.

Gardaş (kardeş) / dodag (dudak) / gözel (güzel)

Kabağına geç men düşürem. (Öne geç ben ineceğim.)

Ural-Altay dil öbeği yakınlığını ünlü uyumu, ortak eklerin eylem çekimlerinde sözcük türetmede kullanılması, bunların dışında ses, sözdizimi ve yapı benzerliklerinin bulunmasını kanıt olarak gösterebiliriz. Ural-Altay dil ailesinde çekim ve sözcük türetme eklerle yapılır. Kısaca Türkçe çekimli bir dildir diyebiliriz.

Ahmet Caferoğlu Türkçenin evrelerini şöyle sıralamaktadır: (Türk Dili Tarihi, 1, 2. Basım s.51)

1.Altay devri= Türk-Moğol dil birliği.

2.En eski Türkçe devri= Proto Türk dil birliği

3. İlk Türkçe devri :

2. ve 3. Dönem için İsa'dan önceki Hun ve Bulgar-Türk diyelekleri gösterilebilir.

4. Eski Türkçe :

Köktürk yazıtları, Uygur metinleri evresi, 8.-9. yüzyıl arası. Bir yazı dilinin çok daha öncelere giden sürecini kapsar.

5. Orta Türkçe :

10-16. Yüzyıllar arasını kapsayan bir evreyi belirtir. Türkler, İslamı bu dönemde kabul ederler, yabancı öğeler belirginleşir. Bu evre Orta Asya Türk kavimleri diliyle Orta Anadolu ve Azerbaycan Türkçesini içerir.

6,Yeni Türkçe :

Bu evre 16-20. Yüzyıl arasını kapsar Türkçenin, Osmanlı, Çağatay, Özbek, Azeri diyelekleri ve edebiyatını(yazını) kapsar.

7.Modern Türkçe (Çağdaş)

Türk lehçe ve ağızları anlaşılmaktadır, 20.yüzyıl başlarından günümüze uzanır.

Türkçe, bir yazı dili olarak 8. Yüzyıldan iki bin yıl öncesine dayanmaktadır

YAZILI

Türk Oğuz beğleri, budun eşidin!

Üze tenri basmasar, asra yir telinmeser Türk budun İlinin törünün kim artatı.

Bugünün Türkçesiyle:

Türk Oğuz beyleri, ulusu işitin!

Üstte gök basmasa, aşağıda yer delinmese, Türk ulusu ülkeni, töreni kim bozar.
(bozabilir)

Göktürk Yazıtları

8.yüzyıl

SÖZLÜ

Günlerden gecelerden sonra Ay Hatunun gözi bodadı.Bir irkek çocuk toğırdı. Yüzü gök, ağzı ateş kızıl, saçları, kaşları kara idi.Anasının göğsünden ilk sütü emdi bir daha emmedi.Çiğ et, şarap tiledi, dile gelmeye başladı.Kırk günde büyüdü, yürüdü, oynadı.Vücudu tüylü idi.At sürüleri güder, ata biner av avlanırdı.

Ben sizlere oldum kağan

Alalım yay ile kalkan

Daha deniz, daha müren

Güneş bayrak, gök kurıkan

müren:nehir

kurıkan:çadır

Oğuz Kağan Destanı

3.yüzyıl

SES DEĞİŞİMLERİ

kadgu-kaygı,

mengzi-benzi,

adrişur-ayrışır,

oğmak-ovmak,

döğmek-dövmek,

koğmak-kovmak,

Kun-Hun,

Köktürk-Göktürk,

beg-bey,

könglüm-gönlüm,

öpke-öfke,

yazıldı-yayıldı

bar – var

eb – ev

bermek – vermek

er-ig :eri

(67)

biz-ge:bize

bilür men : bilürüm

kelir biz : gelürüz

kelür olar :gelürler

Küçük Ünlü Uyumu'na uymayan sözcükler:

işüm, geldüm, gördüğün, yüzi

Yukarıda sıraladığımız ünsüz değişmelerini İslamiyetten Önceki Türk Edebiyatı ürünleriyle örnekleyelim:

Alp Er Tunga Sagusu

Alp Er Tunga öldi mü

Isız ajun kaldı mu

Ödlek öçin aldı mu

Emdi yürek yırtulur

Begler atın argurup

Kadgu anı turgurup

Mengzi anı sargarup

Körküm angar türtülür

Ulışıp eren börleyü

Yırtıp yaka urlayu

Sıkıp üni yurlayu

(68)

Sıgtap közi örtülür

Könglüm içün örtedi

Yatmış başıg kartadı

Keçmiş ödüg irtedi

Tün kün keçip irtelür

Koşuk

Tümen çeçek tizildi

Bükünden ol yazıldı

Öküş yatıp üzüldi

Yirde kopa adrışur

Kızıl sarığ arkaşıp

Yipkin yaşıl yüzkeşıp

Bir bir kerü yürkeşıp

Yalnguk anı tanglaşur

Sav (Atasözü)

Aç ne yemes, tok ne temes.

Örnek metinlerde

d-y

t-d

m-b

ğ-v

(69)

k-g

k-h

g-y

p-f

z-y

s-z

ye dönüşmüştür.

Kay(ı)b(p)ett(d)iği :

ses düşmesi “ ı ”

yumuşama “ p-b ”

benzeşme “ t-t ”

Örnek sözcükte üç ses olayı gerçekleşmiştir.

Türkçe, Ural-Altay dil ailesinin Altay kolu, Bitişken dillerin en tipik örneğidir.

KÖK-EK işlevi üzerinden sözcük türetir, görevlendirir. Yapım ve çekim ekleri bunu sağlar.

türkçe

**tutuşur
karamanoğlu mehmet bey
sokak meydan kent**

**yol alır düşler
durulur gün
sözcük tümce**

ulusdilim atatürkçe

DİLİN ÖNEMİ

GÖKHAN ÇAĞLAYAN

Bu yazının başlığına bakıp “‘Dilin önemi’ söz mü! Hepimiz dilin önemli olduğunu biliriz.” diye düşünebilirsiniz. Kazın ayağı öyle değil. Şundan ötürü...: Ülkemizde, özellikle son yıllarda dilin, daha doğrusu, Türkçenin enikonu önemsizleştirilmeye çalışıldığı kanısındayım. Üstelik dilin önemli olduğunu bilmek yetmez; bildiğini uygulamak gerekir. Bu nedenlerle, hanidir dilin önemi üzerine bir deneme yazmak istiyordum. Değil mi olanak buldum, sürevse var; girişi kısa tutup denememi açındırmaya girişeyim. Böylece birtakım düşüncelerimi dile getirdiğim gibi, kimi okurları olumlu biçimde etkileyebilirim. Doğrusu, bir denemeci olarak başka ne isteyebilirim!

Yaşam koşullarının çetin olduğu bizimki gibi bir ülkede dili kimseciğin iplemediği savlanabilir. Buna göre, *değme* kişi kendi sorununa düşmüştür. Dille uğraşmaya olanak da yoktur, sürev de... Bundan dolayı, dili kendi durumuna bırakmak en iyisidir. Bu görüşün yanlış olduğunu söylememe, bilmem, gerek var mı? Bir kez, kimsenin dili iplemediği savı doğru değildir. Demek genellemek gerekir. Çok çok dille ilgilenenlerin ufacık bir “azınlık” oluşturdukları ileri sürülür. İkcileyin, değme kişi kendi sorununa düşmüş olabilir. Ancak, bunda dili önemsememenin de üleşi bulunduğunu onamalıyız. Kaldı ki, varolan sorunları çözenin yolu, dili düzeltip özleştirmeden geçer. Üçüncü olarak, dille uğraşmaya olanak da vardır, sürev de... Çoğunluğun nelerle uğraşmaya olanak ile sürev bulduğu göz önünde tutulursa, dille dahi – olumlu anlamda – uğraşılabilceğı, dahası, uğraşılması gerektiğı anlaşılır. Birtakım nedensiler uydurup yan çizmek alabildiğine kolay bulunsa da sorunlarımızı çözmede sonsuza değin¹ dilden yararlanacağımız, ayrıca o sorunlardan birinin gene dil olduğu, olacağı apaçıktır.

1. Kişilerin dili gereksinmeyecekleri bir sürev gelebilir mi ola? Benzer biçimde, evrende yaşamını sürdürmek için dili kullanmayan anlaklı bir varlık türü bulunuyor olabilir mi? Doğallıkla bunlar bilimkurgusal soru(n)lar. Şimdilik *dilsizce* bir kişi yaşamı büsbütün olanaksız bulunuyor. Ben uzak gelecekte bile dili kullanıyor olacağımız kanısındayım. Olası bir Yer-dışı uygarlıktaysa sözcüklerle

Gerçekte – iyice düşünülürse – ülkemizde dahi dilin önemsendiği söylenebilir. Söyle..: Türkçeye verilmeyen önem başka bir dile, demek İngilizceye verilmektedir. Şu var ki, İngilizce, Türkler için yad bir dildir. Bundan ötürü, el yahşi, biz yamanız, denebilir. Peki, bu şaşılacak bir durum mudur? Değildir. Şundan dolayı..: Türkler – yazık ki! – geçmişçeleri boyunca birtakım yad dilleri kendi dillerinden, demek Türkçeden üstün tutmuşlardır. Öyleyse, ulus olarak dili önemsedığımız, ancak, yanlış dili önemsedığımız söylenebilir. Öbür yandan yad dili önemseyenlerin yalnızca aydınlar (!?) oldukları, ilboyun kendi dili olan Türkçeyi yaşatageldiği savlanabilir. Ne olursa olsun; dilin önemi deyince, anlaşılması gereken önce ökdilinin önemidir. Demek örneğin Türkler için Türkçe, İngilizceden önemli olmalıdır. Bunun tersi oluyorsa, dilde, toplumsal yaşamda, giderek yaşamın bütününde yadlaşma kaçınılmazdır. Nitekim Türk ulusu son yıllarda yadsınamaz bir biçimde yadlaşmıştır. Yadlaşma yozlaşma anlamına gelir. Yozlaşmanın sonu yitimdir ya da yok-olumdur. Durum Türkçe ile Türklük bakımlarından hiç de içaçıcı görünmüyor anlayacağınız. Umut ışığı – gerçekten – yok mu? Birazsa bu soruyu yanıtlamaya çalışayım.

Erke iye olanların Türkçeyi, Türklüğü yok etmeye çalıştıkları göz önünde tutulursa, bir umut ışığının var olmadığı ileri sürülebilir. Ancak, yurtyönetiminin etkisi bir yere değildir. Türk ulusu Türkçe konuştuğunda Türkçenin de, Türklüğün de yok olmayacağı kesin mi kesindir. Biz Türklere İngilizceyi ya da Arapçayı dayatanlar ekinse bir yayılmacılığın işbirlikçileri ya da yardakları sayılmalıdır. Bu bakımdan Türkçe konuşan biri var oldukça umut beslenebilir, beslenmelidir. Ancak, Türkçenin bir konuşma diline indirgenmesi çekincesi karşısında uyanık bulunmamız gerekmektedir. Şundan ötürü..: Bir dil yazı dili olarak kullanılmıyorsa, o dilin varlığını sürdürdüğü – özellikle bu durumlar, koşullar içinde – çok güçtür. He, umut ışığı var olmasına vardır. Gelgelelim bu bizi önlemsiz, sakıntısız bir biçimde davranmaya itmemelidir. Demek kuşkusuz Türkçenin geleceğine ilişkin olarak umut besleyeceğiz. Bu arada *sorumsuzca* davranışlar göstermekten kaçınacağız. Başka bir deyişle, baştanka konuşmayacak, yazmayacağız. Evrensel bir yasa uyarınca olumsuzluk kalımlı değildir, olamaz. Ne ki, başka bir evrensel yasa, demek “eytişim” uyarınca

değilse de örneğin “uzduygu” yoluyla iletişim kuruluyordur. Bu dahi bir dildir. (Dilin en yalın tanımının bileşenlerinin “göstergeler dizgesi” ile “iletişim aracı” olduğunu buracıkta anımsatayım.). azındananlak düzeyleri yüksek dirimliler için – kaçınılmaz bulunduğunu kesinlemek olanaklıdır.

olumsuzluğun karşısını yaratmak gerekir. İşte, o işi biz başaracağız. Kısacası, Türkçeyi Türkler kurtaracaklar; yoksa Mozambikliler ya da Paraguaylılar değil.

Hele bakın!: Dilin öneminden söz açmışken, Türkçeyi kurtarmaya soyundum. Demek gidişin yamanlığına bakıp ürküye düşerek handiyse konu dışına çıktım. Neyse. Ben konuya dönüvereyim. Şunu diyecektim: Dil gerçekten yaşamsal önem taşır. Bundan ötürü, dile en çok özeni göstermemiz gerek. Doğallıkla değme kişinin sözlük yutmuş gibi konuşmasını, büyük bir yazıncıymışçasına yazmasını istiyor değilim. Yalnızca özenli olmamız gerektiğini söylüyorum. Unutmayalım: Dili boş vermek, yaşamı boş vermektir. Bu yaşamda birtakım nenler önemliyse, dil onların başında gelmektedir. Yığınların, giderek aydınların (!?) dili kullanmadaki özensizliklerini görünce, dilin önemsiz olduğu sanısına kapılmak pek kolaydır. Gelgelelim dil – kendisine ilişkin yanlış sanılardan bağımsız olarak – enikonu önemlidir. Doğrusu, yaşamda yanlış sanıların değil, saltık gerçeklerin önemi vardır. Bugün ülkemizde dil neredeyse hiç önemsenmiyorsa, bu, dilin önemsiz olduğunu göstermez, çok çok yanlışçıların kendi yollarında – geçici olarak – başarılı bulunduklarını ortaya koyar. Dil

önemini sonsuza değin koruyacaktır. Aydınlık ile karanlık arasındaki savaşta dilseverler aydınlıktan yanadırlar, dili önemsemeyenlerse karanlığın egemenliğini istemektedirler. Şimdi, siz hangi koşundasınız?

Doğruların yanlış, yanlışların doğru sayıldığı, özün yadırgandığı, yadın benimsendiği bir ortamda ya da ülkede dilin öneminin sözünü etmek neye yarar? diye sorulabilir. Oysa tüm bu nedenle dili önemse(t)mek gerekir. Demek kişilerin dil duygusu berelenmiş, giderek yok edilmişse, işe baştan başlanmalıdır. Başlangıçtaysa “Dil önemlidir.” önermesi yer alır. Bu önermeyi onayan kişiler çoğaldıkça yalnızca dil sorunumuzun değil, bütün sorunlarımızın çözülme yoluna girdiği, giderek çözülü-çözülüverdiği görülecektir. Şundan ötürü...: Dilin ilintili olmadığı bir alan yoktur. Kişi yaşamı dil üzerinde kuruludur. Kişiler var oldukça dil önemini koruyacaktır. Bugün güdülüyor olan yanlış yönetimcelerin kaçınılmaz sonuçlarından biri, bence en önemlisi, dilin önemsenmemesi olmuştur. Şunu açıkça söylemem gerek: Dilini önemsemeyen bir ulus ona değer ver(e)mez. Diline değer vermeyen bir ulussa yok olmaya yargılıdır. Demek dil yitimi ulusun yitmesi anlamına gelir. Burada “Türk ulusu

yitse, demek hepimiz İngilizce konuşuyor olsak, bundan ne çıkar!: Ha İngilizce, ha Türkçe!” diye düşünenler olabilirler. Bununla birlikte, bir dilin, ulusun yitmesi bütün kişilerin ekinini, uygarlığını yoksullaştırır. Demek örneğin – dağlara taşlara! – ayasız değme kişinin İngilizce konuştuğu bir yeryüzü boyamsız, tatsız, yoksul bir yeryüzü olacaktır. İyi ki, daha o duruma düşmedik. Bundan dolayı, yol yakinken, ayağımızı denk alıp usumuzu başımıza devşirmemizde yarar var. Yiten yiter. Türkçe ile Türklük yiterse, bu bir “karayıkım” olur; yoksa *gönendirici* bir olay değil. Bunun böyle bilinmesi gerekir.

Yok, dille bozmuş değilim. Yalnızca dilin gerçekte ne denli çok önem taşıdığını okura anımsatmak istemiştım. Kim bilir, içinde yaşıyor olduğumuz “savrulmalar çağı”ndan geriye kalan biricik olumlu nen dil olacak. Bir bakıma yaşanması gereken yaşanıyor gibi. Gene de, gönlüm Türkçenin göz göre göre öksüz bırakılmasına katlanamaz. Bu gidişi – ne yapıp ederek – sonlandırmak gerek. Türkçe de gerekli, Türklük de... Türkçe yiterse, Türklüğün yiteceğı çok söylendi. Ancak, arada bir bilineni yinelemeye yarar vardır. Gitgide güzelsizleşen bu yuvarlaktaki artakalabilmiş güzelliklerden biri Türkçedir. Bunu gör(ebil)mek gerek. Türklerin ezici çoğunluğu – ne yazık ki! – aymazlık, sapkınlık ile satkınlık içinde bulunsa da gerçek, Türkçenin *geçilemez* olduğudur. Ne olursa olsun; Türkçeyi yaşatmak gerek. Bunun yoluysa geliştirip özleştirerek varsıllaştırmadır. Kimse kimseyi aldatmaya ya da yanıltmaya çalışmaya: Düzeltmecilik-özleştirilmecilik gütmeksizin Türkçeyi koruyup savunmak, giderek kurtarmak – düzce, kesinlikle – olanaksızdır. Kendi yolumu başkalarına dayatıyor değilim; benimki yalnızca alçakgönüllüce bir öğütlenme. Kuşkusuz değme kişinin kendi düşüncüsü vardır, var olmalıdır. Gelgelelim bizi birleştirip bütünleştiren etmenlerin başında dil, demek Türkçe gelmektedir. Bunu hep anımsamamız gerekiyor. He, Türkçeden geçilemez. Türkçeyi kendi durumuna bırakmak onu gözden çıkarmak demektir. Buysa sağduyulu, sağgörülü bir kişinin onayabileceğı bir nen değildir. Türkçenin sürgit yaşa(tıl)ması dileğiyle

*RODOS'TA BİR AKŞAM**Prof. Dr. YILDIZ TÜMERDEM*

Akşamla Gelen Duygular; Keyfim yerinde bugün sen bile bozamazsın. Denizler doludizgin dalgalar sanki çılgın. Dağlarda fırtına var. Toprak rüzgâra kızgın. Keyfim yerinde bugün, sen bile bozamazsın. Kadehimde şarabım, ıstakoz ağız tadım. Hüzünlü şarkılarda eskimeyen tek aşkım. Keyfim yerinde bugün sen bile bozamazsın. Küflenmiş duygularla taş fırlatsan başıma, çalı çırpı yakarak kibrit çaksan aşkıma, tuzak kursan kapanla, zehir serpsen yoluma. Keyfim yerinde bugün sen bile bozamazsın, uğraşma hiç boşuna canımı sıkamazsın.

Rodos Adasına; bilimsel bir toplantı için gitmiştim. Paskalya kutlaması da aynı tarihte, 14–16 Nisanda idi. Her ikisi de yaşamımın ilkleri oldu dersem gerçeği yansıtmış olurum. Her zaman olduğu gibi bu kez de, bilimsel çalışmalarımın yanı sıra, mutlu olmanın ve bu mutluluğu çevreme yaymanın gizemli gücünden yararlanmaya karar verdim. İlk kez geldiğim bu yerlerde mesleksen çalışma ve özgün yaşamla sarmaş dolaşmışlığın tadı bir başka olacaktı. Yeni bir ortam ve ben. Yanımdan ayırmadığım, kurşun kalemim, çizgili defterim görevlerinin başında. Öylesine keyifliyim ki, her zaman olduğu gibi, bu

kez de çevremden uzak kalmalarının doğru olacağını düşündüğüm neler / kimler varsa, tümüne bir kibrit çakarak, elimi ve yüreğimi yakmadan, dumansız kırmızı alevi keyifle seyrederek, yok ediveriyorum bir anda. Sönen kibrit çöpü çöp sepetinde, , karar benim kararım, gün benim günüm, yaşam benim yaşamım, kurşun kalemim-çizgili defterim benim, başlıyorum yazmaya. Hem yaşıyor hem yazıyorum, keyfimce. Başka gecelerde olduğu gibi, o gece de mitolojik yaşamın **Şarap Tanrısı Baküs'** e kadeh kaldırıyorum, keyifle. Şerefe kaldırdığım kadehimde aşk var, dostluk, sevgi ve dingin yaşam var. Doludizgin yaşanmış ya da yaşanmamış olması fark etmiyor benim için. İmgeler hala güzel ve canlı. Eskimemiş olmalarının gizeminde yaşamsal görüş var. Kimsenin erişemediği kadar uzaklarda dolaşan düşler var. Gerçekleri aratmayan gerçekler var.

Bu gece, ilk gençlik yıllarımdan bu yana, yaşamımın her anında gerçekleşmesini istediklerim, imgelediklerim, düşlediklerim, buz gibi kırmızı şarap dolu kristal bir kadehin içinden gülümsüyorlar bana. Yıllardan beri beniyalnız bırakmayan doğrularım ise; başardığım her şey için kutluyor beni sessizce. Kanat çırpın kuşlara benzer özgür duygularla dopdoluydum bu gece. Deniz dalgalı, hem de ne biçim. Öylesine coşkulu ki dalgalar, yaşanmamış olsalar bile, sevdaların doludizgin yaşandığını anlatıyor gibiler. Kıyıda durmuş

onları seyrediyorum. **Dalgalar ne sormak istiyorsunuz? Sevdiğimi yıllardır görmüyorum ki. Dereler nereden kopup geldiniz? Yaban ellerden mi bilmiyorum ki.**

Dökülüveriyor elimdeki ucu tükenmeye yüz tutmuş kurşun kalemimden sözcükler, ıslak kumların üzerine ay ışığı ile aydınlanmış dalgaların okşadığı. Yunanca ile karışık Türkçe şarkılarda hüznün var ya da bana öyle geliyor. Sanki yarım kalan aşkları tamamlarcasına içli, içli oldukları kadar da coşkulu şarkılar. Tüm kötülükleri alıp götürüyor çılgın rüzgâr bir bilinmeyene, bilinmesini istemediğim uzaklardaki bir yerlere. Dalgalarla kucaklaşan sen ve ben, gizemli bir aşkın güzelliğini sessizce yaşadığımız günleri yeniden yaşıyoruz bu kez de kimseye görünmeden. Sen kim miydin benim için? Sanırım hep beklediğim düşlediğim, gerçeğimde karşılaşmayı istemediğim bir bilinmezsin. Ben kim miydim senin için? Bu sorunun yanıtını, senin yerine ben veremiyorum.

Ne zehir, ne tuzak, ne küflenmiş duygular keyfimi kaçıramıyor, geçmişte olduğu gibi bu gece de. Oldum olası, küflü duyguların yaşamımda yeri olmadı. Yaşamımı dingin kılmayı becerebildiğim, evrenimi kendi avuçlarımda arasında tutmayı başarabildiğim sürece sanırım çevremde, karanlıkta göz kırpan, herkese mavi boncuk dağıtan, sanal insanlar soluyamayacak. Böyle olanlara, çevrelerini bilgileri, ilkeli davranışlarıyla aydınlatamayanlara acımışımıdır.

Küçülmüşlüklerinde bile yapaylık vardır. Pis kokulu solukları midemi bulandırmıştır. Karşılaşmak istememiştir bu gibileri ile yaşamım boyunca. Yerlerde sürünen solucanlar bile benim için daha değerli, çünkü işe yarıyorlar, sevdiğim kuşları besliyorlar, sürülmüş topraklardan yeryüzüne çıkararak, ayakları olmasa bile kıvrılarak ilerlemesini biliyorlar. Yerlerinde saymıyorlar, kimseyi ısırmıyorlar. Çevremdeki gerçek insanları da sevmiştir hep, az sayıda olsalar bile. Yapay olmayanları, iç evrenlerinin aydınlığı yüzlerine vuranları, önsezilerimle tanıyabiliyorum bunca yıldan ve kazanılmışlardan sonra. Nerede karşılaşırsam karşılaştığım, içim ısınmıştır böyle olanlara. Bilinmeyen bir iletişim kurulur gerçek ve güzel olan ne varsa onların arasında. Kanımca insan için de böyle oluyor, sevmiştir, saygı duymuştur Anadolu'nun temiz yürekli insanlarına, nerede, hangi koşullarda olurlarsa olsunlar. Yeter ki yaşamları kendilerine özgü olsun.

Günlük:14 Nisan. Bir gezi ve ardında bıraktığı duygular. Paskalya Kutlaması

ÇİFTE KAVAKLAR**FATMA BAŞURAL**

Çocukluğuma döndüğümde, geçirdiğimiz asra yakın zamanı anımsarım. O dönemin güzelliklerle dolu yaşamı unutmak imkânsız. Okulumuz evden elli dakika kadar uzaktı. Servis değil, yoldan çok seyrek araba geçerdı. Küçük bir dereciğin yanından sağlı sollu fındık ağaçları vardı. Tepeden birbirlerine dolanırdı yakın arkadaş sevgili gibi. Yeşil tünel olurdu. Evden yola inerken Koltuğumuzda kitaplarımız hızlı adımlarla okula koşardık. Yorulduğumuzda şosenin üstünde iki kocaman kavak ağaçları vardı. On kişi el ele tutuşsa ancak gövdesini sararlardı. Gölgesinde mola verirdik. Çok yaşlı ağaçlardı. Tarih kokuyordu. Çok heybetli görürdük.

Yolun sağ tarafı Karadeniz'in deli dalgaları, bizimle yarışan martılar ve yol kenarında yaşlı kavaklar ortasından hoplayarak zıplayarak okula koşan çocuklar. O kocaman ağaçların çevresinde kimin hangi zamana ait sahibi belli olmayan mezarlıklar vardı. Ortasında da bakımlı küçük bir camii. Sadece taşları ortada kalan gömütlerin aralarında ortanca çiçekleri süslerdi. Hala o çiçekleri sevmem. Görünce o dönemi anımsarım. Kim bilir bu kavakların gölgesinde kimler dinlenmiş, kimlerin ayak izleri vardır.

Çocukluğumuzda memleketimde doğal olaylar yağmur, gök gürültüsü, kar, rüzgâr, fırtına çok sert eserdı. Kar belimize kadar, bazen de evin damına yükselirdi. Babamlar kürekle dama çıkar kar temizliği yapardı. İşte böyle bir doğa olayında kavakların birine yıldırım düştü. Ağacı ikiye böldü. Uzun süre yaşamaya direndi. Ne zaman ki yollar yapılmaya başlandı, hızırlı hınzırlar canına kıydılar. Yerinden kaldırıldı. Yaşamına son verildi. Koca kavakları gördüğümde içim çok acımıştı. Hala anımsıyorum. Dedeme benzetirdim. Onun gibi yaşlıydılar.

Nedense bu akşam yetmiş beş yıl gerilere gittim. Neredeyse bir asır yaşamı geri aldım. Ne güzel çocukluğumuz vardı. Yaşadığım günler filim şeridi gibi makarayı çeviriyorum. Tarlalarımızdaki bolluk her çeşit ürün meyve elma,armut, nar, mandalina, portakal, incir, üzüm, karayemiş, dut, kiraz, ayva vs. mısır buğday, pirinç, tütün, arpa yulaf. Sebzelerin her çeşidi.Sadece

bayramdan bayram, düğünden düğüne giyecek alırdık. En iyisinden alınırdı. Bol süt peynirimiz yoğurdumuz yağımız olurdu.

Herkesin ahırında hayvanları vardı en az yedi sekiz can. Ete süte yağa da para vermezdik. Besin çeşidinde eksikimiz yoktu. Hele bahçemizin ortasında kocaman çeşitli meyve ağaçları vardı. Sadece bizim ürünlerle koca kamyon dolardı satardık. Şimdi eskiler yaşlandı kesildi yok oldu. Her taraf çay üretimine geçildi. Gençler de yeni fidan yetiştirme gibi fazla hevesleri yok. Eski insanlar da kalmadı. Hasat zamanı imece ile yardımlaşarak yapılırdı. Türküler şarkılar ağaç dalları titrerdi sestten.

Ne güzeldi o günler uzaktaki dallardan armut toplamak için uzun saplı ucu torbalı bir araç. Dip tarafı sivri sepet iple ağaçlardan toplanan meyveleri indirmek için güdeli dedikleri sepet. Sonrababam, amcam ve arkadaşı ortak aldıkları çifte denilen deniz taşıdı ile meyveleri Trabzon'a. Samsun'a götürür satarlardı. Gelirken de un, kavun, karpuz bir de francala getirirlerdi. Babamın geleceği günü beklerdik. Bize somun ekmek getirecek diye. İçine bol taze tereyağı doldurur elimizde sokakta yerdik. Yazın deniz zamanı bizi kimse evde tutamazdı. Mahalleli bütün çocuklar kız erkek seslerdik haydi denize diye. Deniz, mahallenin alt kısmındaydı. Sabah sekiz, akşam kararınca kadar denizdeydik. Oyun bahçemiz deniz kum çakıl v e taşı. Kimseden korkumuz yoktu. Doya doya oynardık. Kavga da etmezdik. Acıktığımızda iki arkadaşı eve yollardık. Kimin annesi evdeyse ekmek, zeytin, peynir bahçeden geçerken de taze soğan, salatalık toplar getirirlerdi. Oh ne lezzetli olurdu yumularak yerdik. Onu yemem bunu yemem seçeneğimiz yoktu. Bir de sadece denizde oynamazdık. Bahçede oynadığımız çeşidi sayılmayacak kadar çok oyunlarımız vardı. Köşe kapmaca, ip atlama, bilye, yakar top, sek sek, beştaş, tavşan kaç, uzuneşek, kurtar beni, istop. Aklıma gelmeyen oyunlar. Çocuklar Nerede oyunlara ne oldu. Çocuklarımız saksı çiçeği gibi salonda, balkonda büyüyor. Doğa güzelliklerinden uzakta. Yapay oyuncaklar, hareketsizlik stres Babaannemin sesiyle toparlanırdık. Evden seslenirdi "Haydi artık çocuklar gece oldu." Sesini duyunca oyun biter eşyalarımızı toplar eve giderdik. Sofra hazır hemen sofraya yumulurduk. Bu arada kitap okumayı da ihmal etmezdik. Okumaya da zaman ayırırdık. Akşamları gaz lambası altına yatağa girince de uykum gelene dek okurdum. Uyuyunca babam gelir lambayı söndürür kitabı elimden alırdı.

Sadece yaşamımın bir köşesini anlattım. Şimdi sanki yangın içinde yaşıyoruz. Korku endişe huzursuzluk çocuklar büyükler mutlu değil. Savaş kavga ölüm şehit intihar yokluk. Toplumsal gerginlik Dini kurumların çürümüşlüğü, dinden, inançtan uzaklaşma, insanlara karşı güvensizlik var. Gençlerde. Bunalım noktasına gelme. Askere gitmekten endişe duyma. Ülkemin dışında pis kurşunla ölmek. Hiçbir şey durduğu gibi durmaz. Su bile buharlaşır. Deniz kirleri dışarı atar. Batan güneşten doğan güneş daha parlak doğar.

Ne zaman ki halk kahkahayla gülmeye başlar, o zaman baharın çiçek açması, çocukların uçurtma uçurması yakındır. Umudumuz var

Ö Y K Ü L E R

12.ci sayıdan başlayarak dergimizde bir ilk yaşanacak. Dergimizde, öykü yazarımız Turgut Acar'ın bugüne dek yayınlanmış 12 kitabına adını veren öykülerine yer vereceğiz. Bu sayımızda yer alan Kar Üstünde Kızıl Laleler Turgut Acar'ın ilk kitabına adını veren öyküsü. Turgut Acar'ın 1940 lı yıllarda yazdığı bu öykü, 1990 başlarında Yazar ve Eleştirmen Rahmetli Asım Bezirci'nin Turgut Acar'a söylemeden seçerek düzenlediği ve Yön Yayınları'nca 1992 yılında basılmasını sağladığı ilk kitabında yer almakla kalmamış kitaba adını da vermiştir... Turgut Acar'ın yayınlanmış 12 kitabına adını veren öyküler dışında Turgut Acar'ın 1953 yılında Varlık Dergisinde yayınlanan Odacılar adlı öyküsüne de yer vereceğiz. Bu ilk adımla, dergimizde değişik yazarlarımızdan yapacağımız bu tür alıntıları sürdürerek bir antoloji oluşturabilmek dileğiyle...

Turgut Acar'ın 13.ncü sayımızda yer alacak öyküsü, Acar'ın yayınlanan ikinci kitabına adını veren: "KİMSE BİLMEZ BU ANIYI." 14.SAYIMIZDA YER ALAN ÖYKÜSÜ 3. KİTABINA ADINI VEREN: "YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ..."15.ci sayımızda yer alacak öyküsü 4.kitabına adını veren: "GÜLBEYAZ", 16.Sayımızda yer alacak öyküsü 5. Kitabına adını veren : "ZAMAN SIZIYOR AYNAYA"

.....

ZAMAN SIZIYOR AYNAYA

Kendi kendime konuşmama bir anlam veremedim doğrusu. Dahası yakıştıramadım da. Geçtim aynanın karşısına, bir güzel oturdum. Hah işte böyle. İki kişi olunca konuşmanın tadına doyum olmuyor. Birbirimizi dinlemesek, her kafadan bir ses çıksa bile, yine de tadı başka oluyor karşılıklı konuşmanın. Arada bir iğneli sözler etmiyor değil öteki, ama aldırmiyorum. Aldırmiyorum, çünkü

ben de sözümü sakınmıyorum. Kızıyor, surat ediyor, küfür de ettiği oluyor hani. Ben yine alınmıyor, bildiğimi okuyorum. Ne ki, bir söz etti arada. Hiç duymadığım. Algıladığım kadarıyla anlamlandırdım kendimce. Olmadı. Tadı buruk düştü, bir yanı yavan kaldı sanki. Onun söylediği andaki gibi acıtıp sarsmadı beni. Aynı tadı duyumsamam için yinelettim. Nazlandı ama kırmadı.

—Zaman sızıyor aramızdan, dedi, sızıyor da aynanın üzerine damlıyor. Görmüyor musun?

Aynen böyleydi söylediği. Bu nasıl sözdü? Bakakaldım. Ne de olsa benden fazla okumuşluğu var. Gözleri yaşlıydı. Pınarlarında biriken damlalar benim yanağımı sıyrarak aynaya düşüyordu. Dokundum yanağıma, ıslaktı. Söylediği söze mi, benim anlamadan baktığıma mı ağlıyordu bilemiyorum. Sadece:

—Ağlaşmaya mı oturduk böyle? Konuşalım biraz, deyince kendine geldi. Ak mendille gözyaşını kuruladı.

—Sürdürelim öyleyse.

Sürdürmek için düşünüyorum. O kadar çok şey üşüşüyor ki beynimin kıvrımlarından, bir türlü yol bulup dilimin ucuna gelemiyorlar. Sıkıntımı, umarsızlığımı görüp acıyor olmalı:

—Bana bak, diyor. İşaret parmağını kendine doğru kıvrıp açıyor. Yanaşıyorum. Sevecen sesiy-le:

—O kadar incesine bakma, yık bir duvar sözgelimi, taşını toprağını ayıklayalım birlikte, olsun bitsin.

—İstersen çocukluğumuzdan başlayalım.

—Sen de unutmamışsın bak.

—Unutulur mu? Ne kadar güzeldi her şey. O zamanlar gök bile yakın gelirdi bize. Uzansak yıldız toplayacağımızı sanırdık. Palandöken'den Dumluya bağlamak gelirdi içimizden. Bu iki dağ kolu dünyamızın sınırlarıydılar. Ondan ötesini bilmezdik. Ama düş dünyamız çok genişti.

—Anlatılanları da düş gibi dinler, görmediğimiz bir dünyada dolaşırdık.

—Yollar vardı düşlere giden. Hep bir yerlere gitmek gelirdi içimizden. Gelip giden her şeyin ardından koşardık, bir şeyler umarak. At arabalarının, kamyonların, leyleklerin bile. Coşkulu bir sevinçle yaşırdık hep. Toprak başka, çimen başka, yağmur başka kokardı. Kar da kokardı sanki.

—Çocuk kokulu günlerdi onlar.

—Şimdi yok.

—Yok, ya! Birileri karalayıp yok etti sanki. Bir karabasandı bizi saran.

—Bulutların alçalıp başımıza değdiği bir gün, duymadığımız, bilmediğimiz bir uğultu geldi kulağımıza, durduk dinledik. Ses sokaklara döktü herkesi. Çoğalarak yaklaşan, yaklaştıkça içimizi titre-

ten sesten çok korktuk ilkin. Çıt çıkmıyordu kimse-
den. Sonra biri bağırdı, bulutlu göğe bakarak,
görmeden, "Ejderha geliyor!" diye. Bir yaşlı
düzeltilti, "Ne Ejderhası yeğenim, ona teyyare der-
ler, Dersim'den gelir". "Dersim'den gelen hoş ge-
lir" dermişçesine, leyleğin ardından kanatlanır gibi
onu da uğurlamıştık taaa kaleye kadar, koşarak.
Gözden yitip Dumlu'nun ardına devrilince, dil
dışarda eve dönmüştük.

—Eksiksiz öyleydi. Sonra toplaşıp teyyareyle il-
gili bir sürü uydurma düş üretmiştik yorulmadan.

—Anımsar mısın? Bahçesinde toplaşıp ko-
nuştüğumuz evde bir bayan öğretmen otururdu.
Deli tepek anlattıklarımızı bize görünmeden dinler,
içten içe bizi severmiş. Nerden bilelim. Bilmem
kaçıncı teyyarenin geçişini uğurladıktan sonra,
dönüp bahçede toplanmıştık. Bir söz geldi ortaya,
kimdense, "Kürtler ayaklanmış, teyyareler onla-
raymış" dedi. "Git ordan deli" dediler bunu diyene.
Dediler de, yine de bu sözden incinmiş, içimize
gömmüştük sızımızı. Suskunlaşmış, o kısacık
yaşamımızdaki Kürt dayımızı, Kürt ninemizi, Ara-
bacı Kürt Emo'yu düşünmüş, ağılı ağıtlı bir bula-
maca dalmıştık. Gövdemizden organların birer bi-
rer kopup düştüğü sanısıyla acılar içindeydik. O
sırada çıkmazımızı sezen öğretmen pencereye ge-
lip, uçağı, eşkiyayı anlatmıştı bize uzun uzun.

Gözlerimiz yerde, ses etmeden, kirli tozlu ellerimize bakarak dinlemiş, bu iki sözcüğün derinini ondan öğrenmiştik. Daha başka şeyler de. Teyyare de demiyorduk uçağa artık. Uçak geçmiyordu, ama uğultusu hep vardı kulaklarımızda. Çocuk yüreğimizin ivecen atışına inat, günlerin geçişi ağırlaşmıştı. O yazın kışı olmuştu. Gökte uçak görmüyorduk artık. Son turna bölüğünü de yolamıştık Dumlu'ya doğru. Göge bakmaz olmuştuk. Bozbulanıktı her yöremiz. Bir toz yağmıştı o günlerde görmediğimiz, bilmediğimiz. Herkesin yüzünde kardeş acısı gibi duruyordu. Derin, ince, içe kanayan.

—Şimdi aklıma düştü. Sen de bilirsin ya, bir sabah karlı bir uğultuyla uyanmıştık. Ne uçaktı bu, ne de başka bir şey. Palandöken'i, Dumlu'yu dolanıp, yapraksız kavak dalları arasında ağıt olup, Karasu'yla birlik gidiyordu. Sezinliyorduk, durduramıyorduk, soramıyorduk, gidiyordu iz bırakmadan. Sadece dinlenebilen, dinledikçe güçlenen bir ses vardı kulaklarımızda.

—Dert yağmıştı yöremize iri iri, kara kara. Uğultu da kara renge bürünmüştü. Gördük. Gün ilerledikçe kar aklığında o daha çok kararıyordu. Kötü bir olacağı beklemenin öldürücü girdabına düşmüştük. Uğultu her yanımızı sarmıştı. Biz mi uğuldayıp duruyorduk yoksa? Ses bizden mi

çıkıyordu? Benden, senden, ondan, Arabacı Kürt Emo'dan.

—Neyi bekliyorduk gözlerimiz yolda? Kürt Emo'yu olmasın?

—Hem de oydu. Emo sokağa girince uğultu o saat bir araba ses olup döküldü ortalığa. Yayıldı dilden dile. (Cadde boyu direklere adam asmışlar. Boyunları bükük, dilleri dışarda. Eşkiya mıymış neymiş.)

—Sanırım buydu beklenen sıkıntı. İçimiz darala darala dinlemiştik Kürt Emo'yu. Direkten direğe uluyan ölümü görmüştü.

—Kaç ölüydüler?

—Kentteki direkler kadar mı?

—Belkim.

—Belkimden de çok.

Kolsuz, kanatsız boşlukta uçuşan bu sözlerle yapraksız kavak dalları, titreyerek birbirlerine sarılıp bekleştiler. Yapıların kapıları kara kara açılıp kapandılar.

—Evet, böyle olmuştu, dedi.

Bakıştık.

—Senin tarafta yıkıntı kaldı mı? dedi.

—Hiç eksilmedi ki, dedi.

—Bende de öyle, dedi. Gitti, ardına bakmadan.

Ben de yürüdüm, ardıma bakmadan.

Bir yüzde iki göz, biri kan ağlıyordu.

Öteki?

O da.

Ak mendili bulamadım.

Ekim 1995 / Göztepe

()

SEKİZ SÜTUNA SÜRMANŞET

HİKMET KURTER

Çocukluk arkadaşım Tuncay Bezgin gazetecidir; arada bir buluşur ya da telefonda görüşürüz.

Üç ay önce onu çalıştığı gazetede ziyaret etmiştim. Gazeteci arkadaşım sevincini gizleyemeyerek,

-Ayağına sağlık Bilge’ciğim, dedi, zahmet edip buralara kadar geldin. Gelmekle de kalmadın; bir de sansasyon yaratacak, dört dörtlük bir haber getirdin. Seni kutluyorum, Allah’ı pullamadan sekiz sütuna sürmanşet, koskocaman puntolarla, “*Belediye’de Büyük İhale Yolsuzluğu*” diye bomba gibi patlatacağız olayı. Logonun altında da daha küçük harflerle, “*Ticaret Daire Başkan Yardımcısının taşıma ihalelerinde görevini kötüye kullandığı ortaya çıktı.*” gibisinden haberin ayrıntısı yer alacak. Bak göreceksin, yılın gazetecilik olayı olacak bu haber. Bütün habercilik ödülleri toplayacak, sayende turnayı gözünden vuracağım. Sunduğun belgeler olayı tartışmasız kanıtlıyor zaten. İşte hep aynı firma tarafından kazanılan ihalelerin tutanakları... İşte Ticaret Daire Başkan Yardımcısı Levent Ercan’ın kısa zamanda peş peşe satın aldığı iki

()

apartman dairesinin tapu kayıtları... Adamın eşı, ev kadını; iki çocuğu da öğrenci. Dört kişilik bir ailenin bütün yükü omuzlarındayken memur aylığından başka bir geliri de yokken bir de kalkıyor, kentin hem de en lüks semtinden, art arda iki apartman dairesi satın alıyor... Pes doğrusu! Değirmenin suyu nereden geliyor?.. Böyle bir haber getirdiğin için seni bir kere daha kutluyorum.

-Çok sağ ol, dedim, ama beni harekete geçiren asıl neden, içimdeki temiz toplum özlemi. İstiyorum ki, yolsuzluğa karışanlar hem toplumun maskarası olsunlar hem de yargı karşısında hesap versinler.

-Sen hiç merak etme. Canına okuyacağım o herifin. Haksızlıkların, yolsuzlukların üzerine yürüyen, haberleri hiçbir denetimden, sansürden geçirmeden dosdoğru halka yansıtan bir gazeteyiz biz. Ama gel gör ki, doğru ve tarafsız gazeteciliğimizin bir sonucu olarak kazandığımız okur kitlesini elimizden kapmak isteyen öteki medya grupları bizimle kıyasıya bir pazar kavgası içindeler. Gün geçmiyor ki rakip medya gruplarının birinden çatlak, falsolu bir ses, bizim gazetemize çatmasın. İşte gene o gruplardan birinin gazetelerinde son günlerde, fındık kabuğunu doldurmaz bir suçlamayla patronumuz üzerinden bize karşı bir karalama kampanyası yürütölüyor. Neymiş efendim, gazetemizin sahibi, orman arazisi içine kaçak bir villa yaptırmışmış da, bu yapının ne zaman yıkılacağı merak konusuymuş... Nasıl da ince ince işliyorlar, çamur at, izi kalsın politikasını... Amaçları çok açık ve net... Kamuoyundaki güvenirliliğimizi, saygınlığımızı zedeleyerek tirajımızı

()

düşürmek. Tirajın düşmesi demek, okur kaybı demek, reklam gelirlerinin azalması demek... Patronumuz gazetenin hisselerini tümüyle devraldığı günlerden birinde bizi bir araya toplayarak şöyle demişti: *“Ben bankacılıktan sigortacılığa, finanstan turizme, otomotivden madencilığa, inşaatçılıktan tarımcılığa kadar sekiz alanda yatırımları olan bir işadamıyım. Çalıştığınız bu gazeteyi de, ilan ve reklam pastasından bir pay kapmak ya da öteki işlerime paravan yapmak amacıyla satın almadım. Halkın gerçekleri öğrenme ve bilgi edinme hakkına bir katkıda bulunmanın benim için her şeyden önce toplumsal bir görev olduğunu düşündüğümünden elimi taşın altına koydum. Bundan böyle hep birlikte haber ve yorum özgürlüğüne dayanan, çağdaş bir anlayışla yönetilen bir gazete çıkaracağız. Bilgi ve haberlerin yayınlanması ya da yayınlanmaması karşılığında önümüze serilecek her türlü çıkarı hiç duraksamadan elimizin tersiyle iteceğiz. Basın özgürlüğünden, düşünce özgürlüğünden asla ödün vermeyeceğiz. Bu uğurda karşı karşıya kalacağımız baskı ve zorluklara ne pahasına olursa olsun göğüs gereceğiz, arkadaşlar... ”*

Saldırdıkları, topa tuttukları, akılları sıra ipliğini pazara çıkarmaya çalıştıkları, işte böyle basın özgürlüğünün, düşünce özgürlüğünün yılmaz savunucusu bir adam... Peki, bize yapılan bu sataşmalar karşılıksız mı kalacak?.. Yoo, hayır... Elimiz armut devşirmiyor ya! Biz de ilk fırsatta, o grubun kirli çamaşırlarını ortaya dökmek için elimizden geleni ardımıza koymayacağız.

Gazeteden ayrılırken,

()

-Haber ne zaman çıkar sence? diye sordum.

Tuncay Bezgin,

-Birkaç güne kadar, dedi, bilemedin bir hafta içinde.

Bekledim. Ha bugün yayınlanır ha yarın diye günlerce, haftalarca bekledim...

Ama verdiğim haberle ilgili gazetede tek bir satır bile göremedim.

Daha fazla dayanamadım, gazeteye telefon ettim. Kinayeli kinayeli,

-Doğrusu elinin bu kadar ağır olduğunu bilseydim, dedim, haberi de ben yazardım.

Çocukluk arkadaşıım,

-Yok yok, dedi, kalemim oldukça işlektir. Haberi hemen hazırlayıp yazı işleri müdürlüğüne teslim ettim. Artık top orada.

Konuşmamızın ardından birkaç hafta daha geçti. Gene telefondaydık. Biraz sıkıştırmış, bunaltmış olmalıyım ki, gazeteci arkadaşıım kırık bir ses tonuyla,

-Ben kalemimi kırarım, ama asla satmam, dedi. Bundan bir kuşkun mu var yoksa? Biliyorsun, hazırladığım haber yazı işlerinde bekliyor.

Zaman su gibi akıyordu. On beş gün sonra ettiğim telefonda haberin hl yazı işlerinde beklediğini öğrenince sabrım taştı.

-şu haber gazetende yayınlanacak mı yayınlanmayacak mı sen bana onu söyle, dedim kızgınlıkla.

Tuncay Bezgin,

()

-Şunu fark ettim ki Bilge, diye karşılık verdi. Levent Ercan denen adam, buzdağının suyun üstünde görünen kısmı yalnızca. Bu iş daha yukarılara, tepelere kadar uzanıyor. Olan biten daha fazla kurcalanacak olursa altından Çapanoğlu çıkar gibi geliyor bana.

Duyduklarımdan sigortam atmış, soğukkanlılığımı yitirmiştim.

-Hay yazdığın, yazacağın yazıya da!.. Hay haberleri hiçbir denetimden, sansürden geçirmeden dosdoğru halka yansıtan gazetene de!.. diye bayramlık ağzımı açtım. Gerisini hatırlamıyorum...

Söylediğim onca kırıcı sözden sonra aramızdan kara kedi geçmesi çok doğaldı. Eski arkadaşım ile artık ne telefonda konuşuyor ne de buluşuyoruz.

Bugünlerde rakip medyanın gazeteleri, düşünce özgürlüğü yanlısı gazete patronu hakkındaki o bildik konuyu temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp öne sürmeye başladılar. Dokuz alanda yatırımları olan işadamlarının orman arazisi içindeki villasına hangi olayın kapatılması, örtbas edilmesi karşılığında belediyeden ruhsat verildiğini hemen her gün birbirinden sert, zehir zemberek yazılarla sorguluyor, veryansın ediyorlar.

Şeytan diyor ki, git rakip medya grubuna, ver elindeki belgeleri, Belediye Ticaret Daire Başkan Yardımcısı ile ilgili haberi bugüne kadar hangi gazetenin kamuoyundan gizleyerek yayınlamadığını da şöyle bir çıtlat, sonra da seyreyle birbirine düşman o iki grup arasındaki gümbürtüyü...

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme, eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni: Sencer Karacalıoğlu E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55
Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu:
Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba, Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı görev bilir.

Başka bir yerde yayınlanmış yazılar dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez. Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti ödemez.

DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
